PETER SCHINDLER

SAKRAMENTERNE

I DEN KATHOLSKE KIRKE

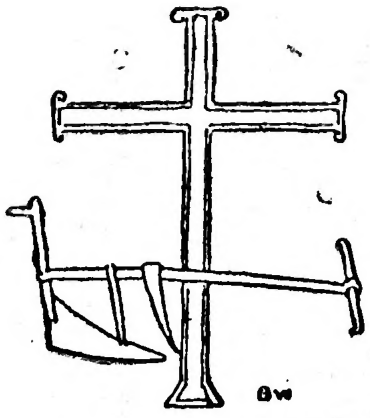

KØBENHAVN

1934

SAKRAMENTERNE

PAULUS-KREDSENS
SKRIFTER

II. SERIE

Nr. 5

December 1934

Dette Skrift fortsætter Rækken af mine apologetiske Arbejder, hvoraf hidtil udkom:

I. *Katholicisme* (1924).
II. *Katholsk Kristenliv* (1924)
III. *Petrus, Paven og Rom* (1926)
IV. *Jomfru Maria* (1927) —

og hvortil slutter sig det større Værk:
Liturgi. En Haandbog. (1928).

Endnu tænkes udgivet *Dødebogen*, en Redegørelse for »De sidste Ting«.

Det bemærkes, at nærværende Arbejde hverken tilsigter at være polemisk, videnskabeligt eller opbyggeligt — kun oplysende for den dannede og tænkende Spørger, han være sig Katholik eller ikke.

For et Tilskud til Udgivelsen frembærer Forf. en varm Tak. Ligeledes takkes Pater Küpferle S. J. for gode Forslag og Rettelser.

Forf.

Nihil obstat
Hauniæ, die 22. Augusti 1934

Fr. Küpferle S. J.
Libr. cens.

IMPRIMATUR
Hauniæ, die 22. Augusti 1934

✠ Joseph Brems
Ep. tit. Roskild.
Vic. Ap. Daniæ.

SAKRAMENTERNE

I DEN KATHOLSKE KIRKE

EN FREMSTILLING

VED

PETER SCHINDLER

PRÆST

KØBENHAVN

1934

A. Rosenbergs Bogtrykkeri. — Østergade 26.

Mindet

om

min afdøde Ven

CHRISTIAN LUDWIGS

Biskop over Aalborg Stift

K. af D., Dbmd.

vies dette

Skrift.

— Pie Jeſu Domine, dona ei requiem ſempiternam —

Rom, St. Barnabas Dag, 1932.

Forf.

INDHOLD.

Side

I. *Indledning* 11
1. Grundsynspunkt 11
2. Dannelse af Grundbegreber 14
3. Hvad er Synd? 14
4. Syndens Afskyelighed og Daarskab 15
5. Syndens Oprindelse 17
6. Den paradisiske Tilstand 17
7. Den helliggørende Naade 18
8. Naadens Pris 19
9. Katastrofen 20
10. Katastrofens Følger 22
11. Tragedien 25
12. Benaadede Dødsdømte 27
13. Adelsfødt og trællefødt 28
14. Arvesynden 28
15. Personlig Synd 29
16. Dødssynd 30
17. Tilgivelig Synd 32
18. Naade 32
19. Frelse 34
20. Forberedelsen 34
21. Forløsningen 35
22. Frelsens Stadier 36
23. Naadens Væsen 38
24. To Former af Naaden. 39
25. Naadens Meddelelse 42

II. *Sakrament-Lærens Udvikling* 44
1. Hvad betyder »Sakramente«? 44
2. Læren om Sakramenterne 45
3. Striden om Sakramenterne 48

Side

III. *Den almindelige Sakrament-Lære* 50
1. a) Alle Sakramenter er indstiftede af Kristus. b) De er syv i Tal 51
2. Den nye Pagts Sakramenter er forskellige fra den gamle Pagts Naademidler 52
3. Ikke alle Sakramenter staar i samme Rang 54
4. Sakramenterne er nødvendige til Frelse 54
5. Sakramenterne betegner og rummer Naaden 56
6. Sakramenterne meddeler altid Alle, der modtager dem værdigt, Naaden 58
7. Sakramenterne virker »*ex opere operato*« 58
8. Daab, Firmelse og Ordination paatrykker Sjælen et »uudsletteligt Kendemærke« og kan ikke gentages 61
9. Ikke alle Kristne har Myndighed til at forrette alle Sakramenterne 62
10. Sakramenternes Tjener skal overholde Kirkens Ritus .. 63

IV. *Daabens Sakramente* 65
1. Indstiftelse 65
2. Formel 66
3. Element 67
4. Tjener 68
5. Modtager 69
6. Naadevirkning 70
7. Den ene Daab 72
8. De Udøbte 73

V. *Firmelsens Sakramente* 77
1. Indstiftelse 78
2. Formel 81
3. Element 82
4. Tjener 83
5. Modtager 84
6. Naadevirkning 85

VI. *Bodens Sakramente* 87
1. Indstiftelse 89
2. Formel 97
3. Element 97
4. Tjener 98
5. Modtager 101
6. Naadevirkning 108
7. De, der ikke skrifter 109
8. Aflad 109

VII. *Altrens Sakramente* 115
1. Indstiftelse 116

Side

2. Formel 124
3. Element 124
4. Tjener 125
5. Modtager 126
6. Naadevirkning 128
7. Kalken og Lægfolket 130
8. Messeofret 133

VIII. *Ordinationens Sakramente* 142
1. Indstiftelse 143
2. Formel 145
3. Element 145
4. Tjener 146
5. Modtager 147
6. Naadevirkning 149
7. Den apostoliske Rækkefølge 149

IX. *Ægteskabets Sakramente* 152
1. Indstiftelse 153
2. Formel 156
3. Element 156
4. Tjener 156
5. Modtager 157
6. Naadevirkning 163
7. Ægteskabelige Pligter 163

X. *De Syges Salvelses Sakramente* 166
1. Indstiftelse 166
2. Formel 169
3. Element 169
4. Tjener 169
5. Modtager 170
6. Naadevirkning 171

I Naadens Rige (En Lignelse) 173

I. INDLEDNING.

1. Grundsynspunkt.

Alt, hvad der sker i en katholsk Kristens religiøse Liv, er et Sammenspil af to Faktorer: Guds Naade og den Kristnes mer eller mindre ivrige Medvirken. Tro, Bøn, Sejre, Fremskridt, Stilstand, Tilbagegang, Fald, Genoprejsning — ja, hans fuldkomne Helligelse eller fuldkomne Fortabelse — i alt dette spiller disse to Faktorer ind.

Lad os nøjes med at se paa den lyse Side af hans religiøse Oplevelser: Fremgang, Vækst, Helligelse; Alt skyldes det, at Gud virker i ham, og at han selv medvirker. Man kan saa se Sagen fra to Sider: fremstille den kristne Udvikling fra Daaben til Saligheden med M e n n e s k e t s Medvirken som Hovedsynspunkt, saa man først og fornemmeligst taler om, hvad h a n skal, og hvad h a n ikke maa, om hvor meget h a n bør anstrænge sig, om Syndens Gru og dens Følger, om Kampen og om Øvelsen i Selvfornægtelse og Dydsudfoldelse — eller man kan fremstille Sagen ud fra G u d s V i r k e n i vor Sjæl som Hovedsynspunktet, saa man først og sidst paapeger Naadens Væsen og Virke, d e n s Betingelser og Hindringer, d e n s mangfoldige Veje og de Midler, hvorved d e n bliver os tildel.

Denne sidste Betragtningsmaade (der ikke udelukker, at den Første kommer til i anden Række) synes os den rette af flere Grunde.

Først, fordi den sætter Gud øverst i vor Betragtning og os selv nederst; den søger først Guds Ære, før vor egen Sejr og Frelse; den sætter Udgangspunktet, hvor det bør sættes.

Saa, fordi den synes vor Erfaring at være den sandeste; thi, vi erkender, at i vor Frelses Sag er vor egen Medvirken saa absolut mikroskopisk overfor Guds uendelige Kærlighed og hans grænseløst store Værk i os; og vor Erfaring med Mennesker lærer os, at vor Medvirken er saa afbrudt, saa lidet stabil og saa sløj, at selv den maa ophjælpes af Gud, om den ikke helt skal falde sammen; selv de, der gør sig store og (som i Ordenslivet) systematiske, regelbundne Anstrængelser, gør sig dog kun menneskelig Møje, der er liden ved Siden af den Uendeliges Værk i en Sjæl.

Og sluttelig, fordi saaledes er det ydmygest; thi hvad er vel al vor Møje, vor bedste Medvirken værd, om vi stirrer saadan paa den, at vort Eget fordunkler Guds, at vi regner os selv for Noget at være, at vi bliver selvhjulpne og maaske tror, at vi formaar Noget af os selv — i Stedet for at vide os som »unyttige Tjenere«.

Apostlen Paulus vidste, at »i mig selv bor der intet Godt«.

Augustin vidste, at ved Guds Naades Værk kunde han naa at blive en Helgen, men drog Gud sin Naade tilbage, var der ikke den Skændighed, han jo ikke var istand at falde i.

Og Filip Neri bekendte: at holder Gud sin Haand paa Filips Hoved, saa kan han gaa svære Veje, men slipper Gud ham, saa falder han og fortabes han. —

Vi vil da ikke fremstille Sagen saaledes, at Gud har givet os en Tro at begribe med Forstanden og 10 Bud at fatte med Viljen, og eftersom vi er for svage til ved egen Magt at holde Budene, har han skænket os 7 Sakramenter, der skal give os Styrke til at gaa den rette Vej.

Men saaledes: at Gud har fundet og draget os, fra hvor vi stod, ind i sit Rige; at han i Daaben har begyndt sit eget overnaturlige Liv i os, og at han lader dette Liv styrkes i Firmelsen og, om vi har dræbt det, genoplives i Boden, ernæres ved Altret, helliges i Ægteskabet, befuldmægtiges i Ordinationen og styrkes til den store Overgang fra Jord til Himmel i Salvelsen paa Dødslejet. Det er ham, der begynder, ham, der forsætter, ham, der fuldkommer — som det

en Gang er ham, der kroner sit eget Værk og vor skrøbelige Medvirken.

Men visselig gør han det ikke u d e n os eller u d e n o m os; vi maa medvirke; vi maa lade os døbe, lade os salve, lade os vie, lade os bespise; vor Medvirken er mest af Alt en M o d t a g e l s e — men ikke en passiv, en neutral, en blot materiel, sjælelig ligegyldig Modtagelse — nej, en Modtagelse ud fra Troens Bevidsthed om, at uden vor Modtagelse af Guds Naade, synker vi ud i det yderste Mørke — og en Troens Anstrengelse for at bevare de modtagne Goder og Gaver for Syndens Smuds og Smitte i et rent Hjærte og en ren Vandel, saa Gud med Glæde kan give os stedse større Gaver — og endelig en Modtagelse af Gaverne, som med de faa Talenter forstaar at aagre, saa de voxer.

Dette Synspunkt gælder baade den »fødte« Katholik og Konvertitten.

Var det Dig, der fortjente Daaben? Var det Dig, der af Dig selv fulgte Gud? Havde Du andet end Synd at bringe ham i Skriftestolen, andet end Sjælehunger og Sjæletomhed at tilbyde ham ved Alterbordet? Og var Dit Liv saa lutter Dyd, at Gud er Dig Noget skyldig som Præmie — endsige da evig Salighed?

Og vi andre! Var det os, der fandt Gud, eller Gud, der fandt os? Var det os, der vandt en kostelig Perle i vor Konversion, eller tjente Gud paa os? Var det os, som gav ham en Gave, da vi blev kaldede til det hellige Embede, vi Præster, eller var det ham, der i ufattelig Viisdom og Godhed nedlod sig til at lade sig og sine hellige Hemmeligheder betjene af os Syndere?

Saaledes skal da vort Grundsynspunkt være, mens vi betragter de hellige Sakramenter: de M i d l e r, hvorigennem G u d l e v e r s i t L i v i o s — det Liv, der en Gang skal udfolde sig helt frit og guddommeligt rigt, naar vor Sjæl frigøres for sit jordiske Hylster og ganske uhæmmet bliver Guds Bolig.

•

2. Dannelse af Grundbegreber.

For overhovedet at begribe Læren om Sakramenterne maa vi først klargøre os to Idéer, som idelig gaar igen i denne Lære: »N a a d e« og »S y n d«. Paa Grund af deres indbyrdes Forhold maa vi behandle dem i omvendt Orden: Synd og Naade — og paa Grund af deres Væsen maa vi se dem i alle deres Faser:

Synd:

A r v e s y n d e n

P e r s o n l i g S y n d { Tilgivelig Synd / Dødssynd

Naade:

F r e l s e { foreløbig Del / Frelsen fuldbyrdet

N a a d e { understøttende / helliggørende

Og nu gælder det at t æ n k e, tænke klart og skarpt, og ikke blive staaende ved opbyggelige Lyrismer eller følelsesbetonede Meninger. Ligesaa gælder det at tænke, fri for forudfattede Idéer, Meninger, Fordomme eller Antipatier mod at gøre disse intimeste Hemmeligheder i Guds Rige og i Menneskehjærtet til Genstand for Tankens Analyse. Naar Gud har givet os Ævnen til at tænke, tør vi ogsaa bruge den i Religionen, selv dær, hvor vi til Daglig helst drager et Slør for Helligdommen — blot vi træder frem for Æmnet med afdragne Sko, i Bevidstheden om, at vi staar paa hellig Grund.

*

3. Hvad er Synd?

Hvad er »S y n d« — taget i al Almindelighed, men efter sit inderste Væsen?

Synd er: M e n n e s k e h j æ r t e t s B o r t v e n d e l s e f r a G u d.

Altsaa kan Synd kun begaaes af et Fornuftvæsen. (Hvis en Hund bider et Menneske ihjæl eller stjæler et Stykke Kød, er det ingen Synd).

Altsaa forudsætter det, at Bortvendelsen ikke sker tilfældigt, men med Vilje. (Hvis jeg kommer til at dræbe en Ven, mens jeg staar og renser en Pistol, er det ingen Synd).

Altsaa forudsætter det, at Mennesket kender Guds Vilje — og dog vender sig fra at gøre den til at gøre sin egen Vilje.

Altsaa forudsættes det, at Mennesket har en fri Vilje for saa vidt, at han har Mulighed for at følge Gud eller vende sig fra Gud — uden at være tvunget til nogen af Delene.

Yderligere forudsættes det i k k e absolut, at denne Bortvendelse giver sig Udslag i Handling; den kan ogsaa ske blot i Tanken. (Har jeg i Sinde at stjæle, men bliver hindret deri, er jeg dog skyldig i Synd).

Endelig forudsættes en f u l d b y r d e t Bortvendelse fra Gud — ikke en blot Indskydelse, en Fristelse, der overvindes.

Under et Billede kan Synd beskrives saaledes: Jeg møder paa min Vej en Mand, hvem jeg er Alt skyldig; han siger til mig: Kom med denne Vej! Men jeg vender mig den modsatte Vej og gaar bort — skønt jeg godt nok hørte og fuldtud forstod hans Ord, og skønt jeg var fri til at følge ham eller lade være.

4. Syndens Afskyelighed og Daarskab.

En saadan Handling vilde oprøre ethvert Menneske, der havde Ret til at vente Lydighed og Hengivenhed fra min Side. Og Handlingens A f s k y e l i g h e d voxer i Forhold til dette Menneskes høje Stilling overfor mig; er han min Fader, min bedste Ven, en Velgører, hvem jeg skylder Alt, har han reddet mit Liv med Indsats af sit Eget .... desto større bliver Afskyeligheden af min Handling. Den voxer endvidere i Forhold til min E r k e n d e l s e af den Andens Vilje og af hans Ret til at byde. Hørte jeg ganske tydelig hans Røst, havde jeg god Tid til at gøre mig hans Ret over mig klar, gentog han sin Befaling for at give mig Tid til at lyde — og jeg dog vendte mig bort, er min Handlings Afskyelighed

større, end om jeg knap anede, hvem h a n var, som kaldte, og om jeg daarligt nok fik Tid til at betænke mig. Endelig voxer min Handlings Afskyelighed i Forhold til min V i l j e s F r i h e d. Var der kun Lidet, der drog mig den modsatte Vej, er jeg mere skyldig, end om stærke Kræfter, jeg næppe selv er Herre over, rev og sled mig bort fra den kaldende Røst.

Uden Billede: Synden er grænseløs afskyelig, fordi den er en Bortvendelse fra selve Gud, den Uendelige, Alhellige, evigt Retfærdige, fra vor Skaber og vor Forløser, som gav sit Liv for os, og fra Helligaanden, som idelig umager sig for vore Sjæles Frelse. Jo større vort Begreb om Gud er, desto større er Syndens Afskyelighed. Begriber vi (saa godt begrænsede Mennesker kan det), at Gud er uendelig, er absolut, bliver Synden grænseløs afskyelig for vor Bevidsthed. Og den bliver rentud oprørende horribel, om vi klart har indset, at Gud har a l Ret til at byde over os, og at ene h a n har Ret til at byde over os.

Den bliver endvidere ganske uundskyldelig, hvis vi indser, at Intet tvang os til at vende os fra Gud — undtagen vor egen sjælelige Uorden, vort udisciplinerede Hjærte, vor Egenvilje; men den lader sig dog i nogen Grad undskylde, om vældige Lidenskaber, vi ikke selv har erhvervet os, slider os bort fra Gud — hvis vi da med alle Midler, til det Yderste har kæmpet for at vandre Guds Vej.

Det er taabeligt af os at ville stride mod Tyngdeloven eller at ville stoppe Strømmen i en Højspændingsledning med bare Hænder; vi skulde nok faa at føle, hvor smaa vi var overfor ubøjelige Naturlove. Hvor meget mere taabeligt er det da ikke, om vi vil forsøge at gøre Oprør mod den uforanderlige Guds ubøjelige Vilje?

Der vilde dog være n o g e n Fornuft i vort Hjærtes Bortvendelse fra Gud, om vi dærved kunde vinde et s t ø r r e eller blot et tilsvarende Gode.

Men hvad er det, der lokker os til at vende os fra ham? Vor Egenvilje; vort lillebitte hjælpeløse Jeg; et Fnug i Universet, et Støvkorn mellem vældige Naturkræfter og evige

Naturlove; et Atom, hvis Levetid er syvti Aar af Evigheden for os og Evigheden efter os. Eller det er en Skabning, en Genstand, en Besiddelse, et Menneske, skrøbeligt som vi selv. Et Gode, ja — thi vi efterstræber kun, hvad der tykkes os Goder — men et forgængeligt Gode, som vi dog før eller senere skal miste; det betaler vi med at give Afkald paa Gud! Lover han os Besiddelsen af sig selv i al bundløs Evighed, om vi hærnede følger ham, vælger vi dog at vende os fra ham den korte Stund, selv med Risiko for i grænseløs Evighed at skulle være skilt fra ham. Saa kortsynet, saa taabelig er Synden!

5. Syndens Oprindelse.

Naar Synden saaledes er en grænseløs Afskyelighed, en ufattelig Daarskab, en vanvittig Dumdristighed — for ikke at tale om, hvor den er saarende for det Guddomshjærte, der har elsket os fra Evighed af — forstaar vi, at den ikke oprindelig har hørt til i Menneskelivet, at den visselig ikke har været Guds Mening med os, men, at den er »kommen ind i Verden« — og vor Erfaring lærer os (som Guds Ord), at den er »trængt igennem til Alle«. Alle er vi Syndere for Gud, alle »fattes vi Ære for Gud«.

Men hvor er den kommen fra? Og hvordan gaar det til, at den smitter selv de Bedste; at selv de, der ved hede Kampe undgaar at vende sig bort fra Gud, dog idelig føler Lidenskaber i sig drage dem modsat Gud?

6. Den paradisiske Tilstand.

Vi skal hen til vor Bibels første Sider, til I Mosebogs Skildring af vore første Stamfædre, Adam og Eva.

Under skønne Billeder skildres det oprindelige Menneskepar os som levende i en Lyksalighed, der næppe kan tænkes større før den evige Saligheds Løn for bestaaet Prøve.

Vi ser dem, skabt i »Guds Lignelse og Billede«, begavede med Alt, hvad Gud i Naturens Orden kan skænke sin Skabning. Deres Sjæle og deres Legemer lever i absolut Har-

moni; de hæver sig over Planten og Dyret ved deres gode Forstand, som tillader dem at erkende Naturen og give dens Elementer Navne. De faar deres Næring uden Slid og Møje. De er frie for Sygdom, for Alderdom og for Død. Der er intet Fjendskab mellem dem og Naturen — selv Naturen lever i harmonisk Orden; Vilddyret er tamt, Jorden skælver ikke, Floden gaar ikke over sine Bredder, de store Dyr opæder og nedtramper ikke de Smaa i Paradiset. De er skønne og behager hinanden; de forenes inderligt til »eet Kød« uden nogen Lidenskabernes Uorden. Og deres Forstand er ikke formørket; Gud har givet dem at erkende Skabningens Mysterier, Naturens Dybder. De lever i gensidig Agtelse og Hengivenhed; der er ikke Tale om Konkurrence, hvem der skal raade, og hvem der skal lyde, saa lidt som der er Tale om Lidenskabernes Storme, den idelige Tiltrækning og Frastødelse.

Men først og størst af alle Guds Gaver til dem i Naturens Orden og udenfor denne er dog den: at de umiddelbart færdes med og kender Gud, at de faar Lov at leve hos, med og i ham, at de omgaaes fortroligt med ham — og at dette ikke er Noget, de maa kæmpe sig til, det er dem helt naturligt, det er deres anden Natur.

De lever altsaa i mange Stykker, som vi en Gang haaber at faa Lov at leve i Saligheden.

7. Den helliggørende Naade.

Guds Venskab, som de nyder, er (saa lidt som nogen anden af hans Gaver) Noget, de har Krav paa; det er idel Skænk og Gave, det er Guds eget Væsen og Liv, meddelt Skabningen, for at Skabningen maa kunne kende, elske og dyrke ham.

Dette Guds uforskyldte Venskab, denne Guds overnaturlige Gave i deres Sjæle, kalder vi (med et theologisk Udtryk): Den helliggørende Naade. Og vi forstaar dærved: En fri Gave fra Guds Side, som, naar Mennesket besidder den, gør Mennesket helligt i Guds Øjne, gudvelbe-

hageligt — en Gave, som bestaar dæri at Gud Helligaand bor og virker i Menneskehjærtet. Denne Gave var det Kostbareste, Gud kunde skænke en Skabning.

Men alle disse Gaver var ikke skænket Adam og Eva blot til eget Brug; det var Meningen, at de skulde arves af deres Efterkommere i alle Slægter, saa hele den senere Menneskehed kunde være den Højestes gudvelbehagelige Børn, som levede et lyksaligt Liv hos Gud.

8. Naadens Pris.

Var der nu sletingen Betingelser knyttet hærtil?

Vel havde Mennesket selv Intet præsteret for at faa Guds mangelunde Naadegaver — men fordredes der da Intet af os for at opnaa en fortsat Besiddelse af Guds Gaver? I Mosebog 2,15—17 viser os med al ønskelig Klarhed, at der var en Betingelse. Den skildres os under Billede af »Kundskabens Træ paa Godt og Ondt«, og dens Indhold er dette: Gud havde foreskrevet de første Mennesker et Punkt, hvor han krævede absolut Lydighed — brød de med Guds Vilje, betød det det Modsatte, den visse Død fra dette Liv.

Menneskets oprindelige Tilstand og denne af Gud satte Betingelse forudsætter, at, som Mennesket med sin højt oplyste Forstand erkendte Betingelsen og dens alvorlige Perspektiv, saaledes var dets herlige og højt benaadede Vilje fuglefri til at opfylde eller bryde Betingelsen. Ene Mennesket var Herre over, om det vilde vende sig efter Guds Vilje eller vende sig bort fra den.

Hvad Mening havde denne Betingelse? Var det ikke en Fare at udsætte Mennesket for? Var det nødvendigt?

Vi Mennesker, som véd, hvad Kærlighed, hvad det: at elske, er, maa svare: Ja, det var nødvendigt, saa vist som Guds Væsen er Kærlighed.

Vi elsker ikke en Automat, fordi den giver os en Cigar, naar vi putter en Mønt i den. Vi elsker ikke vor Hund, fordi den kommer, naar vi kalder, ud fra den Erfaring: ellers faar jeg jo Prygl.

Vi elsker en Ven, der frivilligt og af Kærlighed til os giver os en Gave, som vi ikke har betalt for. Vi elsker et Barn, der, fordi det holder af os og har Respekt for os, forlader sit Legetøj og kommer, naar vi kalder.

Jordisk Kærlighed fordrer to Ting: Frihed og Valg. Jeg kan kun elske, hvis jeg er fri til at vælge, hvem og hvad jeg vil elske. Og jeg kan kun elske, hvis jeg har Valget mellem at elske eller at lade være. Under alle andre Omstændigheder bliver det maaske til Ærefrygt og Lydighed — men Kærlighed er udelukket. Men »Gud er Kærlighed«, idel, evig, uendelig Kærlighed — som han har vist det ved at elske Mennesket saa højt, at han begavede det med alle Paradisets Goder og Gaver. Og fordi han er Kærlighed, fordi han »elskede os først«, har han kun eet Ønske: at blive genelsket af os. Elsket med en fri, utvungen, frivillig Kærlighed.

Derfor satte han Betingelsen i Paradis: Vis mig, ved at gøre dette Ene, at I virkelig elsker mig og vil, som jeg vil!

Derfor gav han dem den frie Vilje, der var nødvendig for at kunne vælge mellem Kærlighed og Foragt. Og saa lidt som Gud selv tvang Mennesket til at holde Loven — saa lidt tvang nogen vældig og uovervindelig Lidenskab i deres Natur eller nogen utæmmelig Magt udefra dem til at vende sig bort fra Gud. Tværtimod var hans Ord: »da skal I visselig dø,« dem en yderligere Stimulans til Betænkning og Fornuftighed.

9. Katastrofen.

Selvom I Mosebogs 3. Kap. ikke havde berettet os, at Mennesket tog fejl i sit Valg og vendte sig fra Guds Vilje, kunde vi dog vide det ud fra vor Erfaring.

Naturen fortæller os det; Paradistilstanden er ophørt; der er kommet Noget ind i Verden, som viser os, at der er sket et voldeligt Brud paa dens Orden. »Naturen selv sukker i Veer« efter Forløsning.

Og vor egen Erfaring fortæller os det; thi ofte

or det gaaet os paa ganske samme Maade: Vi stod foran et Valg mellem det absolute, evige Gode (Gud) og et relativt, timeligt Gode (Fristelsens Genstand) — og vi tog fejl i vort Valg. Hæraf al vor Sjælenød og al vor Ulykke!

Vor egen Sjæl siger os det; staar vi overfor Valg, er vi ikke helt frie, følger vi ikke med hellig Vilje strax og uden Betænkning en oplyst Forstands Tilskyndelser — vi sporer en fatal Tilbøjelighed bort fra Guds Vilje, Synden drager os magnetisk.

Guds Ord lærer os, at da Mennesket stod overfor sit Valg mellem at elske og følge Gud eller at gøre sin egen Vilje, optraadte en ny Person paa Skuepladsen. Under Billedet af Slangen fremstilles for os Satan, Djævlen, som Biblen skildrer os som en falden Engel af stor Magt.

Et Fornuftsvæsen af hin legemløse Klasse, Gud havde skabt før Mennesket, og som ogsaa havde haft sit Valg, men som ogsaa havde taget fejl i Valget.

Et af Gud højt begavet Væsen, Lucifer, Lysbringeren, som havde gjort Oprør mod den Højhellige og slynget ham sit *Non serviam*, »Jeg vil ikke tjene«, i Ansigtet, og som af Høvdingen over Guds lydigt tjenende Skarer, Mikael (= Hvo er som Gud!) var bleven nedstyrtet til Helvede i evig Forbandelse bort fra Gud. Dette Væsen, denne Person (og hans Følgesvende, Djævlene, Dæmonerne), lærer Skriften os, fortsætter sit Oprør, sit Nid til Guds Overmagt ved at forsøge at berøve Gud andre højtbenaadede Skabningers lydige Kærlighed.

Han optræder som Frister og forbliver i sin syndige Linje fra sin egen Prøvelse: han frister til Hovmod, til at ville »vorde Gud lig«, til ikke at ville nøjes med at være Guds højt begavede, højt begunstigede Skabning.

Kvinden vælger at vende sig efter Satans Vilje og at vende sig bort fra Guds Vilje — og Manden følger troligt i samme Spor.

I det Øjeblik er der sket voldeligt Brud paa alle Tings Orden; en skabt Vilje har gjort Oprør mod en evig, uskabt Gudsvilje; der er sket en Daarskab, en

Galskab af ubeskrivelig Natur: et afhængigt, skabt Væsen har villet tilrane sig den levende Guds Natur udover, hvad Gud selv har skænket det; og der er sket en oprørende Afskyelighed: en Mand og en Kvinde, der skylder Gud, hvad aldrig noget Menneske siden har faaet af ham [1]), bebegaar den Utaknemlighed at ville stjæle sig til, hvad Gud ikke kan give Nogen, fordi det ene er hans, hans eget Væsen, at »være som Gud«. Dette var, hvad den evige Kærlighed fik for al sin Godhed!

10. Katastrofens Følger.

Kan »daarlig Samvittighed« mon skildres bedre, end Forfatteren til I Mosebog har gjort det i sit 3dje Kap. Vers 7—13? Pludselig Blusel; taabelig Gemmen sig bort fra Guds altransagende Blik; dum Skyden Skylden paa andre .. hvilken mesterlig, tragisk, dybt menneskelig Psykologi; saadan er vi, naar Synden faar Indgang! Vi har Intet at bebrejde vore første Forældre!

Det er, somom selve Menneskenaturen er bleven rystet. »De saa, at de var nøgne«; »de gjorde sig Bælter af Figenblade«; »jeg gemte mig, fordi jeg var nøgen« .... Hin ædle Dragelse mellem Mand og Kvinde, der i Lykkens Dage var ren og pur, trods Nøgenhed — saa pur, at det hidtil end ikke en Gang var faldet dem ind, at de var nøgne — forfuskes og formørkes, besmudses og maa skjules, fordi nu begynder hin sørgelige Udvikling af den naadeløse Erotik, som en Dag skal blive til den hujende Hexesabbat af utøjlet Liderlighed hos de Gudløse — og til den evige Uorden mellem Kød og Aand hos selv de Gudeligste. Visselig, Mennesket er rystet i selve sin Naturgrund, i Livsopholdelsens dybe Mysterium, i den Sag, der gør det til Skaberens Medarbejder i Livets Tjeneste. Allerede hærpaa mærkes det, at en helt ny Verdensorden er indtraadt i det Øjeblik, Mennesket ved Synden til Døden forskertsede den

[1]) Vi ser bort fra Jesus og Maria, som ikke falder ind herunder.

helliggørende Naade, hin anden, indgydte, af Gud skænkede Natur, der gjorde det Gud ligt og gudvelbehageligt.

Guds Dom bekræfter det.

Den nye Verdensorden gælder først Djævlen (I Mosebog 3,14—15). Hans Straf bliver, at endog hans Skikkelse (Slangen) skal være afskyet blandt alle Dyr som et bittert Minde. Og han skal ikke besidde sit Bytte med Fred; Gud sætter Fjendskab mellem de før saa gode Venner: Kvinden og Satan. Et Fjendskab, der ikke blot gælder Moder Eva, men alle hendes Efterkommere, og som gælder hele Satans Slæng — og som er realiseret i Den gamle Pagts Fromme, i Maria den rene Gudsmoder, først og fremmest i Jesus Kristus selv, og tillige i Alle, der følger ham — imod alle dem, der har valgt at bære »Dyrets Mærke« paa deres Pande.

Det betydes Djævelen ved Ordene om, at Evas Sæd (Afkom, Ætlinge, Efterkommerskab) skal knuse hans Hoved, som det skete mer og mere fra den retfærdige Abel til den rene Jomfru Maria, og som det helt og fuldt skete, da Kristus paa Korset besejrede Satan. Men det siges tillige, at Slangen skal hugge denne Æt i Hælen — og før den første Forjættelse om Slangens knuste Hoved gik i Opfyldelse, da Jomfruen fødte Satans Banemand, fornam selv de Bedste af Evas Æt — en Abraham, en Moses, en David — Stikket i Hælen og Giften i Blodet.

Den nye Tingenes Orden forkyndes dernæst stakkels Eva (Vers 16).

Hun, som forhen var uden Smerte og Lidelse, skal nu til at kende al Kvindens ynkelige Skrøbelighed. Hun, som forhen ikke skulde vide af Fødselsvéer, naar hun fortsatte Slægtens Liv, skal nu gaa igennem Svangerskabets Besvær og Fødslens sønderrivende Pine. Og hun, som aldrig havde kendt til ydmygende Underlegenhed overfor sin mandlige Medskabning, skal nu til at være Kastebolden mellem kødelig Attraa og aandelige Ligeberettigetheds-Bestræbelser — med det evige Resultat af Mandens Overlegenhed, trods Alt. Hvor er det ikke en troværdig, redelig Beskrivelse af Kvinden, be-

røvet al sin forrige Højhed, af Naturkvinden, af Kvindens Natur!

Og saa faar M a n d e n at vide, hvorledes Verdensordnen er ændret for hans Vedkommende og for hans Skyld (Versene 17—19).

Jorden, Naturen, den hidtil saa harmoniske, givtige og lydige, som var velsignet for at tjene Væsner, der besad den helliggørende Naade, bliver nu forbandet. Saa meget betød Naaden, og saa meget betyder Tabet af Naaden, at det smitter af helt udenfor Mennesket, paa den ufornuftige Natur!

En Følge af Bruddet paa den evige Orden er Uordnen i Naturen, Ugræsset, »Torne og Tidsler«. Og atter en Følge dæraf er »Kampen for Føden« — fra det faldne, fra Paradis bortjagne Urmenneskes bitre Kamp med primitive Redskaber mod en genstridig Natur for det tørre, daglige Brød, fortjent ved »Ansigts Sved«, til den bitre, sociale Kamp, det moderne Menneske med raffinerede Maskiner fører for det samme tørre Brød, stadig »i sit Ansigts Sved«.

En ny Følge: »Du skal vende tilbage til Jorden, thi af Jord er du tagen«. Døden »kom ind i Verden« som Led i den nye Tingenes Orden. Mennesket havde forskertset Naaden og fik nu at se, at uden N a a d e n er vi kun N a t u r, kun Støv, og at i Stedet for det Paradis, der var Naadens Bolig, ejer vi kun Graven, som af Naturen er vor snævre Vaaning.

Saaledes gengiver omkring Aar 1500 før Kristus Forfatteren til I Mosebog Slægtens og Guds Folks ældste Erindring om den nye Tingenes Orden, der ved Synden kom ind i Verden. Halvandet Tusinde Aar senere gengiver Paulus — nogle Hundrede Sider senere i Bogen om Evas Æt og dens trange Vej tilbage til det tabte Fædreland — den samme Erkendelse i disse Ord (Rom. 5,12): »Synden kom ind i Verden ved eet Menneske — og Døden ved Synden — og Døden trængte igennem til alle Mennesker, fordi de alle syndede«. Man kan tro eller lade være at tro dette gamle Skrift i Guds Ord; man kan med forloren »Kritik« analysere Paralleller i andre Religioners ældste Historie; man kan antage, at Mosebogen har laant fra Kaldæer og Babyloniere, saa meget man vil — Skildringen bliver dog staaende i al sin bitre Sanddruhed, i al

sin Realisme, kort, klar, nøgtern og uomgængelig. Saadan er det jo netop, vi nu sidder i det! Og vil man ikke tro den, maa man enten finde en anden Løsning paa de Gaader, der hedder: utøjlet Forplantningsdrift, Samvittighed, Kvindenaturen, Naturkatastrofer, det sociale Problem — og Døden! Eller man maa bekende sig til den forfærdende alle Tings ubarmhjærtige Meningsløshed i denne grusomste af alle Verdener. Kun Taaber kan skyde Problemet fra sig og give sig hen i Øjeblikkets materielle Nydelse.

11. Tragedien.

Den er skildret i tre korte Vers (I Mos. 3,21—23—24). Gud sætter — under Billede af Skindkjortler — Mennesket i Stand til at leve i den nye, raa Natur; han driver dem saa ud af Paradisets Have til at dyrke Moder Jord; og han lader Keruben med Flammesværdet vogte Indgangen til Haven med Livsens Træ, Udødelighedens Kilde.

Jordelivet begynder.

Man vil spørge: Er nu Adam, Eva, Kain og Abel de første Jordboere, vi hører om, identiske med hine Primitive, hvis Skeletdele, de Lærde har fundet i Huler og Jordlag? Er Udgangen sket før Istiden, længe før? Før de os bekendte Jordperioder? Og vi svarer: Den hellige Skrifts »Gamle Testamente«, som Kristus helt og fuldt har autoriseret (Matth. 5,17—18), og som hans Apostle har taget i Arv fra Israel (II Tim. 3, 16 og I Peter 1,12), er ikke en Lærebog i Geologi eller i Antropologi — men i Religion, i Guds aabenbarede Tro. Det interesserer sig kun for den religiøse Side af Menneskets Saga og behandler kun den. Derfor tier det om mange Slægtled og taler kun om hine, der har Interesse for Frelsens Historie; og der kan være store Spring mellem de omtalte Personer; naar det hedder »Den og den havde en Søn, der hed X«, kan »Søn« lige saa godt betyde »Ætling«, »Efterkommer«. Ejheller beretter det os, om Mennesket, berøvet Naaden og sin oprindelige Tilstand, strax og pludselig sank ned til, hvad vi kalder det »primitive Stade«, og som vi kan ane os til gennem Hulefundene — eller om det langsomt

forkom fra Paradis-Tilstanden til Neandertal- og Peking-Mandens Stade, hvorfra det i utalte Aartusinder atter har arbejdet sig op til, hvor vi moderne Kulturmennesker staar. Det har stor videnskabelig Interesse — og vi ønsker Videnskaben Lykke til at fortælle os noget om det efter nye, flere og sikrere Fund — men det har ingen religiøs Interesse; derfor tier Aabenbaringernes Bøger om det. De fortæller os blot om den lange Tragedie fra da Adam og Eva, frysende i deres Skindkjortler, stod udenfor Hjemmets lukte Porte som Emigranter i et fattigt Land .... til det lysnede mer og mere .... og til Tragedien endtes i Paaskegry og paa Kristi Himmelfarts Morgen, hvor de fik Lov at rejse med Herren hjem.

Endnu eet: Guds Ord er skrevet af Mennesker, men det er i n s p i r e r e t af Gud. Dette sidste vil sige, at Gud har drevet de hellige Forfattere til at skrive — og til at skrive, som de skrev. Derfor kan Skriften (ret beset) hverken indeholde Fejltagelser eller Selvmodsigelser. Men det Første vil sige, at Forfatterne har benyttet deres eget Sprog, deres egen Tids Stil og Udtryksform, og at de har skrevet ud fra det Verdensbillede og den Naturopfattelse, der herskede paa det Sted og i den Tid, da de skrev. Det bliver da den lærende Kirkes Sag, i hvis Haand Biblen er lagt, at udrede den religiøse og dogmatiske Lære af den orientalske og oldtidsmæssige Iklædning.*)

Nu forbyder Kirken os ikke at tage I Mosebogs 3 første Kapitler i bogstavelig Forstand, hvis den synes os at burde foretrækkes; lige saa lidt forbyder den os at uddrage de religiøse Sandheder deraf, som vi ovenfor har gjort det (jfr. Bibelkommissionens Erklæring af 30. Juni 1909).

Men disse religiøse Sandheder er til Gengæld tilstrækkelige til at tegne os hele den Tragedie, der har faaet Navnet »S y n d e f a l d e t«.

---

*) Se: Dr. *Peter Andreasen:* Sandhed og Sagn i Det gamle Testamente, I—III (1934—35).

12. Benaadede Dødsdømte.

Det hed i Betingelsen for Naadens fortsatte Besiddelse: »Gør I dette, skal I visselig d ø«. Altsaa var Adam og Eva skyldige til Døden, ɔ: til det naturlige Livs og Paradislivets øjeblikkelige Ophør. Naar Gud ikke strax udrydder de Formastelige, er det en b e t i n g e t B e n a a d n i n g. Dø skal de visselig, men der skænkes dem et Menneskelivs Aar som Frist. Paradis har de visselig mistet, men Benaadningen er dog saa gunstig, at de kan faa lært at skabe sig et lille Paradis paa Jord. Mange store og herlige Gaver: Frihed fra Sygdom, Smærte og Alderdom, Arbejde og Konflikter, den klare Forstand, den rene Vilje, har de visselig forskertset, men Benaadningens Kaar er dog saadanne, at de ved ædel Stræben kan opnaa at hæve sig højt over de Vildes Stade. Men den kosteligste af alle Guds Gaver: den helliggørende Naade, denne rent o v e r n a t u r l i g e Gave, har de visselig mistet — og den har de intet Haab om at generhverve ved nogen selv nok saa stor Anstrængelse, selv noksaa lang og bodfærdig Jordevandring opad mod højere Trin. Den kan de kun genvinde, om G u d s e l v i ufattelig Godhed vil gengive dem den — om En eller Anden, der staar Gud nær nok, i grænseløs Kærlighed vilde umage sig med at gøre Brøden ugjort, sone Synden, dele Menneskets dybe Forkommenhed og fra denne Dybde raabe til Gud om Naade for Adam og Evas landflygtige Børn.

Det er Benaadningens største Lyspunkt, at Gud Herren forjætter det faldne Menneske en saadan G e n o p r e t t e r (I Moseb. 3, 15 .) Lad være da, at Mennesket er dødsdømt, det er dog betinget benaadet, og det véd, at i en Time, det ikke selv har Indflydelse paa, ad Veje, det ikke kender, og uden nogen Ydelse fra dets egen Side, vil der times det og al Skabningen Frelse fra Katastrofen og Tragedien og fra alle dens Følger. Aartusinder senere udtryktes dette saaledes: »Saa højt har Gud elsket Verden, at han gav sin Søn, den Eenbaarne, for, at hver den, der tror paa ham, ikke skal fortabes, men have evigt Liv« (Johs. 3,16)*).

*) Herrens Forjættelse i I Mosebog 3,15, har man kaldt »Protoevangeliet«; Jesu Tale derom i Johs. 3,16 kaldte man »Det lille Evangelium«, Evangeliet i en Nøddeskal.

13. Adelsfødt og trællefødt.

Vi har set og sagt, at Adam og Eva skulde have givet deres Efterslægt Guds store Gaver i Arv, naar de blev »mangfoldige og opfyldte Jorden«. Med Menneskeliv og Menneskenatur skulde de forplante det overnaturlige Liv og den paradisiske Natur, der var dem selv givet — lige saa forstaaeligt, som Livsforplantningen forener Fortsættelsen af Kød og Blod med Fortsættelsen af Tanke, Vilje og Følelse, af Sjæl.

Den bedste Arv af alle kan de ikke mere skænke deres Børn: den helliggørende Naade, Guds Venskab. Og en hel Mængde herligt Arvegods, der kom af den, kan de ejheller skænke deres Børn: de overnaturlige Gaver og en Del af de naturlige med — de har nemlig sat dem til i Syndefaldet. Alt, hvad de har tilbage at give i Arv, er Menneskenatur og Menneskeliv — men hvilken smittet, plettet og skrøbelig Natur — hvilket kort og bristefærdigt Liv!

Et Billede (fra Religionsundervisningen) kan klargøre det: Gud har skænket vore Forfædre et herligt Skrin af ædelt Guld, fint ciselleret (Legemet) og besat med kostelige Stene (Sjælens høje Gaver); i dette Skrin laa en stor Skat af uendelig Værdi: et Adelsbrev paa hans Venskab og Godvilje for Tid og Evighed (den helliggørende Naade). Dette Skrin og denne Skat skulde de have Lov til at give i Arv til deres Æt i talløse Led. Men nu gaar de hen og sønderriver Adelsbrevet og ramponerer Skrinet. Saa har de da kun det tomme, ramponerede Skrin (den faldne Natur) at forære deres Efterslægt — intet Adelsbrev (helliggørende Naade); deres Efterkommere fødes uadelige, uædle (uretfærdige) i Guds Øjne, fødes i Trællestand under hans Herredømme, hvem Adam og Eva valgte at være til Vilje, da de vendte sig bort fra Gud.

Dette kaldes for at være født under Arvesynden. Paulus har udtrykt det saadan: »Alle har vi syndet og fattes Ære for Gud« (Rom. 3, 23).

14. Arvesynden.

Arvesynden er ikke (som nogle tror) Forældrenes Synder — ej heller (som andre mener) den Maade, hvorpaa et Barn

kommer til Verden — allermindst er det (hvad man af og til hører) en personlig Skyld hos det lille Barn selv; den er heller ikke Adams og Evas Synd — den er i det Hele taget ikke noget Positivt, men noget N e g a t i v t — det: at være født til Verden som et Væsen af blot falden Natur, uden den helliggørende Naade, som alene gør os retfærdige i Guds Øjne.

Denne Fraværelse af den helliggørende Naade har en Konsekvens, som er fatal: Vi har i os faaet et B e g æ r mod det Onde, som ikke hørte til i vor oprindelige Tilstand, og som er en Følge af at være blot naadeløs Natur.

Arvesynd er altsaa en T i l s t a n d, ingen personlig Brøde. Men en Tilstand, i hvilken vi er Guds Uvenner, indtil den ophæves, og Naaden skænkes os »Vredens Børn«.

Og det allerværste ved Arvesynden er, at den uhjælpeligt forplantes, hver Gang Menneskeslægten skyder et nyt Skud; hvert ny Menneskebarn er i Guds Øjne vanslægtet paa Sjæl og Legeme og falder ind under Dommen: »I skal visselig dø«; »af N a t u r er vi Vredens Børn« (Efes. 2, 3), og som vi er uden Barne- og Venneforhold til Gud, er vi uden Andel i det evige Liv hos ham og hjemfaldne til evig Fortabelse bort fra Gud — til Helvede, som er den sande Sjælens »Død«.

Saaledes havde vor sikre Lod været, om ikke Gud havde forbarmet sig og i Kristus virket vor Frelse.

15. Personlig Synd.

Vi kender af Erfaring den personlige Synd.

En eller anden Ting tiltaler os, vækker vort Begær. Forbyder ingen guddommelig Lov os at tilegne os den, har vi Lov til at besidde den. Men stiller L o v e n sit »Du maa ikke« imellem os og Maalet for vort Begær, opdager vi snart, at Sagen er ikke afgjort med et Tankeexperiment: Det er dig forment, altsaa lader du det fare! Tværtimod, Genstanden for vor Attraa tiltaler os, frister os — men i F r i s t e l s e n er der endnu ingen Synd, kun Mindelsen om en falden Naturs Tilbøjelighed til det Onde. Afbryder vi ikke strax med et energisk og absolut Afslag Fristelsen, fortsætter

Begæret sin Dragelse, til vi har givet vort Samtykke, og da er »Menneskehjærtets Bortvendelse fra Gud« fuldbyrdet; da har vi, i samme Nu vi samtykker, begaaet Synd. (Om det lykkes os at faa den udført, er jo ofte et Spil af Omstændigheder). Herren selv lærer os, at den personlige Synd kan tage fire forskellige Former: Tankens Synder, det rent indvortes Samtykke i Begæret (Matth. 5, 28) — Ordets Synder (Matth. 5, 22), Gærnings-Synder (Matth. 19, 18 o. a. St.) og Undladelses-Synder (Matth. 25, 26).

Spørgsmaalet bliver nu, om alle personlige Synder er lige grove i Guds Øjne. At de ikke alle gør os og vor Næste lige stor Skade, indser vi let — men i Guds Vurdering, er dær Forskel?

16. Dødssynd.

Der har alle Dage i Kirken hersket en klar Erkendelse af Forskel paa Synder, set med Guds Vurdering. Men der har ikke altid hersket Enighed i Læren om, hvilke Synder, der var »Synder til Døden«, og hvilke, der var »mindre Synder«. Skriften selv lærer os, at der er Forskel paa Synder, hvis Udøvere »ikke skal arve Guds Rige« (I Kor. 6, 9, Gal. 5, 19—22), og paa Synder og Fejl, som ikke medfører saa haard en Straf (I Kor. 3, 12—15). Herrens Lignelser om »Bjælken og Splinten« og om »den ubarmhjærtige Tjener« taler samme Sprog. Om Forskellens Væsen oplyses vi i Luk. 16, 10, der regner med »Smaat« og »Stort« — og i Johs. 19,11, hvor Graden af Skyld afhænger af Graden af Erkendelse.

Denne Tankegang førte tidlig til en Læreudvikling, der snart talte flere, snart færre Synder til Klassen »Dødssynd«, der medførte Sjælens Død og evige Fortabelse — og Resten til »daglige« eller »tilgivelige« Synder, som vel er Synder, men som ikke forskertser os den helliggørende Naade eller forvolder sjælelig Død.

Læren om Dødssynd har nu naaet sin Afslutning, idet Kirken lærer os, at denne kan ske baade ved Tanke, Ord, Gærning og Undladelse, naar følgende tre Elementer er tilstede: Fuldt Vidende, fri Vilje og en svær Sag.

a) Fuldt Vidende — saa man erkender Lovens »Du skal« eller »Du maa ikke«; dærfor kan et Barn under Fornuftens Alder, en Sovende, en Forrykt og en uden egen Skyld religiøst totalt Uoplyst ikke begaa en Dødssynd; og har man været uvidende om, at Noget, man har gjort, var forbudt, og det senere viser sig virkelig at have været forbudt, har det ikke været nogen Dødssynd.

b) Fri Vilje — saa Synderen ikke er nødet eller tvunget til at begaa Handlingen; dærfor kan et Barn, en Taabe, en af dyb Elendighed til Sjæl og Legeme lidende Person og En, der er i ærlig Tvivl om Handlingens Lovlighed, næppe synde til Døden.

c) En svær Sag — hvor det ikke drejer sig om hartad ligegyldige Bagateller; det maa dreje sig om mere end en Distraktion, hvis der skal være Tale om virkelig Bortvendelse fra Gud; der maa være et betragtelsesværdigt Gode med i Spillet, for at der kan blive Tale om Liv eller Død.

Atter gentager vi: Dødssynd er efter Kirkens nugældende Bodspraxis: en frivillig, fuldt bevidst Overtrædelse af Budene i en svær Sag.

Og vi tilføjer (hvad sund Fornuft og Erfaring lærer os), at der er Tusinde Nuancer og Grænsetilfælde; at en i sig selv ikke dødelig Synd, p. Gr. af Omstændighederne, kan blive en Dødssynd for bestemte Personer i givne Tilfælde; at omvendt en Synd, der i sig selv er til Døden, p. Gr. af formildende Omstændigheder i Vidende eller Vilje (arvelig Belastning, f. Ex.) kan være en ikke-dødelig Synd for bestemte Personer i givne Tilfælde; og at i hele dette Grænsegebet mellem Theologi, Fysiologi og Psykologi er det yderst vanskeligt at klare sig paa egen Haand. Hvad der endnu kunde være at sige (og det er meget), maa vi henvise til den mundtlige Undervisning og Sjælesørgerens Forklaringer i det enkelte Tilfælde — her har vi kun at fremstille Normen — Principperne.

17. Tilgivelig Synd.

Udtrykket betyder ikke, at Dødssynd ikke kan tilgives, men at alle de andre Synder (de »Tilgivelige«) kan tilgives uden Brug af Bodssakramentet (hvorom senere). Kategorien omfatter alle Synder i Tanke, Ord, Handling og Undladelse, der ikke »er til Døden«, ɔ: som ikke medfører Tabet af den helliggørende Naade, og som altsaa ikke forskylder Synderen hans Sjæls Fortabelse.

De kaldes af Fædrene ogsaa »mindre« Synder eller »daglige« Synder, og end ikke en Helgen gaar fri af dem — de hæfter ved vor jordiske Færd som Støvet ved Vandrerens Klæder og Sko; vi begaar dem Dag ud og Dag ind.

De bør ikke agtes ringe, thi ogsaa d e er en Bortvendelse fra Gud, omend de mangler fuld Opmærksomhed og Vidende fra vor Side, skønt de ofte er halvt ufrivillige, og skønt de drejer sig om Smaating eller endog Bagateller. De er Følger og Udslag af Arvesyndens Ledsagefænomen: vor onde Tilbøjelighed. De er hæslige i Guds Øjne, de pletter vor Sjæl — men de gør os ikke afskyelige overfor Gud, og de dræber ikke Sjælens overnaturlige Liv. —

Det er ikke Meningen, at disse Begreber og Principper skal føre os ind i en matematisk Regnekunst, i en Art dobbelt Bogholderi overfor Gud — men at de skal synke ned i vor Bevidsthed og d a n n e den, saa den uden at behøve Bog og Vejledning spontant kan orientere sig i sin Samvittigheds Sager.

* * *

18. Naade.

Vi kommer nu til det andet Sæt Grundbegreber, vi maa klare os, for at kunne forstaa Sakramentslæren — et ulige smukkere og behageligere Sæt.

»Naade« — i allerbredeste Almindelighed — betyder G u n s t. At En er os »naadig stemt«, vil sige, at han er gunstig indstillet overfor os. At En »benaader« os, vil sige, at han lader Godvilje raade, hvor egentlig Strænghed skulde herske.

Naade hedder paa Latin *gratia* — i Slægt med vort »gratis«, ɔ: kvit og frit, uforskyldt, uden nogen Ydelse før eller efter. Og det oplyser os om, at Naade ikke er Noget, vi kan erhverve eller tiltuske os; at Naade udelukker et Kontrakt-Forhold, hvor vi har Fordringer at inddrive. Men det udelukker ikke, at Naadens Giver kan stille visse Betingelser fra s i n Side — som ogsaa vi, om vi skal vise »Naade« overfor En, ønsker, at han pænt beder os derom og sidenhen skikker sig derefter.

I religiøs, i kristelig Forstand betyder »Guds Naade« en Indstilling af Velvilje hos Gud overfor Mennesket.

Denne har han vist os ved det blotte Faktum at skabe os som ophøjede Fornuftsvæsner — ved alle de Naturens og de overnaturlige Evner, han skænkede vore første Forældre og ved at unde alle følgende Slægter at skulle tage dem i Arv; og han har saare tydeligt kundgjort sin Velvilje overfor os ved at benaade vore til Døden skyldige Stamfædre med en Tilværelse, der gav dem Muligheder for atter at komme paa Fode. Men mest af alt har han bevist os sin Naade dæri, at han »ikke sparede sin eenbaarne Søn«, men »elskede Verden saa højt, at han hengav ham« til vor Frelse.

Gang paa Gang understreger den hellige Skrift denne Aabenbarelse af Guds naadige Sindelag mod os, som vil, at »ingen Synder skal dø«, men at Alle skal have Mulighed for at naa frem til Bod og Frelse. Allerede Profeterne har forkyndt dette, ikke mindst Jesaja og Jeremjas — en Frelsesvilje, der ikke begrænsede sig til det udvalgte Folk alene, men udstraktes til hele den faldne Slægt.

Kristus forkynder den samme Frelse — først og fremmest til »de fortabte Faar af Israels Hus«, men ogsaa til den romerske Høvedsmand i Kapernaum, til Kvinden af Tyrus og Sidons Egne, til Beboerne i Gerasenernes Landemærker, til Hellenerne i Dekapolis og til Samaritanerne. Hans Missionsbefaling gælder »alle Folkeslag« til »Verdens Ende« og »alle Dage«.

Apostlene gik i samme Spor og udstrakte — navnlig ved Pauli Virken og Rejser — deres Frelsesforkyndelse til alle i Datiden kendte Lande.

Har end store Fædre i Kirken af og til ment at burde fordybe sig i Spekulationer over Naadens Begrænsning til faa Udvalgte, har det dog altid været og er det til den yderste Dag Kirkens udtrykkelige Lære, at Gud vil, at Alle skal naa til Frelse og Salighed. For at naa dette Maal, har han fuldbragt Frelsens Mysterium.

19. Frelse.

Lad os strax gøre os klart, hvad dette Ord betyder, eftersom Nutidens forvirrede Tankegang og Sprogbrug ganske har forfusket det i almen Bevidsthed. Frelse betyder Redning, en Frelser er en Redningsmand. I kristelig Forstand betyder Frelse Redning fra den Skæbne, Mennesket ved Syndefaldet maatte lide: at være skyldig til evig Død.

Selve Frelsens inderste Væsen er et stort Mysterium, som unddrager sig enhver Definition, enhver Beskrivelse (Efes. 1, 4—10). Det eneste, vi kan vide derom, er, hvad Gud selv gennem sine Apostle har aabenbaret sin Kirke (Kol. 1,26). Guds evige Frelses-Raadslutning maa opfattes saaledes, at Syndefaldet ikke kom bag paa ham som en Overraskelse, saa han sidenhen maatte til at reparere; Gud er udenfor al Tid, han tænker ikke i »før«, »nu« og »siden«; i een eneste Akt har Gud skabt os og besluttet at frelse os, naar vi faldt, saa Kristus, vor Frelser, i Vulgata kan kaldes »Lammet, som var slagtet fra Verdens Begyndelse af« (Aabenb. 13,8).

Da Frelsen er en ren Naades-Sag, staar det Gud frit for, om han strax vil fuldbyrde den, eller om han vil vente og forberede Slægten.

Han har valgt at vente i Aartusinder.

20. Forberedelsen.

Men han har ikke ladet os i Uvished om sin Plan i al den Tid. Næppe var Synd og Død kommet ind i Verden, før Gud forjætter Frelsen og Frelseren.

Men Mennesket skikker sig lidet forventningsfuldt, og Gud udvælger da een Slægt, Abrahams, som sit Ejendomsfolk —

for i dette Folk at berede en Jordbund, hvoraf »Frelseren kunde spire frem«.

Han isolerer sit Folk fra Hedningenes Flerguderi; han svejser i Nødens Dage dets Stammer sammen til en Eenhed, en Guds-Stat; han giver det borgerlige og religiøse Love; han giver det en Moral og en Gudstjeneste; han fører det til Højden, og naar det hovmoder sig og glemmer ham, opdrager han det gennem Undertrykkere. Og sin Forjættelse gentager han fra Tid til anden, til Abraham, til Moses, til David. Hele dets Tempeltjeneste, al dets religiøse Liv giver han Retning mod at forvente Messias (Kristus) = den Salvede. Og da Folket er modnet under Medgang og Modgang i Guds Skole, sender han det Profeterne, hvem han inspirerer til Varselstaler, der aabenbarer, saa en Side, saa en Anden af Messias' Væsen: hans Fødestavn, hans Jomfru-Moder, hans Mildhed, hans Lidelse og Død.... Indtil i Tidens Fylde en Datter af Israel var bleven et saa forædlet Skud paa Forjættelsens Slægtstræ, at Gud af hendes rene Menneskelighed kunde tage den Menneskenatur, der skulde forenes med Guds eenbaarne Søn til een Person, Verdens Frelser, Israels Messias, Kirkens Kristus, Slangens Banemand.

21. Forløsningen.

Kristus havde tre Embeder at røgte paa Jord.

Det profetiske Embede, Lærerembedet, der skulde genoprette den ved Syndefaldet mistede Gudserkendelse.

Det præstelige Embede, hvor hans Selvoffer skulde genoprette den forrige, ved Syndefaldet forstyrrede Tingenes Tilstand ved at generhverve os den helliggørende Naade.

Det kongelige Embede, hvor han skal samle alle de forhen adsplittede Oprørere mod Gud til eet frelst og lydigt Ejendomsfolk af alle Slægter, et »Guds-Rige«.

Vi har i denne Sammenhæng at gøre med Kristi ypperstepræstelige Embede.

»Efter Faderens Vilje, ved Helligaandens Medvirken«, ta-

ger han dette Embede paa sig ved at »blive som en af os« — ved at stige ned i vor Elendigheds Afgrund, som det skete i hans Menneskevordelse.

Saaledes forenet med os, tager han al menneskelig Synd og Last paa sig, Arvesynden og den personlige Synd, Dødssynd og Smaasynder, tidligere, dalevende og fremtidige Synderes Synd — det tager han paa sig, og for al denne Synd lider han, af Kærlighed til os, den Død, vi visselig ellers skulde dø. Han frembærer sig selv som Sonofret for vore Synder, soner ved sin Lydighed vort Oprør, genopretter ved at gøre sin Faders Vilje den af os forstyrrede Tingenes Orden; og som Bod sletter Brøde, erhvervede han os Faderens Tilgivelse og den helliggørende Naade.

Alt dette gjorde han af Godhed for os, af Kærlighed, af N a a d e — uden nogen Ydelse fra vor Side, uden nogen Fortjeneste fra vor Side og uden, at vi havde noget Krav derpaa, fuldkommen uforskyldt og blot for at realisere G u d s F r e l s e s v i l j e med alle Mennesker.

Hvad det har kostet ham, fortæller Evangeliet om den blodige Sved i Oliehaven og om Gudsforladthedens forfærdelige Raab fra Korset paa vore Vegne, under Byrden af vor Brøde.

Paa Hundreder af forskellige Maader fremstiller Paulus og særlig Hebræerbrevet dette Mysterium for os — men dets inderste Kærne er os forborgen — det livsalige Faktum alene er os aabenbaret og overleveret i Kristi Kirke.

Dette var Prisen for Menneskets Synd — og den var saa høj, at kun Gud selv kunde betale den; i sin Kærlighed, af Naade, har han betalt den, da hans lydige Søn, hans andet Jeg, fuldbragte sin ypperstepræstelige Gærning og efter det store »Det er fuldbragt« bøjede sit Hoved, der snart skulde krones med Sejerskransen ved Faderens Højre.

22. Frelsens Stadier.

Den forrige Tingenes Tilstand er g e n o p r e t t e t paa Korset — men ikke endnu fuldtud. Som der hengik Tusinder af Aar fra den første Forjættelse om Frelse indtil »Ti-

dens Fylde«, saaledes er der nu hengaaet snart to Tusinde Aar af Den nye Pagts Tid — og endnu er Frelsen ikke fuldbyrdet i alle sine Konsekvenser.

Den vigtigste Del bliver os allerede nu til Del: vore Sjæles Frelse. Om vi ikke selv vil, behøver vi ikke at gaa fortabt; og om vi selv vil, kan vi henleve vor Ventetid i Guds helliggørende Naade.

Skatten, Adelsbrevet paa Guds Venskab, er paany skrevet, med Jesu Blod, og rækkes os i vor Daab. Men det stakkels ramponerede Skrin: vort skrøbelige, dødelige Legeme og vor svage, vankelmodige Sjæl — og den Natur, som blev forbandet for vor Skyld med Fødslens Smærte, Arbejdets Møje og den visse Død? Ogsaa for alt dette er Jesus Frelseren.

Men Frelsen fra alt dette oplever vi, Dels først naar vi lydigt har bøjet vort Hoved i Døden — som nu ikke mere er den evige Død — og Dels først, naar »Guds Rige« fuldkommes i den Time, ene Faderen véd: efter Dommens Dag.

Da skal vort Legeme med al dets Smærte, Sygdom og Alderdom, som er »saaet i Forkrænkelighed, opstaa i Uforkrænkelighed«. Da skal »Gud aftørre hver Taare«; og »Døden skal ikke være mere«. Da skal vi ikke længere se »som i et Spejl, en Gaade«, men »Ansigt til Ansigt« og »erkende, som vi selv er erkendt«.

Og den gamle Jord »med alle dens Værker« og al Naturen skal smæltes om i Skærsildsluer og »en ny Himmel og en ny Jord, hvor Retfærd bor«, skal gaa frem af Guds store Støbeske, og saa faar Naturen med Plante og Dyr sin forrige Harmoni tilbage — den, efter hvilken »Skabningen sukker og er i Smærte indtil nu«.

Forbandelsen kom ved Synden over al Skabning, og Genoprettelsen skal ved Frelserens Naade blive al Skabning til Del, naar Timen for »Guds Børns herlige Frihed« slaar.

Men selv i Ventetiden er vi ikke i saa Henseende uden Trøst, som de var før »Tidens Fylde«.

Vi véd, hvorfor Smærte, Elende og Død er i Verden; der er »Mening i Tilværelsen« for os, efter at Mesteren har røgtet sin Lærergerning.

Vi har Haab, som de ikke havde før — og »Haab« hed-

der, kristeligt oversat: sikker Forvisning, taalmodig Forventning — fordi vi véd, at Møje og Uret ikke skal vare evigt.

Vi har noget at glæde os til, som de ikke havde før, fordi vi ved, at Lidenskabernes Oprør skal afløses af en Tilstand, hvor »der ikke giftes og ikke tages til Ægte«, men vi skal være som de legemløse Engle.

Og selv Døden, der for de Gamle var den store Gru, har forandret Udseende, fordi vi véd, at den jo blot er vor Del af Frelsens Pris, og at naar den, omend med Gysen, er betalt, vederfares der os alt, hvad Dødens Overvinder har erhvervet til os.

23. Naadens Væsen.

Vort Problem bliver nu: Hvordan faar jeg, »hin Enkelte«, Del i den Naade, Frelseren har vundet til mig paa sit Kors?

For at fatte det, maa vi først se paa Naadens Væsen, som Kirken lærer os den at kende ud fra Aabenbaringen.

Vi finder Naaden i alle dens Former omtalt hos Kristus, der er den Første, som overhovedet har givet os fuldt Lys over Fænomenet »Naade«, og hos Paulus, der er Naadens store Theolog.

Begge lærer os, at Naaden er en overnaturlig Gave, som hverken er en Følge af vor Natur eller Noget, vi har Krav paa. Den er et højere Liv, hvortil vi »genfødes af Vand og Aand«; den er Guds Adoption af Mennesket; den er Helligaandens Iboen i Menneskehjærter.

Men denne overnaturlige Gave kan i sin Virkemaade tage mange Former (I Kor. 12,1—11), skønt disse Naadegavers Kilde kun er een: Helligaandens Virken i os, erhvervet for os og skænket til os ved Frelserens Død.

Naaden skildres os som saa nødvendig, at vi uden den »slet intet kan gøre«, idet det er Gud, som giver os »baade at ville og at virke til sit Velbehag«. Selve Troen er en Frugt af Naade, idet Herren er »vor Tros Begynder og Fuldender«; alt, hvad vi religiøst formaar, »al vor Duelighed, er af Gud«. Vi kan aldrig naa en Tilstand, hvor vi er stærke nok til at vandre i egen Kraft, thi »Alle støder vi an i Mangt

og Meget«; stedse har vi behov, at Guds Naade hjælper os til Udholdenhed indtil Enden; dærom maa vi »altid bede og aldrig høre op dermed«, thi vi »bærer vor Skat i Lerkar« og har kun det Haab, at »han, der har begyndt den gode Gærning i os, selv vil fuldkomme den indtil Vor Herre Jesu Kristi Dag«.

(Dette gælder ikke Menneskets rent naturlige Handlinger — en Hedning, en Gudløs kan selvfølgelig uden guddommelig Naade udføre mangen en god og priselig, rent naturlig Handling — det gælder vort overnaturlige Liv, vort Liv i Gud).

Men skønt Naaden er saa absolut fornøden for vor Frelses Begyndelse, Fortsættelse og Fuldendelse, er den dog ingen Tvang; vi beholder vor f r i e V i l j e; »salig den Mand, som kunde have syndet og dog ikke syndede«; lige saa vist som, at »Ingen kan komme til mig, uden at Faderen drager ham«, lige saa vist fordrer Naaden T r o; »tror I ikke, at det er mig, skal I dø i Eders Synder«; og det var Dommen over Jerusalems Børn: »I har ikke villet«. Det staar til os og vor frie Vilje at h o l d e f a s t ved Herren og hans Naade; »bliv i mig, saa bliver jeg i Eder«. Paulus bekender det samme: »Guds Naade har ikke været uden Virkning i mig, thi jeg har arbejdet mer end alle de andre (Apostle) — dog ikke jeg, men Guds Naade, som er med mig«; vi kan »modtage Guds Naade forgæves«, ɔ: til ingen Nytte, eller vi kan »virke vore Sjæles Frelse i Frygt og Bæven«. Naaden fordrer altsaa vort S a m t y k k e og vor S a m v i r k e n.

24. To Former af Naaden.

Mangt og Meget angaaende Naaden kunde endnu nævnes, og mangen en Distinktion af Naadens Virkeformer kunde forebringes, men dette Afsnit er ikke en Naadens Theologi, blot en Orientering i den Begrebsverden, der ligger bag Sakramentslæren.

To Former af Naade maa vi dog nævne, fordi de ofte møder os i vort Stof: »u n d e r s t ø t t e n d e« Naade og »h e l l i g g ø r e n d e« Naade.

Den »u n d e r s t ø t t e n d e Naade« omfatter alle hine

Gunstbevisninger fra Guds Side, som oplyser vor Erkendelse og tilskynder vor Vilje — Fænomener, som ofte af verdslige Mennesker opfattes som »Tilfældigheder« og »Indskydelser«, men som den kristne Erfaring lærer at se som overnaturlige Naadegaver.

Denne Form for Naade lader Gud alle Mennesker tilflyde, uden Hensyn til, om de er »Guds Børn«, eller de fattes den helliggørende Naade.

Det er den kristelige Erfarings Sag at skønne paa, opregne og takke for alle disse Tilskyndelser, at følge dem og af dem at erkende Guds stadige og ubegrænsede Godvilje. —

Den »helliggørende Naade« har vi allerede talt om under Menneskets Tilstand i Paradis og gentager, at den er en indre, overnaturlig Livskraft, som Helligaanden skænker os i Daaben, og i Kraft af hvilken vi er Guds Børn med Arveret til evig Salighed.

Den er saa at sige en ny Natur, til hvilken vi »genfødes af Vand og Aand«; uden den er vi kun «født af Kød« og forbliver »Kød«, ɔ: rent naturlige Væsner; i Kraft af dem bliver vi »født af Aand« og forbliver Aand. Den er »Delagtighed i den guddommelige Natur«, som Petrus lærer os det.

Den er noget Indre, noget Usynligt og Umærkeligt, som ikke nedbryder eller forstyrrer vor Menneskenatur, men fuldkommer den. Den er Guds blivende Velvilje og Velbehag i os, og den skænker os en ny Kvalitet: »at vi kaldes, og at vi er Guds Børn«.

Den virker i os først og fremmest Syndernes Forladelse, Barneforhold til Gud og Arveret til »Guds Rige« i Evighed; vi bliver »Børn og Arvinger — Guds Arvinger og Kristi Medarvinger«, takket være den.

Ved den bor Helligaanden i os; vi bliver »Helligaandens Tempel«, han, som ene kan lære os at sige »Abba, Fader«; »den levende Guds Tempel«.

Den helliggørende Naade er »ikke ufrugtbar«, den fører med sig hine Dyder, Mennesket ikke af sig selv kan tage eller øve: Tro, Haab og Kærlighed til Gud; disse Dyder virker Naaden i os.

Men denne helliggørende Naade kan mistes, hvorfor

Paulus lærer os at »ave vort Legeme og bringe det til Underkastelse«, at vi ikke »skal blive forkastet«; »med Frygt og Bæven« maa vi bære »Skatten i Lerkarret«, og først naar vi er frigjort for »dette Syndens Legeme«, véd vi os helt sikre i en evig Besiddelse af Naaden.

Lige saa vist, som vi ved Dødssynd mister den helliggørende Naade, lige saa sikkert kan vi selv hjælpe til at forøge den. Vi kan »aagre med Talenterne«, og der vil blive givet den Energiske flere Talenter; vi kan »voxe«, »fornyes«, »tage til i Frugt«, »styrkes« og »fuldkommes« i Naaden (som Apostelbrevene lærer os det) gennem Bøn, Kærlighed og Liv i Gud, rigt paa god Gærning.

Hvad vi øver af godt i »Naadens Stand«, regner Gud for fortjenstfuldt — skønt vor Del deri kun er Samvirken med Guds Naade. Herren lover os »stor Løn i Himlen« for ydmygt taalte Forfølgelser; han lover »Løn« for blot et Bæger koldt Vand, rakt i Tro til en Discipel; han forjætter os »hundrede Fold og evigt Liv«, Løn baade her og hisset, for hvad vi opgiver af Kærlighed til ham; og en Gang vil han dømme os efter, hvad vi har gjort, ikke efter om vi har sagt »Herre, Herre« (Matth. 24, 45—48); og den »lade Tjener« faar sin tilsvarende Straf.

Apostlen fordrer af os, at vi er »frugtbare paa alskens gode Gærninger«, vi som »er skabt i Kristus Jesus til gode Gærninger«. Apostlen Jakob lærer os udtrykkelig, at »ligesom Legemet er dødt uden Sjæl, saadan er Tro uden Gærninger død« — »lad mig se Din Tro af Din Gærning«!

Den hellige Skrift taler saa tydeligt om den benaadede Troendes Pligt til at øve »gode Gærninger«, at Protestantismens Lære om, at »gode Gærninger« ikke er »fortjenstfulde« i Guds Øjne og ikke medvirker til vor Frelse og Salighed, som ene betinges af »Tro« (ɔ: Tiltro, Tillid til Gud), maa opfattes mere som en Reaktion mod forrige Tiders altfor regnskabsmæssige Opfattelse af visse Gærningers »Fortjenstfuldhed«, end som en theologisk Lære om disses Nytteløshed. Men for ikke at falde ind under Anklagen for at ville »føre Regnskab med Gud«, er det godt, at vi understreger, at Lønnen ikke er Noget, Gud skylder os, men en naadig

Forjættelse fra hans Side — at vi gør disse Gærninger i Jesu Sind, han som »maa gøre hans Gærning, som har sendt mig, saalænge det er Dag« — og i Apostlens, som formaner: »Lad os derfor, medens vi har Lejlighed til det, gøre det gode mod alle, mest dog mod Troens egne Folk« — at selve de gode Gærninger er virkelige »Kærlighedens Gærninger« og ikke bizarre Paahit eller Snurrepiberier — at de gøres af et redebont Hjærte, spontant og uden Tanker om Lønnen — og at vi i Et og Alt giver Gud alene Æren for dem og takker ham, fordi han vilde bruge os til dem. I dette Sind bliver vi ham lig, i hvem Gud Fader »har Velbehag« — og regner kun os selv for »unyttige Tjenere«.

25. Naadens Meddelelse.

Vort sidste forberedende Problem bliver nu: Naar Verdens Frelser har erhvervet os fortabte Syndere den helliggørende Naade, hvordan faar da jeg, »hin Enkelte«, Del deri?

Lad os først mindes, at Naade er uforskyldt, saa vi har intet Krav at møde op med, og vi har endnu mindre Krav paa at bestemme hvor, hvornaar og hvordan vi vil modtage Naaden. Hvis en Mand skylder mig 100 Kr., kan jeg forlange, at han betaler dem den og den Dag paa mit Kontor, ikke pr. Check, men i 10 Sedler à 10 Kr.; men vil en Mand af Godvilje forære mig 100 Kr., er det hans Sag at bestemme, hvornaar og hvordan de skal betales mig — jeg har kun at modtage og sige Tak til.

Da Naaden er Guds frie Gave til os, er altsaa han og ene han Herre over, til hvilke Tider og paa hvilken Maade han vil yde os den.

Han kan give os den paa ren indvortes Vis og Alt paa een Gang, eller han kan knytte Modtagelsen til ydre Tegn og lade det ske stykkevis — ganske som det maatte behage hans Viisdom.

Kun Een kan oplyse os om Vej og Maade: Naadens Meddeler, Kristus selv, i den Aabenbaring, han gennem sine Apostle har overgivet sin Kirke. Har han til den efterladt Indstiftelser, som meddeler Naaden, er vi bundne til disse

Indstiftelser. (Om han ogsaa udenfor dem, uafhængigt af dem vil meddele Nogen sin Naade, er han fri til at gøre det, og vi skal ikke granske derover; vi har blot at benytte hans Indstiftelser, som vi af Kirkens Lære har lært dem at kende — for os er der ingen anden Vej til Naadens Erhvervelse).

Nu lærer Kirken os, at den understøttende Naade skænker Gud ogsaa uafhængigt af ydre Former; i dens Meddelelse har han ikke bundet sig ved Indstiftelser. Men den helliggørende Naade skænker han gennem sine Sakramenter; hær har han bundet sig ved sit Ord til sine Indstiftelser.

Dette er da Sakramenternes Plads i Frelsens Husholdning: at være Naade-Midler; Handlinger, hvorved Naaden meddeles os paa mangfoldig Vis og til forskellige Tider, under forskellige Omstændigheder, og hvis ydre Former (foreskrevet af Herren selv eller overladt til hans Kirkes Forgodtbefindende) betegner den meddelte Naades Art og Væsen.

Det, vi nu har at undersøge — efter en Indledning om Sakraments-Lærens Udvikling — er disse Indstiftelsers Tal, deres Begrundelse i Jesu Ord, deres ydre Form, deres Naades Væsen og deres Tjener.

*

Herren overgav, da hans Gerning var nær »fuldbragt«, sine Apostle sit profetiske Embede: »Som Faderen sendte mig, sender jeg Eder; hvo, som hører Eder, hører mig; og hvo, som foragter Eder, foragter mig og den, som har udsendt mig«; »Gaar ud og lærer dem at holde Alt, hvad jeg har paalagt Eder« ....

Og han overgav dem sit kongelige Embede: at samle alle de Frelste til »Guds Rige« og Kristi Kongedømme; »een Hjord og een Hyrde«; at de »Alle maa vorde Eet«; »vær en Hyrde for mine Faar, vogt mine Lam«; »Dig giver jeg Himmeriges Nøgler« ....

Men ligesaa har han overgivet dem sit ypperstepræstelige Embede, Naade-Meddelelsen: »Døb dem i Fader, Søn

og Helligaands Navn«; »Hvem I forlader Synderne, er de forladne«; »Gører dette til min Ihukommelse« ....

Og dette er ikke begrænset til de Tolv alene, saa vist som det hedder: »Se, jeg er med E d e r alle Dage indtil Verdens Ende« og »Saa ofte, som v i bryder dette Brød og drikker denne Kalk, forkynder vi hans Død, indtil han kommer igen»....

Det er ment til Apostlene først og siden til dem, d e paa lovlig Vis overgiver det til — saa længe, der er Mennesker, som endnu har behov at frelses.

Og for at ikke de tolv Første og alle de Senere skulde forfuske Herrens Ord og Indstiftelser ved menneskelig Glemsomhed eller Selvpaahit, forjættede Frelseren dem og sin Kirke Helligaanden, som »skal vejlede Eder til hele Sandheden«, som »skal tage af mit og kundgøre Eder det«; han, som »skal vidne om mig« — Talsmanden, som »skal lære Eder alle Ting og minde Eder om alt det, jeg har sagt Eder«.

Hæri har vi den guddommelige Garanti for, at L æ r e n om Sakramenterne er bleven bevaret ren, og at selve Herrens Indstiftelser er os overleverede i hele deres oprindelige Æ g t h e d og V i r k e k r a f t. —

Hvad vi nu skal fremstille, er den gradvise Udformelse af denne Lære, alt som den droges i Tvivl, blev angrebet eller mødte Problemer.

II.

SAKRAMENT-LÆRENS UDVIKLING.

1. Hvad betyder »Sakramente«?

Det danske Ord »Sakramente« er hentet fra det latinske *sacramentum*, hvormed de romerske Legionær-Soldater betegnede den F a n e - E d, de aflagde til Kejser og Rige, naar de traadte i Tjeneste.

I denne Forstand blev Navnet først brugt om Daaben, hvorved vi »indrulleres« i Kristi Rækker og sværger Troskab til hans Korsbanner.

Fra Daaben gik det saa over til en Række andre hellige Mysterier i Kirken; og i denne udvidede Betydning dækkede det det græske Ord *mystérion* (Mysterium), som i Oldkirken brugtes om de samme Ting. I kirkelig Latin blev *sacramentum* meget snart = *mystérion* og dækkede alt »det Hellige«*), særlig hellige Tegn og hellige Handlinger af symbolsk Betydning samt de Foreteelser, vi nu kalder Sakramenter og Riter.

»Sakramente« kan da bedst oversættes: en hellig Hemmelighed, et helligt Mysterium.

I Nutidens Sprogbrug dækker »Sakramente« blot syv bestemte hellige og helligende Tegn; men Usikkerheden i Brugen var saa stor, at man paa den ene Side allerede omkring Aar 200 kaldte Daab og Nadver *sacramentum* — medens man paa den anden Side helt op i 12te Aarh. brugte Ordet baade om Sakramenterne og om de Vielser og Velsignelser, vi nu kalder »Sakramentalier« (fordi de har en vis Lighed med Sakramenter).

Kirken i vore Dage forstaar ved et »Sakramente«: et synligt Tegn — som i Kraft af Kristi Indstiftelse — baade betegner og meddeler helliggørende Naade.

2. Læren om Sakramenterne.

Apostlene overtog Kristi Indstiftelser og gav dem videre til Urkirken, og saa gik de i Arv til Oldkirken og fra den til Middelalder og Nutidskirke.

Men Apostlene gav sig ikke af med sakramental Theologi, de meddelte os Sakramenternes Eksistens som Faktum uden at sætte Læren om dem i System; i det Hele taget var deres Tid en Missionstid og ikke en Systemdannelsens, en Theologiens Tid; en saadan begyndte først (og kun delvis) med Kirkefædrene og kom siden (i fuldstændig Grad)

*) Se min *Liturgi*, Side 1—11.

med Middelalderens store Theologer. Naar Fædre og Theologer havde uddebateret Æmnet, blev det da Konciliernes Sag at tage Stilling til de vekslende Meninger og definere Kirkens Lære, saa Enhver kunde vide, hvad sand Kristendom var i dette og hint Stykke. —

I Kirkefædrenes Tid, hvor man havde saa mange og store Problemer at drøfte: Kristi Gud-Menneskelighed, Mariæ Guds-Moderlighed, Treenigheds-Læren, Naadelæren o. s. v., naaede man ikke at begynde paa Udformningen af Sakraments-Læren. Man skrev om og drøftede det enkelte Sakramentes Eksistens, Væsen og Virken — særlig Daab og Nadver — men naaede end ikke at fastslaa Sakramenternes Antal, der ofte sattes højere end vore syv, aldrig lavere. Vi ser altsaa, at man i Fædrenes Tid (op til 600) havde de Sakramenter, vi nu har, men man havde ikke nogen endelig systematisk Lære om dem.

Skønt man kaldte alle Troens Mysterier og Riter for »Sakramenter«, betegnede man dog Daaben som det »salige Sakramente«, som »Helligaandens Besegling« og »Troens Sakramente«. Man taler paa lige Maade om Eukaristien. Og man fremhæver, at Sakramenterne har et ydre Tegn og en indre Naade; de fordrer Tro og god Forberedelse (særlig Daaben); Børn kan modtage baade Daab og Nadver; og de ældste Fædre taler desforuden om Firmelse, Bod og Ordination (Tertullian, † 222 og Cyprian, † 258).

Til Katekumenerne (Daabskandidaterne) tales der udførligt (men usystematisk) om Sakramenterne. Baade i Milano (Ambrosius, † 397) og i Alexandria (Cyrillus, † 444) samt i Jerusalem (Cyrillus af J., † ca. 386) katekiseres over Daab, Firmelse og Nadver, og man viser Katekumenerne hen fra det ydre Tegn til den indre Naade.

I Afrika, hos Augustinus († 430), træder Læren tydeligst frem og nærmer sig System; den store Kirkefader havde Kamp mod Donatismens Kætteri og hævdede med stor Kraft mod dette, at Sakramentets Virkekraft ikke afhænger af dets Tjeners (Bispens, Præstens) Hellighed, men af Kristi Indstiftelse; under denne sin Kamp bliver Augustin selv mer og mer klar over Sakramenternes objektive Væsen, uanset de-

res Tjeners subjektive Sjælstilstand. Foruden Daab, Firmelse og Nadver taler han om Boden og Salvelsen. Hos ham er Sakramentets ydre Form et Symbol, der betegner dets indre Væsen (Vand = Tvættelse, Brød og Vin = Ernæring o. s. v.). Men hans Brug af Navnet om meget andet end vore syv Sakramenter lader ham lægge ringere Vægt paa Indstiftelsen ved Kristus selv. I Spanien (Isidor af Sevilla, † 636) betoner man stærkt Guds lønlige Virken gennem Sakramenterne. Disse Elementer forener sig i det 9. Aarh. (Paschasius Radhertus) til Erkendelsen af 3 Elementer i Sakramenterne: Det ydre Tegn — den indre Naade — og Helligaandens Virke. Men Ordet bruges stadig i Flæng om Daab, Firmelse og Nadver, om Kristi Menneskevordelse, om Ed, om hele Frelserværket og om Den hellige Skrift.

Det blev den tidlige Skolastik, der i sin Kamp mod Middelalderens Kætterier blev tvunget til at klargøre sig Sakramentsbegrebet (Hugo af St. Victor, † 1141). Man opstiller nu fire Fordringer til et Sakramente: Ydre Tegn, Element (Vand, Brød, Vin, Olie....), Kristi Indstiftelse og den indre Naade. Smukt skildrer man et Sakramente saaledes: Gud er Lægen, Mennesket: den Syge, Præsten: Tjeneren, Naaden: Modgiften og Sakramentet: Glasset, hvori Medicinen rummes. Man betegner stadig Daab og Nadver som Hovedsakramenter, men bruger iøvrigt stadig Ordet om alle kirkelige Institutioner.

Man naar et Skridt videre (Petrus Lombardus, † 1160), da man erkender, at et Sakramente ej blot er et Naadens Tegn, men at det er Aarsag til Naade, at det selv bevirker Naaden; og samtidig begrænser man Begrebet til Den nye Pagts syv Sakramenter.

Thomas af Akvin († 1274) præciserer Sagen: Sakramenterne er hellige, hemmelige Tegn, hvorved Mennesket helliges; men ikke alle hellige Tegn er Sakramenter. Saadanne er kun hine Tegn, der meddeler Helligelse. Endnu lægger enhver Lærer Hovedvægten, hvor han selv synes; Bonaventura († 1274) understreger Indstiftelsen ved Kristus og Sakramenternes Væsen som Lægemiddel mod Synd, og Duns Scotus († 1308) fremhæver Tegnet, som Gud benytter til sin Viljes Udførelse.

3. Striden om Sakramenterne.

Reformatorerne, som lærte »Retfærdiggørelsen ud af Troen alene«, havde ingen Plads for Sakramenter; til en Begyndelse vilde Luther endog afskaffe selve Navnet; dog beholdt man Daab og Nadver af historiske og skriftmæssige Grunde, men »afskaffede« inkonsekvent de andre; og selv disse to Sakramenter omtydede man.*) For ham er Daab og Nadver kun Midler til at vække og fremme Troen (hos Luther betyder »Tro« blot Tillid til Guds faderlige Sindelag, som vi ved Kristi Ord faar Mod til at stole paa).

Luther bryder ikke blot med Sakramenternes Syvtal, men ogsaa totalt med det hidtidige kristne Sakramentsbegreb, idet han hævder, at Sakramenterne blot tjener til Syndernes Forladelse — at de ikke fuldbyrdes ved Efterkommelsen af Indstiftelsens Ord og Formel over Elementerne, men ved Tro hos Udøver og Modtager — at de ikke er gudindstiftede Tegn, men blot en Form af *das Wort* (»Ordet«) — — og samtidig føler og udtrykker han sin Læres Inkonsekvens ved at paapege, at i Barne-Daab (som han tillader) kan der ikke være Tale om Tro....

Tridentiner-Konciliet præciserer (3. III 1547 i sin VII Samling) imod Reformatorernes Lære al tidligere katholsk Lære: Sakramenterne er indstiftede af Kristus selv — de er hverken flere eller færre end syv, nemlig: Daab, Firmelse, Eukaristi, Bod, sidste Salvelse, Ordination og Ægteskab — de er forskellige fra den gamle Pagts Naademidler — de er ikke alle lige i Rang — intet af dem er overflødigt til Frelse, omend ikke alle er lige nødvendige — de er ikke blot til for at nære Troen — de meddeler Naade — de meddeler altid Naaden, set fra Guds Side, til Alle, der modtager dem — de virker *ex opere operato*, ud fra den sakramentale Handling, som fuldbyrder, hvad Kristus selv har nedlagt i den — og ikke blot i Kraft af Meddelerens og Modtagerens Tro — Daab, Firmelse og Ordination meddeler Modtageren et »uudsletteligt

---

*) Se: *A. J. Lutz* O. P.: Martin Luther (1934).

Kendemærke« i Sjælen *(character indelebilis)*, saa de ikke kan gentages — ikke alle Kristne har Fuldmagt til at meddele samtlige Sakramenter — Meddeleren maa have til Hensigt at gøre, hvad Kirken vil have gjort — Meddeleren og Modtaren kan ikke uden Synd ændre Kirkens Ritus i Sakramenterne....

Dærtil føjes en lang Række Udtalelser om de enkelte Sakramenter hver for sig. —

Man vil se, at Konciliets Udtalelser nærmer sig til en systematisk Sakraments-Lære, men at de i høj Grad er prægede af at være rettede mod Protestantismen og ikke af at være et Forsøg paa at samle Læren til et System, en Sakraments-Theologi.

Nogen senere Udtalelse fra det kirkelige Læreembede foreligger ikke — udover den Definition, vi har bragt Side 48, og som er hentet fra »Den romerske Katekismus«, som Konciliet lod affatte (let ændret).

Den efter-tridentinske Theolog Bellarmin tiltraadte denne Definition, men der er ikke Tvivl om, at Nutidens Theologer kan forbedre den, idet de arbejder med Tanken om den sakramentale Indstiftelses vedblivende Væsen.

Hær staar vi altsaa i Sakramentslærens Udvikling — lad os se os lidt om.

*

Fra kras tysk-luthersk Side anklages vi for, ved vor Sakramentslære, at have materialiseret Naaden til Fordel for det almægtige Hierarki (Bispe- og Præstedømme), der derved vinder stor Indflydelse (!).

Den liberale Protestantisme svinger over til Zwinglis reformerte Standpunkt, hvis praktiske Konsekvens (i Schweiz og Holland f. Ex.) er, at Daab og Nadver ganske ophører at existere i Menighederne. Man taler imod vor »Magi« og vil end ikke vide af sakramental »Symbolik«. Nogle taler om Sakramenternes Virken i vor »dunkle Underbevidsthed«, andre betragter dem som et »Bindeled mellem Kristne«.... Resultatet er, at man i liberale Kredse ophører med Nadveren, og at man forfusker baade Form og Element

i Daaben, saa den bliver ugyldig — hvor den da ikke helt undlades (saaledes f. Ex. i Nordtyskland).

Baptistisk paavirket Lavkirkelighed udskyder Daaben til efter »Omvendelsen« — ofte modtages den da slet ikke.

I højkirkelige Kredse, særlig i engelsk og tysk Ritualisme, vender man mer eller mindre bevidst tilbage til katholsk Sakramentslære og sakramental Praxis.

Det maa endnu fremhæves, at naar Danmark indtager en saa fremragende positiv Plads i Protestantismen, at udøbte Børn er et Særsyn, og at Nadvertjeneste kan foregaa ved saa mange Gudstjenester, som det faktisk sker, da skyldes dette Grundtvigs stærke Fremhævelse af Daab og Nadver, hans næsten katholske Sakramentsbegreb og hans digteriske Inspiration fra katholsk Hymne-Litteraturs Kilder. Men — Sandheden tro i Kærlighed — man tør hævde, at udenfor Katholicismen hersker der en utrolig Forvirring angaaende sakramental Lære og Praxis, og selv, hvor man opstiller en Lære, lider den af Inkonsekvensens Grundskade; det kan da ikke undre, at de to, endda forkrøblede Sakramenter, Luther lod Reformationen beholde, mer og mere gaar ud af Brug eller (navnlig af Menigmand) betragtes som ærværdige Skikke, man ikke nænner at bryde med, som man ikke bryder med Juletræ og Fastekringler, skønt man forlængst er hørt op at tro paa Kristi Menneskevordelse og med at faste. —

Før vi gaar over til at betragte de enkelte Sakramenter, maa vi gøre rede for den almindelige Sakramentslære.

III.

DEN ALMINDELIGE SAKRAMENT-LÆRE.

Betragter vi Sakramenterne i Almindelighed, vil vi finde, at de har en hel Del Træk fælles, at deres Væsen er eet og det Samme; dette deres Væsen finder vi udtrykt i Tridentiner-Koncilicts foran citerede Udtalelser; i disse Udtalelser er det selve Kirken, der taler; vi vil da lægge dem

til Grund for vor Fremstilling, idet vi samler dem i 10 Grupper efter deres Indhold.

Naar vi skal føre et Forsvar for den Lære, de indeholder, har vi tre Sæt Beviser at arbejde med: Det nye Testamente (som Troens skrevne Kilde), Fædrenes Lære (som Troens uskrevne Kilde) og sund religiøs Tankegang (der er i Stand til at skelne det Rimelige fra det Meningsløse). Det siger sig selv, at naar Sakramenterne er indstiftede af Kristus, bliver Skriften den vigtigste Kilde; og naar Sakraments-Læren har udviklet sig saa sent og saa langsomt, som det er sket, kan vi ikke vente os noget rigt Materiale hos Fædrene; endelig: naar selve Lutherdommens Stifter erkender, at hans sakramentale Standpunkt er inkonsekvent, ulogisk og den største Svaghed i hele hans System, maa vi stræbe efter at være logiske, konsekvente og systematiske.

*

1. a. Alle Sakramenterne er indstiftede af Kristus.

b. De er syv i Tal.

ad **a.** Det er en logisk Følge af selve Frelseslæren, som vi ovenfor har fremstillet, at Ingen uden Kristus selv kan indstifte Tegn, der ikke blot symboliserer, men som meddeler helliggørende Naade. Først, fordi vi intet Krav har paa Naaden, som er en fri Gave fra Gud; dærfor har vi ejheller Krav paa at bestemme Maaden, hvorpaa den skal tildeles os. Dernæst, fordi Kristus selv er al Naades Kilde og Ophav og personlig, gennem Helligaanden, er den, der skænker os hin nye Natur, der gør os Gud velbehagelige, dærfor kan ene han handle frit med Naaden. Han kan binde den til ydre Tegn, om det tykkes ham bedst, men vi (Kirken) kan ikke indstifte Tegn, der binder Naaden til sig, for vi er ikke Herrer over den, har intet Krav, ingen Ret overfor den. Det hører til Frelser-Embedet baade at erhverve og at meddele Naaden. Altsaa maa Naademidlerne være indstiftede af Kristus — og kun de hellige Tegn, der har hans Indstiftelse, er sande Sakramenter og Naade-Midler.

Denne Herrens Indstiftelse kan omfatte hele Tegnet, ɔ: baade Ordene (Formlen), Elementet og Naademeddelelsen — eller den kan begrænse sig til det blotte Faktum, at Kristus har indstiftet et Tegn, der meddeler Naade, medens han har overladt Apostlene og Kirken at foreskrive Ritus, helt eller delvis. Og det staar i alle Tilfælde Kirken, i hvis Haand Sakramenterne er lagt, frit at udstyre dem med en R i t u s til større Forstaaelse og Opbyggelse; ligesom det er dens Sag at paasé, at denne Ritus indeholder Herrens fulde Indstiftelse: Formel, Element, eller hvor meget, der nu foreligger fra Kristi Side. —

ad **b.** Det Motiv, der førte til Erkendelsen af, at kun syv af de talrige Institutioner, man i gamle Dage kaldte »Sakramenter«, var virkelige Sakramenter i vor Forstand, var netop: Kristi Indstiftelse af et ydre Tegn, der betegner og meddeler helliggørende Naade.

Dette besidder kun hine syv Institutioner, vi nu kalder Sakramenter. Beviset vil fremgaa klart, naar vi ved hver enkelt Sakramente ser Indstiftelsen, Tegnet og Naademeddelelsen. —

Det siger sig selv, at naar Kristus har indstiftet disse Tegn, har Mennesker ikke Lov at ophæve noget af dem — eller at tilføje Nye — som det skete i Reformationen, der ophævede de fem, ændrede det Ene og tilføjede *das Wort*, »Ordet«, som Sakramentet over alle Sakramenter.

2. **Den nye Pagts Sakramenter er forskellige fra Den gamle Pagts Naademidler.**

Der er Tale ikke blot om en Forskel i Ritus og Ceremonier, men i selve det indre Væsen.

I P a r a d i s var der selvsagt ingen Sakramenter — dær, som i Saligheden en Gang, meddeler Gud sin Naade umiddelbart og ikke gennem Tegn.

I den f a l d n e T i l s t a n d — og inden Gud ved Moses gav positive, religiøse Love — var Opfyldelsen af Samvittighedens Lov (»Naturloven«) i Menneskehjærtet et Naademiddel. Paulus lærer os i Romerbrevets første Kapitler, at selv for Hedninger »ligger det, man kan vide om Gud, aabenbaret«

(1,19); det kan »erkendes af hans Gærninger«, der beviser »hans usynlige Væsen, evige Kraft og Guddommelighed«. Ogsaa hans Vilje kan erkendes uden nogen særlig Lov, thi selv »Hedninger, som ikke har Loven, gør efter Loven« og viser saaledes, at de »har Loven skrevet i deres Hjærter« (Rom. 2, 14—15) — ja, saa tydeligt, at »deres Samvittighed aflægger Vidnesbyrd, og deres Tanker indbyrdes anklager eller forsvarer dem«.

Troen paa den forjættede Frelser, Messias, og Overholdelsen af nævnte Lov var et Middel til at vinde Naade. Dertil kom i Patriark-Tiden visse religiøse Tegn, saasom Omskærelsen, der endog gav Børn Del i Naaden, fordi det var Tegn paa Slægtens Lydighed mod Gud. Men det var ikke selve Omskærelsen, der meddelte og foraarsagede Naaden — det gjorde den Tro, det Sind, der fuldbyrdede Tegnet.

Moseloven indeholdt en Række Indstiftelser, der — ligesom Omskærelsen er en Strømpil, der peger mod Daaben — var Forbilleder paa den nye Pagts Sakramenter.

De mange Renselser og Tvættelser, som tjente til at nedbede Syndsforladelse, peger frem paa Bods-Sakramentet. Paaskelammets Nydelse, Offermaaltiderne og Skuebrødene peger frem paa Altrens Sakramente. Indvielsen til Præsteembedet er en »Type« paa vor Ordination.... Disse Riter ikke blot betød, men nedbad og meddelte en vis Renhed og Kraft, en vis Indvielse, en vis Helligelse. Disse »Den gamle Pagts Sakramenter« var ogsaa indstiftede af Gud (for Den gamle Pagts Periode) — ogsaa de var hellige, men ydre Tegn — ogsaa de meddelte en Naade .... de har altsaa Lighed med vore Sakramenter, som de er Forbud paa, Varsler om, forud Afspejlinger af.

Men de var kun indstiftede til at »hellige til Kødets Renselse« (Hebr. 9,13), de trængte ikke ind i Sjæledybet og gjorde hele Mennesket helligt for Gud; de gav ikke Modtageren en ny Natur — dertil maatte man »genfødes af Vand og Aand«, »fødes paany« gennem Sakramenter, der ikke blot var »en Aflæggelse af Kødets Urenhed«, men »en god Samvittigheds Pagt med Gud« (I Peter 3,21).

De passede ind i Den gamle Pagts, Lovens, Frelseshus-

holdning, som vore Sakramenter passer ind i Den nye Pagts, Naadens. De kunde ikke meddele Mennesket, hvad der endnu ikke paa sakramental Vis kunde blive Mennesket tildel: den helliggørende Naade.

Men foruden at rense fra Urenhed overfor Loven, var de Profetier om de Naademidler, der skulde skænkes af Messias i Tidens Fylde.

Men ligesom Synagogens og Templets Sakramenter var et forberedende Stade til Kirkens, saaledes er vore Sakramenter et forberedende Stade til »Det nye Jerusalems« Naademeddelelse, hvor der ikke mer skal være noget »Tempel«, nogen Døbefont eller noget Alter, »thi dets Tempel er Gud Herren den Almægtige og Lammet« ved »Livets Flod og Livets Træ« (Aabenb. 21—22 Kap.), og uden Tegn og Ritus er Gud selv da »Alt i Alle« (I Kor. 15,28).

3. Ikke alle Sakramenter staar i samme Rang.

Denne Tanke om »Rang« maa opfattes ganske uverdsligt, helt religiøst.

Nogen dyb Bevisførelse er ikke nødvendig.

Det siger sig selv, at »Genfødelsens Bad«, som er Kilden til al senere Naade, staar højere end Ægteskab eller Sidste Salvelse, som ikke Alle naar til eller har behov, og højere end f. Ex. Firmelsen, der er en blot Forøgelse af det i Daaben modtagne. Ligesaa, at Herrens Legemes og Blods Sakramente, som rummer den levende Frelser, selvsagt staar i allerførste Linje.

Yderligere kan hævdes, at naar Herren har gjort Daab (Johs. 3, 1—7) og Nadver (Johs. 6,53) til uomgængelige Frelsesbetingelser, staar disse to Sakramenter i forreste Række. Yderligere Interesse har denne Paragraf ikke.

4. Sakramenterne er nødvendige til Frelse.

Dette skal hævdes mod to fejlagtige Opfattelser:

a. at Troen alene frelser — og
b. at Sakramenterne blot tjener til at vække og nære Tro.

Ad **a**. Vi har allerede foran set, at til Frelse, som er Guds Naades Sag, fordres Samtykke og S a m v i r k e n fra vor Side. Jesus selv formaner: »Gør Bod, thi Himmeriges Rige er nær«, og han har ikke blot prist de T r o e n d e »salige« i sin Bjærgprædiken, men de Rene, de Fredsæle, de Taalmodige; han vil ikke nøjes med et »Herre, Herre!«, men vil, at vi »gør hans himmelske Faders Vilje«; han tilgiver d e n meget, som »har elsket meget«, og han vil dømme efter vore Velgærninger mod vor hungrige, tørstige, nøgne, syge og fangne Næste, i hvem vi skal erkende ham selv.

Paulus taler samme Sprog — han, som ellers altid er den første til at fremhæve »Troen«: »Havde jeg al T r o, saa jeg kunde flytte Bjærge, men havde jeg ikke Kærlighed, da var jeg Intet« — og saa lovsynger han den virksomme Kærlighed (I Kor. 13,1—8), »Troen, vist ud af Gærning« (Jak. 2,18). Og Apostlen Jakob siger det (i sit af Luther oprindelig kasserede Brev, »Straa-Brevet«) saa klart, som ønskes kan: »Troen uden Gærninger er unyttig« (2,20); »Troen virker sammen med Gærninger, Troen fuldkommes ved Gærninger« (2,22); »Mennesket retfærdiggøres ved Gærninger, og ikke ved Troen alene« (2,24); »Som Legemet er dødt uden Aand, saaledes er Troen død uden Gærninger« (2,26).

Vil man overfor Skriftens saa talrige og saa klare Vidnesbyrd stadig hævde Frelsen ved »Troen alene«, er der kun een Udvej: at forkaste Apostlen Jakobs Brev som Gudsord og at omtyde Snese af Ord hos Jesus, Paulus og de øvrige Apostle.*) —

Ad **b**. Da Troen (af Protestantismen hævdet som blot »Tillid til Gud«) altsaa ikke er eneste Frelsesbetingelse, kan Sakramenterne saare godt have anden Opgave end at vække og nære Troen.

Om de har det, maa fremgaa af deres Indstiftelse, af hvad Herren har aabenbaret os om dem.

---

*) Ordet *alene* har Luther egenmægtigt føjet til Rom. 3,28. De dær omtalte »Lov-Gærninger« er ikke den troende Kristnes »gode Gærninger«, øvede i Naadens Stand og af Kærlighed til Gud og til Næsten — men hine af Mose Lov i Den gamle Pagt foreskrevne Gærninger, som visse Jødekristne efter Farisæernes Tankegang paaberaabte sig til Frelse, selv i den nye Pagt.

Lad os se paa Daaben!

Herren skildrer den som en ny Fødsel, som Meddelelsen af nyt Liv — det er ikke os, der tror os til dette nye Liv, denne nye Natur, vi fødes til det ved Sakramentet. Eller hvordan vil Tilhængerne af »Troen alene« vel forsvare Barnedaaben? Møder Barnet med »Tro« til Frelse, eller sker der Barnet Noget, skønt det slet ikke kan tro endnu? Hvorfor ellers ikke vente med at døbe det, til det kan »tro« (Baptisterne) eller døbe det en Gang til, naar det kommer til »Tro« (Gendøberne)?

Lad os se paa Nadveren!

Er den blot en stemningsfuld Ceremoni, hvor Jesu Minde bliver mere levende for Troen end under Ordets Forkyndelse — eller er den en overnaturlig Meddelelse af Jesu eget Liv gennem hans Kød og Blod — saa reelt, saa organisk eet med os, at vort evige Liv, vor Opstandelse af Døde er betinget deraf? Svaret giver Herren selv i sin store Tale til Jøderne i Johs. 6, hvor han ikke taler figurligt og symbolsk, men saa reelt som i Nadversalen om sit gudmenneskelige Kød og Blod (hvorfor »knurrer« og »trættes« Jøderne ellers i Vers 41 og 52, og hvorfor stejler selv Apostlene over hans Tale i Vers 60—61?).

Disse to Exempler maa være nok til at vise os, som har indset, at der skal mere end »Tro alene« til Frelse, at Sakramenterne ikke blot er Stimulanser for denne (som det synes saa skrøbelige) Tro, men at de giver, hvad de betegner, at de er Aarsag til og Meddelelse af overnaturligt Liv fra Gud.

Dærfor er de nødvendige til Frelse.

Og fordi Kristus har indstiftet dem!

5. Sakramenterne betegner og rummer Naaden.

De er ikke blot en Bekendelse, saa man kan skelne en Kristen fra en Vantro paa hans Modtagelse af dem. (Det er de ogsaa, men det er ikke deres egentlige Væsen).

De har to Sider: Tegn og Indhold. Og de to Sider passer godt til hinanden — og passer godt til vor Natur.

Vi er legemlige og vi er sjælelige, dærfor ligger det ikke

fjærnt at antage, at Kristus netop har villet knytte Naadens Meddelelse til et ydre Tegn, som vore legemlige Sanser kan opfatte, samtidig med, at dets overnaturlige Indhold er saa usynligt som selve vor Sjæl.

Og da vi er Fornuftsvæsner, ligger det nær at antage, at han vælger Tegn, der kan symbolisere Indholdet, forkynde, betegne og klargøre Indholdet for os. Saaledes betegner Overgydelsen med eller Neddykkelsen i Vand (et Bad, en Tvættelse) saare godt: at som dette nu er sket med vort Legeme, er der sket noget ganske tilsvarende med vor Sjæl (Renselse fra Synd). Eller (for at bruge Pauli Billede fra Neddykkelses-Daabens Dage), den, der dykker ned under Vandet, er som begraven (»begravne med Kristus ved Daaben til Døden«), og den, der atter stiger op deraf (som »Kristus oprejstes fra Døde«), gaar frem til »et nyt Liv«.

Ligesaa taler Nadverens Brød og Vin sit letfattelige Sprog: Som Legemet næres ved Mad og Drikke, tilføres der vor Sjæl ny Næring. Og som Føden gaar over i vor Organisme og bliver organisk Eet med os, Livsbestanddel af os til vort videre Livs Opholdelse — saaledes gør han, som om disse Elementer siger: »Dette er mit Legeme«, »Dette er mit Blod«, sig organisk til Eet med os og meddeler os sit eget Liv (»bliver i os, og vi i ham«), saa vi ikke kan dø i evig Forstand, men skal »leve evindelig«.

Eller Haandspaalæggelsen (i Firmelse og Ordination); taler den ikke billedligt om, at Noget, jeg har i mig, lader jeg nu gaa over til Dig; er den ikke en klar Betegnelse af en Meddelelse, en Overdragelse?

Og Salvelsen (i Firmelse og Syges Salvelse); var den ikke Orientaleren i Oldtiden velbekendt fra Atleten, der salvede sig til Væddekampen, og fra Lægens Salvelse af den Syges Vunder? Forklarer ikke hær de ydre Tegn, hvad der samtidig med dem sker i Sjælen — det Ene paa udvortes, synlig Vis — det Andet usynligt og umærkeligt, sjæleligt og overnaturligt.

Men at Sakramenterne ikke er blotte Tegn, ikke blot Symboler og Højtideligheder, borger Herrens Ord i Indstiftelsen os for. I Kraft af det virker de, hvad de betegner;

han selv har nedlagt sin Naade i dem, som vi skal se under Studiet af hver Enkelt.

6. **Sakramenterne meddeler altid Alle, der modtager dem, Naaden.**

Det forudsættes, at Modtageren modtager dem uden at hindre deres Virken — der er hær kun Tale om Sagen, set fra Guds Side.

Meningen med vor Paastand er blot den Samme som ovenfor: at Sakramenterne fra Guds Side altid er virksomme, og at deres Virken ikke er begrænset til visse prædestinerede Sjæle alene og er Andre forment.

Det ligger i selve Kristi Indstiftelse, og i deres Væsen *ex opere operato* (hvorom nedenfor) ligger, at deres Kraft ikke er at søge i Modtagerens Tro, men i Kristi Værk. Sakramenterne virker altid, men de virker ikke altid ens. Saaledes meddeler Daaben og Boden det overnaturlige Liv til Sjæle, der er døde for Gud, medens de øvrige Sakramenter forøger den allerede tilstedeværende Naade eller tilfører Mennesket en ny Form for Naaden (dæraf Navnene »De dødes Sakramenter« om Daab og Bod og »De Levendes« om de Øvrige).

7. **Sakramenterne virker »ex opere operato«.**

Hærmed menes, at de virker i »Kraft af sig selv« (*ex opere operato* = ud fra selve den fuldbyrdede Handling) som Kristi Værk og Indstiftelser — uden Hensyn til Meddelerens Fortjenester og sjælelige Tilstand.

Men det betyder ikke, at de er uafhængige af Modtagerens Sjælstilstand; er denne Vantro, virker end ikke Daaben; er den uden Anger, virker Boden ikke; er Modtageren ikke i Naadens Stand, bliver de øvrige Sakramenters Modtagelse ham ikke til Naade, men til Sakrilegium, Helligbrøde (= Forgribelse paa det Hellige).*) —

Vor Paastand hævder altsaa, at Sakramenterne virker

*) Melanchton bebrejder os at hævde den modsatte Lære — hvilket vi altsaa ikke gør!

objektivt, ud fra den dem iboende, af Kristus forlenede Kraft — og ikke subjektivt, ud fra Meddelerens (Biskoppens, Præstens) Sæder, Dyd eller Fortjenester.

Dette vil praktisk talt sige, at Daab er god og gyldig Daab og Nadver ret og værdig Modtagelse af Herrens Legeme og Blod, selvom den fungerende Præst er uværdig, er udenfor Naadens Stand.

Rent praktisk kan vi let indse, at dette maa være saaledes — thi hvordan skulde Forældre, Faddere og Nadvergæster kunne forsikre sig om noget saa usynligt som Præstens Tilstand?

Uden at bruge det middelalderlige theologiske Udtryk *ex opere operato* fører baade Skriften og Kirkefædrene denne Lære, som ikke er Tro paa en magisk, men paa en guddommelig, en overnaturlig Kraft i Sakramenterne.

Herren giver sine Fuldmagter: »Døb dem«, »Gør dette til min Ihukommelse«, »Hvem I forlader Synderne, er de forladte«, til ufuldkomne Apostle, som i deres Kreds talte Fornægtere, og som »Alle stødte an i Mangt og Meget«.

Vi ser Apostlene skælve for, at »jeg, der har prædiket for Andre, selv skal fortabes«, og ser dem »vandre i Frygt og Bæven«; vi hører Een af dem bekende sig som »den Største af alle Syndere« og ser en Anden af dem faa haarde Bebrejdelser for Hykleri (Gal. 2, 11 —14). Og som Apostlene var, var deres Efterfølgere. Gud har lagt sine Sakramenter i syndige Tjeneres Hænder; men erkender vi, at det er Herren og ikke Tjeneren, der virker, at det er Sakramentet og ikke Manden, der har Kraften, bliver Guds Herlighed saa meget større derved.

Det er yderligere en Følge af denne Lære om, at det er Gud og hans Sakramente, der meddeler Naaden — og ikke Meddelerens og Modtagerens Dyd og Fortjenester — at man kan døbe Smaabørn, og at man kan meddele de Syges Salvelse til Bevidstløse; i bægge disse Tilfælde er al Ydelse fra Modtagerens Side udelukket, og det ses klart, at hær virker ene Gud i Sjælen. —

Men, for at nu Ingen skal paadutte os en magisk og umo-

ralsk Sakramentslære, vil vi paapege, hvad Kirken fordrer af Meddeler og Modtager.

Af Meddeleren (Bisp og Præst) fordrer den Tro — i hvert Fald i saa høj en Grad, at han vil gøre, hvad Kirken ønsker gjort — og Lydighed, saa han hverken lægger til eller trækker fra i Sakramenternes Form.

Videre fordrer den, at han er i Naadens Stand, o: at ingen Dødssynd tynger hans Samvittighed — og at han gør sig al Umage for at forrette sin hellige Tjeneste paa hellig Vis; kan han ikke opfylde dette, maa han afholde sig fra at fungere. Fungerer han alligevel, gør han ganske vist ikke Sakramentet ugyldigt, men han paadrager sig Ansvaret for at begaa Helligbrøde.

Gode Kristne behøver da ikke at ængstes; selvom Tjeneren er slet, er Herren dog god, og »Dommen skal begynde fra Guds Hus«.

Saaledes behøver vi ikke at bygge paa Menneskeværk, vi bygger paa Guds Værk alene.

Men af Modtageren fordrer Kirken først og fremmest Tro; skal han som Voxen modtage Daaben, fordres der Anger, og til Modtagelsen af Boden altid Anger — Syndsforladelsens Sakramenter kan ikke modtages uden Anger; sker det dog, er det blot en Synd mere: Helligbrødens Skændighed. Og til alle de øvrige Sakramenters Modtagelse fordrer Kirken, at man er i Naadens Stand — særlig overfor Altrens Sakramente, hvor man ellers »æder og drikker sig selv til Dom«.

Den paalægger os yderligere en værdig Forberedelse i forskellig Form (Faste, Bøn, Samling) og en værdig Taksigelse.

Men atter skal det — rent læremæssigt — paapeges, at Sakramentet ikke er afhængigt hæraf, eller kun (se § 6) virker, naar disse Forhold er tilstede. Ligesom det atter skal understreges, at det hedder *Sancta sancte tracta:* »Handle helligt med de hellige Hemmeligheder«!

8. **Daab, Firmelse og Ordination paatrykker Sjælen et »uudsletteligt Kendemærke« og kan ikke gentages.**

Vi kommer nærmere ind hærpaa paa sit Sted. Hær skal kun hævdes (bl. a. imod Gendøbere), at disse tre Sakramenter har det Væsen at gøre Mennesket til Noget, han ikke forhen var, og som han aldrig kan ophøre med at være; dærfor kan de kun modtages een Gang i Livet.

Ved Daaben fødes vi paany, bliver fra at være »Kød« »genfødt« til at være »Aand«, og som man ikke kan fødes to Gange, kan man ejheller genfødes to Gange. Dræber vi ved Dødssynd dette nye Liv, har Herren indsat et andet Sakramente (Bodens) til dets Genoplivelse; det sker ikke ved en ny Daab. Og vort nye Liv er »det evige Liv«, saa vi kan aldrig ophøre med at være Døbte, at være Kristne.

Firmelsen paa lignende Vis — den er jo blot Fuldstændiggørelsen af Daabens Værk. Og Ordinationen ligeledes. Den gør os til Præster forevigt, om vi aldrig saa meget nedlagde vort Embede, faldt i Synd eller faldt fra Troen — de Ævner Gud dær gav os (at kunne forrette sande Sakramenter) kan vi ikke kaste fra os; dærfor kan dens Modtagelse ejheller gentages. Som man ikke kan blive mere Kristen, end man bliver ved Daaben, kan man ejheller blive mere Præst, end man er — man kan blive bedre Kristen, bedre Præst, men det er et andet Kapitel.

Naar Ægteskabet ikke er medtaget hær, skyldes det, at man ved Ægteskabet nok bliver Noget (Ægtefælle), man ikke var i Forvejen, men at man p. d. a. Side ophører med at være det, naar Ens Ægtefælle dør — og da kan man blive det paany; dette Sakramente kan gentages.

Med et Billede udtrykkes det saaledes, at de nævnte tre Sakramenter indtrykker et »uudsletteligt Kendemærke« paa Sjælen, et aandeligt Tegn, der skiller os fra den, der ikke er døbt, firmet eller ordineret. Vi har udtrykt det saaledes, at hvad Gud har iklædt os, kan vi ikke mere kaste af. »Den, der har salvet os, er Gud, som ogsaa har beseglet os«, siger Paulus (II Kor. 1,21). Ofte taler han om

»Besegling« fra Guds Side i Daaben — og dærudfra kan sluttes til de andre Sakramenter. —

De øvrige fire Sakramenter kan gentages:

Boden, saa ofte Samvittigheden har det behov.

Nadveren, saa ofte Sjælen hungrer.

Ægteskabet, saa ofte den ene Ægtefælle dør.

De Syges Salvelse, saa ofte man paany bliver syg til Døden.

Men de nævnte tre k a n under visse Omstændigheder gentages betingelsesvis *(sub conditione)* — nemlig, hvis der er Tvivl om, hvorvidt En er g y l d i g t døbt, firmet eller ordineret. Da sker det under dette Forbehold: Hvis du ikke er døbt (firmet, ordineret), døber vi Dig nu.... Var da den første Handling alligevel gyldig, er den Sidste tom, var den Første tom, bliver den Sidste gyldig.

9. Ikke alle Kristne har Myndighed til at forrette samtlige Sakramenter.

Alle Kristne har i Nødsfald Lov at døbe, og det er de to kristne (døbte) Brudefolk, der meddeler hinanden Ægteskabets Sakramente — som vi nedenfor skal se.

Men firme, forrette Den hellige Nadver, meddele Syndsforladelse, ordinere og salve de Dødssyge kan ikke Enhver — end ikke enhver Præst, idet Ordination tilkommer Biskoppen, og Firmelse kun i visse Tilfælde maa forrettes af en Præst — som vi ogsaa nedenfor skal se.

Vor Sætning er opstillet overfor Protestantismens Idé om »d e t a l m i n d e l i g e P r æ s t e d ø m m e«, der i Theori gaar ud paa, at alle Døbte er sande Præster — men som i Praxis (i hvert Fald i Stats-, Folke- og Frikirker, men ikke i alle Sekter), inkonsekvent nok, dog resulterer i, at man ordinerer en særlig Stand til Sakramenternes Forvaltning og til ordinær Prædiken samt til Menighedens (»Kirkens«) Styrelse.

Idéen om »det almindelige Præstedømme« var meget yndet af de præstehadende Reformatorer i deres Strid med Roms Gejstlighed. De grundede deres (af dem selv senere i Praxis forladte) Lære paa I Peter 2,9: »I er en udkaaren

Æt, et kongeligt Præsteskab, et helligt Folk«, og sammesteds 2,5: »et aandeligt Hus, et helligt Præsteskab til at frembære aandelige Ofre« — samt paa nogle Steder i Johannes Aabenbaring: »[Kristus] har gjort os til et Kongerige, til Præster for Gud« (1,6, 5,10), »de [de Salige i Himlen] skal være Guds og Kristi Præster« (20,6).

Til disse Texter er at bemærke, at den Sidste ikke handler om os, der lever paa Jorden, men om Martyrerne efter Osptandelsen. De andre, næsten ens Texter, viser, at vi hær staar overfor en Yndlings-Udtryksmaade i Urkirken; saaledes plejede Apostlene altsaa at ophøje de Døbtes høje Stand; men der er ikke Tøddel af Tale om sakramentale Funktioner, og vil man presse Texten til at tale om Præster i vor Forstand, lærer den lige saa godt, at vi alle er Konger (!).

Selvfølgelig er alle Døbte Præster (»Hierarker« siger Cyprian) i den Forstand, at de alle skal træde frem for Gud med Tilbedelse, Bøn og »aandelige Ofre«. Men lige saa uselvfølgeligt er det, at de syv Sakramenter er lagt i Alles Hænder.

Vi skal senere paavise, at de er lagt i Apostlenes Hænder, til hvem Gud gav sine Indstiftelser og Fuldmagter, og at Apostlene ved deres »Hænders Paalæggelse« har overdraget dem til »Tilsynsmænd« og »Ældste« — eller som vi nu oversætter Græsken, til »Biskopper« og »Præster«, der atter ved Ordinationens Sakramente har meddelt dem videre ned igennem Kirkens Historie.

Vil Nogen saa paastaa, at denne Orden er overholdt af Magtsyge og Hovmod, for at herske eller tjene Penge, af Æresyge eller Regerelyst — ja, saa gror der næppe nogen Urt mod sligt Sindelag, og saa har Saadanne kun liden Anelse om, at gejstlig Stand er mere en Byrde end en Ære, mere en Tynge end en Magt og mere et Kors end en Pynt; andet Svar har vi ikke! Selve Bevisførelsen vil man finde under »Ordinationens Sakramente«.

10. **Sakramenternes Tjener skal overholde Kirkens Ritus.**

Han skal det af to Grunde.

Først, fordi Sakramenterne er givet til Kirken, og ikke

til Præsten privat, og fordi Kirken har baade Ret op Pligt til at paasé, at de forvaltes forsvarligt, at de forvaltes ens, og at der ikke p. Gr. af »rituel Frihed« opstaar Uorden, saa det uskolede Folk ikke véd, hvor det sker paa retteste Maade.

Dærnæst skal han det, fordi vi maa have Garanti for, at Kristi Indstiftelsesord, at Formel og Elementer ikke forvanskes, saa der slet ikke finder Sakramente Sted, eller saa Sakramentets Ægthed bliver tvivlsom.

Dærfor har ene Kirken Ret og Pligt til at affatte den Liturgi, der skal ledsage Sakramenterne, og den har Krav paa, at denne Ritus overholdes. Den kan være forskellig i Østerland og Vesterland og den kan ændres fra Tid til Anden, men det er Kirkens Sag at paase, at ingen væsentlig Afvigelse sker fra Indstiftelsen og fra det for hvert Sakramente Væsentlige.

Modsat siger det sig selv, at ufrivillige (Distraktion!) og uvæsentlige Ændringer hverken er skyldige eller gør Sakramentet ugyldigt.

Det vilde saaledes ikke være nogen Daab, hvis Præsten ikke lod Vandet røre Barnet, eller hvis han vilde forrette Nadveren med Brød og Vand — mens det ikke er noget væsentligt Brud, hvis han i Distraktion kommer til at salve Barnet med Olie i Stedet for med Krisam, eller hvis han tager fejl og siger: »Denne er mit Legeme« og »Dette er den nye Pagts Kalk....« i Stedet for omvendt. Et Blik paa ikke-katholske Trossamfund vil lære En, at »rituel Frihed« er Vejen til Brud paa Enheden, til Usikkerhed og til Uorden.

*

Vi har allerede sagt Nok til, at man vil kunne forstaa, at der ved Sakramenterne er Tale om følgende Bestanddele:

1. Indstiftelsen (ved Kristus).
2. En Formel (Indstiftelsesordene eller Kirkens Formel).
3. Et Element (Vand, Brød, Vin, Olie....).
4. En Tjener (Biskop, Præst, Lægfolk).
5. En Modtager — og
6. En Naadevirkning.

Formel og Element er tilsammen »T e g n e t«, som udtrykker og meddeler »I n d h o l d e t« (Naaden).

Nu gaar vi over til at redegøre for disse Forhold indenfor hvert Enkelt af de syv Sakramenter.

IV.

DAABENS SAKRAMENTE.

1. Indstiftelse.

Ordet »Daab« hedder paa Latin *baptismus*, i Slægt med *baptismos* paa Det nye Testamentes Græsk, hvilket betegner at »dykke En ned i eller ned under Vand«; deraf igen at »væde«, »begyde«, »vadske«, »tvætte«. Til Dansk er Ordet kommet gennem de ældre tyske Former *töufen, toufen (taufen)* og det gothiske *daupian* (af *duip* = dyb), vort »døbe«, egentlig »dykke« (som maa forstaaes ud fra tidligere Tiders Neddyknings-Daab).

I Biblen bruges Ordet først om de rituelle Tvættelser i Israel, siden om Johannes Døbers, og saa om Kristi Daab.

Østerland taler gærne om Daaben som »Oplysningens« Sakramente, hvorved det himmelske Lys meddeles Sjælen, medens Vestens Theologi mere lægger Vægten paa det bibelske Udtryk »Genfødelsens« Bad; andre Navne for den var »Tvættelsen«, den »livgivende Kilde«, den »højeste Naadegave«, »Guds Besegling«, »Udødeligheds Iklædelse«.

I den gamle Pagt var Omskærelsen en »Type« (et Forbillede) paa Daaben. Og Forløber for den var Johannes' Daab til Tegn paa Bod og Omvendelse, som kun var symbolsk og ikke meddelte Naaden (Luk. 3,16). De Gamle saa ligeledes »Typer« paa Daaben i Aanden, som i Tidernes Morgen »svævede over Vandene«, og i Israels Frelse gennem Vandet (det røde Hav) samt i Syndfloden, hvorudaf de Retfærdige reddedes, og i Vandet i Bethesdas Dam (Johs. 5,4), som havde Kraft til at rense og helbrede.

Den hellige Skrift meddeler os ikke, hvornaar eller med hvilke Ord, Herren har belært Apostlene om, hvorledes de skal udføre Daaben, eller hvilken Formel, de skal bruge. I sin Daabsbefaling (Matth. 28,19) byder Herren blot, at alle Mennesker skal døbes til det treenige Navn — men allerede længe forinden døbte Disciplene paa Jesu Vegne (Johs. 3,22 og 4,2).

Skriften meddeler os blot Daabens Indstiftelse ved Kristus som et Faktum. »Gaar ud og lær og døb«.

Og den meddeler os, at Daaben er en ny Fødsel, og at den er Betingelsen for at indgaa i Guds Rige (Johs. 3,1—21). Det er strax efter denne Nattesamtale med Nikodemus, at vi ser Jesus lade Disciplene foretage Daab, saa det synes, at han tidligt i sin offentlige Virksomhed har indstiftet den. Først efter sin Død og Opstandelse og umiddelbart før sin Himmelfart byder Herren, at Daaben skal udstrækkes til alle Mennesker, og at den sammen med Tro skal være Vilkaaret for Menneskers Frelse eller Fortabelse (Mark. 16,16).

2. Formlen.

Denne kender vi fra Daabsbefalingen i Evangeliernes Slutning; Herren har hær (som ved Nadveren) selv foreskrevet Ordene, der skal forbindes med Elementet til Sakramente.

Ordene er »i [eller: til] Navnet Fader, Søn og Helligaands«. Disse Ord er næppe ment som en Formel, men som det Indhold, Formlen skal have, eftersom der ikke siges »Døb dem, idet I siger: »I Fader, Søn og Helligaands Navn« — men blot, at de Døbte skal døbes i [eller: til] dette Navn, ɔ: de skal begydes med Vand under Nævnelsen af det treenige Navn. Formlen i Vesterleden er da bleven: »N., jeg døber Dig i Navnet Fader, Søn og Helligaands« (uden »Amen«); medens den i Østerland er: »Guds Tjener N. døbes i Navnet Fader, Søn og Helligaands«. Man vil altsaa se, at bægge Formler dækker det Væsentlige i Daabsbefalingen, skønt den vesterlandske Formel kommer Herrens Ord nærmest. Formlen udtales samtidig med, at Vandet overgydes, eller Neddykkelsen (i Østerland) sker.

Daaben skal meddeles til een ad Gangen (Massedaab med »Jeg døber Eder....« er nu forbudt), og den samme Person skal gyde Vandet (foretage Neddykkelsen) og sige Ordene; man kan ikke døbe sig selv, eftersom Befalingen gaar ud paa at foretage Handlingen med andre.

Naar det hedder »i Fader, Søn og Helligaands Navn« og ikke »Navne«, betegner Formlen en Bekendelse af Personernes Forskellighed og deres Væsens Eenhed.

»I Fader, Søn og Helligaands Navn« betyder ikke »paa disse tre Personers Vegne«, men »i deres Kraft« eller »til deres Magt og Højhed, til religiøst Undersaatsforhold hos dem«.

Naar Apostlenes Gærninger flere Steder omtaler Daab «i [eller: til] Jesu Navn« (8,16; 10,48 og 19,5) eller »paa Jesu Kristi Navn« (2,38), betyder dette ikke en Daabsformel med kun eet Navn, men »den af Kristus indstiftede Daab«, i Modsætning til de jødiske Tvættelser og »Johannes-Daaben« — og maa opfattes som »paa Jesu Autoritet«, »efter Jesu Forskrift« (som det fremgaar af Ap. Gærn. 19,3 flg.).

Vi har Vidnesbyrd i det urkristelige Skrift Didakæ (Kap. VII)*) for, at den apostoliske Daabsformel skete i det treenige Navn.

3. Element.

Det Element (Stof), der forenet med Formlen danner Sakramente, er ved Daaben: V a n d — naturligt Vand, som det, Apostlene brugte i Jordans Flod og i Jerusalems Bække, naar de døbte. Det er ikke væsentligt, om dette Vand er varmt, lunkent eller koldt, om det er mineralsk eller ikke, steriliseret eller ikke, salt eller ferskt — blot det er naturligt Vand; men det er en væsentlig Ændring, om Nogen vil bruge andre flydende Stoffer, saasom Vin, Saft, Eau de Cologne, Petroleum o. s. v., der ikke tjener til legemlig Tvættelse.

Ordinært, ved højtidelig Daab i Kirken, anvendes kun

*) Fra Aar ca. 70—90.

det indviede Daabsvand*); ved Nøddaab kan man anvende uviet Vand. I Stedet for indviet Daabsvand er det tilladt at anvende Vand fra Jordans Flod.

Der skal anvendes saa meget Vand, at en Tvættelse symboliseres; Bestænkelse med et Par Draaber er ingen Tvættelse.

Vandet skal berøre Barnet selv (ikke blot dets Klæder eller Daabshue; denne skal tages af!).

Og Vandet skal, som sagt, for at symbolisere Renselse, flyde over Barnet (dets Hovede — i vor Ritus).

Ved Nøddaab (f. Ex. under en Fødsel) skal man forsøge at begyde en væsentlig Part af Barnet (Skulder, Bryst, Ryg) med Daabsvandet, ikke blot en Haand eller Fod. Ordene (Formlen) skal udtales samtidig med, at Begydelsen sker.

I Kirkens første 12 Aarhundreder brugtes mest Neddyknings-Daaben, som bedst symboliserede Bad og Tvættelse (Efes. 5,26 og Tit. 3,5); dog kendte man allerede i Urkirken en trefoldig Overgydelse af Hovedet. Vanskeligheder (mest af hygiejnisk og klimatisk Art) tilraadede Overgydnings-Daaben, der trængte igennem i det XIV Aarh., og som i XVI Aarh. blev Lov i Vesterland (udenfor den Ambrosianske Ritus i Ærkebispedømmet Milano).

Overgydelsen, der tidligere skete enten een eller tre Gange, skal nu være trefoldig, som Formlen er det.

4. Tjener.

Den ordinære Tjener for højtidelig Kirkedaab er Præsten — nøjere: Sognepræsten; fungerer en anden Præst, er det paa Sognepræstens Vegne og Ansvar. Selvsagt er Biskoppen, som hele Stiftets Hyrde, ogsaa ordinær Tjener for Daaben; forretter Sognets Hyrde den, er det paa Overhyrdens Vegne.

Daabsbefalingen er givet til Apostlene og fra dem arvet af Biskopperne; men allerede Apostlene befuldmægtigede Andre til at døbe (Ap. Gærn. 10,48 og I Kor. 1,17). Paa samme

*) Hær, som ved de øvrige Sakramenter, henviser jeg til min *Liturgi.*

Vis har Bisperne i Oldkirken befuldmægtiget Præst og Diakon til at døbe; og endnu er det tilladt Diakoner at døbe, naar den kirkelige Øvrighed giver Lov dertil, selv udenfor Nødsfald — og med fulde Ceremonier.

Da nu Daaben er det nødvendigste af alle Sakramenter, fordi alle de andre forudsætter Daaben, og fordi det er Frelsesbetingelse, har Kirken yderligere udstrakt sin Befuldmægtigelse til at døbe til alle Mennesker.

Læge, Jordemoder, Sygeplejerske og Forældre kan — i Dødsfare — forrette Nøddaab; ja, den kan forrettes af ethvert Menneske, Mand eller Kvinde, Døbt, Jøde, Hedning eller Kætter, Hellig eller Synder — blot Døberen er i Stand til at udtale Formlen og foretage Overgydelsen i den Mening, Kirken har, ɔ: i denne Bevidsthed: Jeg vil gøre det, som Kirken vil have gjort ved en Daab. Dog maa Daab ved andre end Præsten kun finde Sted som »Nøddaab», ɔ: naar der er Fare for, at Barnet ellers dør uden Daab. Er det muligt (lever Barnet), skal da senere de manglende Ceremonier højtideligt suppleres i Kirken af Præsten (Barnet »fremstilles«).

5. Modtager.

Daabsbefalingen byder at døbe »alle Mennesker«, ligesom Guds Frelsesvilje gælder alle, uden Undtagelse. Alene hæraf fremgaar det, at ikke blot Voxne, men ogsaa Børn skal døbes, og at selv uhelbredelige Sindssyge skal døbes.

Er Katekumenen (Daabskandidaten) en Voxen ved Fornuftens Brug, maa han have Samtykke i at lade sig døbe; Tvangsdaab gør Daaben ugyldig. Dæraf Tilspørgslen: »Vil Du døbes?« Og skal Daaben bære sin fulde Frugt, maa han have Tro og Anger.

Er Talen om et Barn, bortfalder af sig selv enhver Betingelse fra Barnets Side. Tilladeligheden af Barne-Daab lader sig ikke fuldtud aflede af Skriften, som kun muligvis indeslutter Børnene, hvor den beretter, at »det hele Hus« (= den hele Familie) bliver døbt (Ap. Gærn. 16,15 og I Kor. 1,16); Beviset maa hentes i Traditionen. Den grundes i Guds

Vilje til Alles Frelse (ogsaa de i Arvesynden fødte Smaabørns), sammenholdt med Herrens Ord om Daaben som uomgængelig Frelsesbetingelse. Vi træffer da ogsaa Barnedaab allerede i Apostlenes og Urkirkens Dage; og den kan ikke undre os, thi i Daaben er det ikke os, der skal bringe Gud Noget, men Gud, der indgyder os det evige Liv; ligesom Barnet modtager det naturlige Liv uden selv at blive spurgt eller at medvirke, kan det modtage det evige Liv; ligesom det uden noget Valg fødes til Borgerret i sit Fædreland, genfødes det i Daaben til Borgerret i Guds evige Rige; først med Fornuftens Brug kommer Pligten til at holde Rigets Love og Retten til at nyde Rigets Goder.

Det fremgaar af, hvad vi har sagt, at det er en Kristenpligt at lade sine Børn døbe, saa snart efter Fødslen, som det overhovedet kan lade sig gøre; og at det er Kristenpligt at døbe Børn, der er i Dødsfare — dæraf ogsaa: at sætte sig nøje ind i, hvordan man forretter Nøddaab (en Pligt, der særlig gælder Læge, Jordemoder, Sygeplejerske og Forældre).

6. Naadevirkning.

Hvad dette Sakramente meddeler os, aabenbarer Guds Ord klart og tydeligt — men under Omskrivninger og Billeder, eftersom selv Guds Ord ikke taler direkte, hvor det gælder usynlige Ting, rent sjælelige Fænomener.

Daaben giver os »Genfødelse« til et aandeligt Liv, en ny »Fødsel« ind i »Guds Rige« (Johs. 3,3—21), »Genfødelsen til et levende Haab« (I Peter 1,3); vi »iklædes det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandheds Retfærdighed og Hellighed« (Efes. 4,24) og ikke »af Blod, af Køds Vilje og Mands Vilje« (Johs. 1,13).

Der skænkes os »Delagtighed i den guddommelige Natur« (II Peter 1,4), og vi bliver »Guds Børn« (Johs. 1,12) og »Guds Arvinger« (Rom. 8,17), som Jesus Kristus er Guds eenbaarne Søn og ved os bliver »den Førstefødte blandt mange Brødre« (Rom. 8,29). Vi »iklædes Kristus« (Gal. 3,27); vi »forvandles til Kristi Billede« (II Kor. 3,18). Ved Daabsformlen »besegles« vi af Den højhellige

Treenighed ved Helligaanden (Efes. 1,13), som Jesus selv er »beseglet« af Faderen (Johs. 6,27) — »besegles til Forløsningens Dag« (Efes. 4,30), ɔ: til den fuldstændige Frelse fuldbyrdes paa Dommedag.

Ved denne »ene Daab« bliver vi Lemmer paa Kristi mystiske Legeme, Kirken (Efes. 4,4); vi »lægges til« Antallet af Kristne (Ap. Gærn. 2,41); og vi faar som »de Helliges Medborgere og Guds Husfæller« (Efes. 2,9) Hjemstavnsret i Himlen.

Dette sker ved, at Daaben skænker os »Syndernes Forladelse« (Ap. Gærn. 2,38), baade Arvesyndens og de personlige Synders, saa vi fremgaar af Daaben som »nye Skabninger« (Gal. 6,15), hellige og retfærdige for Gud formedelst Kristi Fortjenester, frie for baade Skyld og Straf. Vi er hvide som Sne«, selvom vor Synd forhen var »rød som Blod« (Esaias 1,19); vi er »døde fra Synden.... døbte til hans Død« (Rom. 6,2—5), »begravne ved Daaben til Døden [fra Synden]« (Rom. 6,4); «vort gamle Menneske er korsfæstet [med Kristus] (Rom. 6,6).

Ved »Renselsen i Vandbadet ved Ordet« faar vi Indgang i »Kirken, saa han kan fremstille den for sig i Herlighed« (Efes. 5,27). Den helliggørende Naade tildeles os i overflødigt Maal.

Men vor rent menneskelige Natur ophæves ikke ved Daaben; den maa stadig lide under Lidenskabernes Uorden, Møje, Lidelse og Legemets Død — alt dette forløses vi ogsaa fra i Kraft af vor Daab — i Guds Time; men saalænge vi maa sukke under Arvesyndens Følger, »véd vi dog, at alting tjener dem til Gode, som elsker Gud« (Rom. 8,28), og at vi i vore Lidelser kan »udfylde, hvad der monne fattes i Kristi Lidelse — for hans Legeme, som er Kirken«, og saaledes kan vi (med Pauli Paradox) »glæde os i vore Trængsler« (Kol. 1,24). Vi døbes til Samfund med Kristus; »vi forenes med ham ved Ligheden med hans Død« (Rom. 6,5), og dette betyder, at vort nye Liv ogsaa maa kende Kristi Lidelse og Kors gennem Kampen mod vort faldne Kød og Blod, fra hvis Urenhed Daaben ikke renser (I Peter 3,21), men som vi skal over-

vinde, at vi ogsaa, »saafremt vi lider med ham, kan blive herliggjort med ham« (Rom. 8,18), og saa vi, »der har Del i Kristi Lidelser .... ogsaa i hans Herligheds Aabenbarelse skal glæde os med Jubel« (I Peter 4,13).

Al denne Daabens Virken i os sker gennem Helligaanden, der tager Bolig i os, og ved hvem »Guds Kærlighed er udøst i vore Hjærter« (Rom. 5,5); ved Daaben bliver vi »Helligaandens Tempel« (I Kor. 6,19) — et Tempel, det nu er vor Opgave at vogte for Profanation (I Kor. 3,17).

7. Den ene Daab.

Som Kirken siger det i sin Bekendelse (i Messen): »Jeg tror paa een Daab til Syndernes Forladelse«, saaledes lærer Skriften det: »Eet Legeme, een Aand, een Herre, een Tro, een Daab« (Efes. 4,4—5) og: »vi er alle blevne døbt til eet Legeme« (I Kor. 12,13); Daaben bevirker Kirkens organiske Eenhed af de mange Lemmer til eet Kristi mystiske Legeme.

Ogsaa dærfor kan Daaben kun modtages een Gang. Hvad vi bliver i Daaben, kan vi ikke ophøre med at være, thi »Gud fortryder ikke sine Naadegaver og sit Kald« (Rom. 11,29) — men vi kan lade haant derom, til vor egen Skade.

Dærfor bliver da ejheller gyldigt døbte Protestanter, som konverterer, døbt paany. Gyldigt døbt er saa godt som alle protestantiske Kristne i Danmark, eftersom Daaben kan forrettes af Alle, der har til Hensigt at gøre, hvad den katholske Kirke altid har villet gjort ved Daaben, og det gælder langt det overvejende Flertal af Folkekirkens Præster — det gælder dærimod ikke disses Kolleger i Nordtyskland, Holland og Amerika, f. Ex.

Daaben danner dærfor et Bindeled mellem Kirkens Børn og de fra Kirkens ydre Samfund adskilte Kristne (Døbte); ved Daaben hører disse med til »Kirkens Sjæl«, selvom de er skilt fra dens »Legeme« — og dærfor kan vi ikke have anden Følelse overfor dem end den, Paulus giver saa gribende et Udtryk overfor sine gamle Trosfæller i Romerbrevets 9de Kap. 1—5; af dette Sindelag ønsker vi dem ogsaa at faa Del i alle de Goder, der er Følger af Daaben.

8. De Udøbte.

Vi har med Herrens Ord hævdet Daabens uomgængelige Nødvendighed til Frelse. Problemet bliver da: Fortabes saa Alle, Børn som Voxne, i Hedningeland og i Kristenheden, hvis de ikke naar frem til Daab?

Allerede i Oldkirken var Problemet brændende, idet Forfølgelsen ofte ramte Katekumenerne, medens de endnu forberedtes til Daaben. Og saare tidligt kom man da til den Erkendelse, at en Mand eller Kvinde, som ønskede Daab, men som forinden fandt sin Død i Martyriet, saa at sige var døbt i sit eget Blod (»Bloddaaben«), og denne Tro har Kirken sidenhen (f. Ex. paa Missionsmarken) holdt fast ved. Den gør det med Rette, eftersom »Ingen har større Kærlighed end den: at han giver Livet hen for sine Venner« (Johs. 15,13); en saadan Kærlighed til Gud udviser det frivilligt taalte Martyrium, og et saadant Menneske vil Gud, som er Kærlighed, ikke berøve den helliggørende Naade. Et andet Tilfælde er den Voxne (hær eller i Hedningeland), som ønsker Daab, men som dør uden at naa den. Om Saadanne lærer Kirken os, at den fuldkomne Anger over Synden og dærtil Begæret om at blive døbt, hvis det blot var muligt, træder i Stedet for den ydre Handling, der p. Gr. af Omstændighederne ikke kunde fuldbyrdes (»Begærings-Daab«). Skriften lærer os nemlig, at Anger sletter Synd (Tolderen), og at Kærlighed nedkalder Syndernes Forladelse (Magdalena) — hvor vi da ikke selv er Herrer over de ydre Omstændigheder, træder Ønsket, Begæret, Bønnen i Handlingens Sted; saadanne Mennesker kommer ved deres Anger og Begær i Samfund med »Kirkens Sjæl«, selvom de ikke kommer til at høre til dens »Legeme«.

Men nu alle hine Voxne, der har et eget Ansvar, og som aldrig har udtrykt Begær eller Bøn om Daab — gaar de fortabt?

I vor Tankegang maa vi gaa ud fra Guds absolutte Vilje til at frelse alle Mennesker (som vi foran har paavist). Ligger det nu i Guds Raadslutning, at Evangeliets Sejersgang over Verden skal være en langsom (men desto sikrere) Gang,

bliver Følgen, at Milliarder af Mennesker dør, uden nogensinde at have hørt om den sande Gud og om Daaben; og det sker ligeledes, at Mennesker voxer op i »civiliserede« Lande i Nutiden uden at have mødt Budet om, at Alle skal døbes.

Hvis disse Mennesker ikke selv er Skyld i deres Vantro, hvis de ikke har forsømt at følge Hjærtets dybe Dragelser mod Gud (»den understøttende Naade«), og hvis de redeligt har levet efter det Lys, der er givet dem (»Naturloven«), staar de, hvor Verden stod, før Herren havde sat sin nye Pagts Husholdning ind i Verden. Og lige saa lidt, som vi tror, at de Retfærdige i Israel og i Hedningeland før Kristi Komme er gaaet fortabt, lige saa lidt bør vi tro det om disse.

Deres blotte Efterlevelse af Samvittighedens Røst, deres redelige Stræben, er da et stiltiende Begær om Daab — saa vist, som de lever efter deres Smule Lys, vilde de nemlig, om der skænkedes dem Lys over Daaben, paa Stedet begære Daab, som Hofmanden i Ap. Gærn. 8,36—38.

Hvad saadanne Mennesker endnu mangler, vil Gud da give dem i Renselsesstedet — baade Lys til Forstanden og fuld Opfyldelse af, hvad der mangler mellem deres Begærings-Daab og den sakramentale Daab.

*

S m a a b ø r n kan hverken opvække Anger eller udtrykke Begær om Daab, men ogsaa de kan lide Martyriet — som hine Smaa i Bethlehem, der fejres af Kirken paa 28. Dec.*) — skønt de ikke selv, af Kærlighed til den store Børneven, frivilligt kunde indvillige i Martyriet.

Kirken regner de smaa Betlehemiter, der dræbtes i Jesusbarnets Sted, for de første Martyrer og bekender dermed sin Tro paa, at de ved Martyriet blev frelst, som døbte Smaabørn frelses ved Daaben, skønt deres Martyrium endda var ufuldkomment (ufrivilligt).

Men nu sluttelig: Hvorledes gaar det med de S m a a, d e r d ø r u d e n D a a b, før, under eller efter selve Fødslen, men

*) Se min *Liturgi*, Side 351.

som har været levende, i Moders Liv eller i Verdens Lys?

De har intet Forstandens Lys eller Samvittighedens Røst at leve efter; de er ikke i Stand til at forme noget Begær, og de lider intet selv nok saa ufuldstændigt Martyrium for Guds Skyld. Er de da fortabt? De har jo ingen personlig Synd — men Arvesynden gør dog, at de »af Naturen er Vredens Børn«.

Lad os strax (til saadanne Børns ængstede Forældre) sige, at Kirkens Læreembede aldrig har udtalt sig afgørende om denne Sag; der foreligger intet kirkeligt Dogme, saa man har kun den Udvej: at følge de store normgivende Theologers Opfattelse — eller: at hævde en Anden, hvis man har Mod til det og mener at have gode Grunde for det.

Den almindelige Opfattelse er denne: Uden den ved Daaben (Vand-, Blod- eller Begærings-Daaben) modtagne helliggørende Naade er Mennesket evigt udelukket fra Beskuelsen af Gud, ɔ: fortabt, fordi Arvesynden (hvor ingen personlig Synd kan være tilstede) fortaber Mennesket for evigt. Men disse Børn har intet Middel til at faa Arvesynden tilgivet. Altsaa er de evigt fortabte. Dog kan de i deres Fortabelse ikke lide nogen positiv Straf, fordi de ingen personlig Synd har — deres Straf er da den negative: evig Forbandelse bort fra Gud — den mildeste Straf, der kan tænkes i Helvede.

En anden Opfattelse er den, at da de ingen personlig Synd har, vil de naa til en Tilstand af rent naturlig Lyksalighed, hvor de end ikke aner, at de gik Glip af den evige Salighed, det overnaturlige Liv i Gud.

Modstanderne af disse Teorier har forsøgt sig med Idéer om, at Forældrenes stedfortrædende Ønske om at lade Barnet døbe, vil frelse det — eller at selve Døden træder i Daabens Sted for disse Smaa — eller endnu: at Gud i yderste Øjeblik oplyser et saadant Barn, saa det kan begære Daab i sin lille Sjæl (!).

Det er mere Udtryksformen end Tankegangen i disse Tankeexperimenter, der frastøder os. Vi vover at fremsætte de gængse theologiske Tanker i denne Form: Daaben er uom-

gængeligt Vilkaar for den overnaturlige Skuen af Gud efter Døden; men den er ikke nogen Betingelse for en naturlig Gudsbeskuelse — hvad vi ser af de store Mystikere, der ikke var døbte; de viser os, at selv rent naturlige Ævner kan naa til en (mennekeligt talt) salig Kontakt med Gud. En saadan »Salighed« vil da blive de udøbte Smaa tildel, — den svarer til den højest mulige Udvikling af de dem iboende Ævner. Og det vil ikke gøre Skaar i deres Salighed, at de Døbte kan skue og nyde Gud paa overnaturlig Vis, i Kraft af de i dem iboende overnaturlige Ævner — ikke mere, end at det generer mig med min begrænsede Musikopfattelse, der dog totalt henrykkes under Beethovens V Symfoni, saa jeg føler mig i den højeste Tilstand af sjælelig Lyst og Salighed, at min Nabo, der af Naturen er Musik-Geni, føler en endnu højere Salighed ved den samme Musik; min begrænsede Ævne, der er fyldt til højeste Rumfang, kan nemlig slet ikke fatte, at det er Mennesker muligt at naa højere. De udøbte Smaabørn lider altsaa ikke noget subjektivt Afsavn i deres salige Gudsbeskuen, opnaaet ved naturlige Ævner; det er kun rent objektivt, at de modtager mindre end de Døbte.

Og saa forøvrigt: Lad os trygt lægge hele dette Mysterium i »Børnevennens« Haand — han har ikke aabenbaret os noget Direkte derom, men vi kender hans Sind overfor de Smaa — og det gør os trygge ved at vide deres evige Skæbne i hans Haand; dær er den bedre bjærget end i alle lærde Spekulationer!

Hvor Guds Ord og Fædrenes samstemmende Lære ikke viser os Vej, har vi at holde vore Fingre fra Forhænget, som skjuler Guds Hemmeligheder. Saa vist, som »Gud er større end vort Hjærte« (I Johs. 3,20), og saa vist, »som Himlen er høj over Jorden, er mine Veje højere end Eders Veje, mine Tanker højere end Eders Tanker« — saa vist véd han selv nok Veje for at »lade de smaa Børn komme til mig«, selv naar hans ordinære Veje er spærrede for dem ved Arvesyndens Følger (besværlig Fødsel, Fosterdrab, Sygdom, Død).

Det staar Enhver frit at følge en af de af Flertallet fore-

slaaede Tankegange, en af de Nyere — eller vor. Kun, at vi følger den, der synes os at give Gud den største Ære og mest at ligne hans Væsen.*)

V.

FIRMELSENS SAKRAMENTE.

Efter sit Væsen har Firmelsen (Konfirmationen) et saadant Forhold til Daaben, at den maa behandles lige efter denne.

Historisk fandt dette sit Udtryk dæri, at i Oldkirken plejede Biskoppen at firme de Nydøbte strax efter Daaben, og i Nutiden firmer man voxne Døbte strax efter Voxendaaben. Firmelsens Ritus begynder yderligere med en Bøn, der egentlig drejer sig om Nydøbte.

Selvom Firmelsen ikke er nogen absolut Frelsesbetingelse, giver dens Slægtskab med Daaben den dog en høj Plads blandt Sakramenterne, og dens Rolle er saare vigtig: at fortsætte Daabens Værk ved at meddele det i Daaben skænkede overnaturlige Liv Kræfter til Vækst og Modstandskraft mod de livsnedbrydende Elementer i Verden, saa den Døbte »kan naa frem til Mands Modenhed, til Aldersmaalet for Kristi Fylde« og ikke længere i kristelig Henseende være en »Umyndig« (Efes. 4,13—14).

Navnet »Firmelse« (af »firme«) er Gammeldansk og er vel kommet til os gennem det tyske *Firmung* (ældre Tysk *Firme)* eller *Firmelung* — fra Latin: *firmare* (at bekræfte), *confirmare, confirmatio* (Konfirmation, Bekræftelse).

I Oldkirken kaldte man ogsaa Firmelsen »Seglet«, »Beseglingen«, »Fuldendelsen« (ɔ: af Daabens Værk) — eller, ef-

*) En from Præst, for hvem jeg udviklede disse Idéer, svarede mig: Ja, det er jo den Tankegang, vi i Praxis følger, og hvormed vi trøster de udøbte Smaabørns Forældre! — Hvorfor da ikke lade vor theologiske Tænkning følge den?

ter det ydre Tegn *Myron* (Myrrha-Salvelsen), som det endnu hedder i Østens Kirke, »Haandspaalæggelsen« — alle Udtryk, som har deres Rod i II Kor. 1,21—22: »Den, som bekræfter os tillige med Eder i Kristus, og som salvede os, er Gud — han, som ogsaa beseglede os og gav os Aanden til Pant i vore Hjærter«.

Vi har fra Fædrenes Tid talrige Vidnesbyrd om dette Sakramentes Existens, men man nøjes med at omtale det som Faktum, man skriver ingen Firmelsens Theologi før op i det XVI Aarh., da den var bleven angrebet og afskaffet af Reformatorerne (særlig har Calvin raset mod den).

*

1. **Indstiftelse.**

Som ved Daaben, saa angaaende Firmelsen: Vi har ingen Meddelelse i Det nye Testamente angaaende Firmelsens formelle Indstiftelse — kun en klar Meddelelse af dens Faktum, meddelt os i en saadan Form, at vi kan se, at det ikke drejer sig om en Ceremoni af apostolisk Indstiftelse, men om et af Kristus indsat Sakramente.

Allerede Den gamle Pagts Profeter havde varslet Helligaandens Udgydelse over »alt Kød« (Joel. 2,28 og Esaias 32,15) i den af Messias paabegyndte Tidsalder.

Medens Herren endnu vandrede med Apostlene, forjættede han dem Gang paa Gang Helligaandens Meddelelse — »Kraften fra det Høje«, »Talsmanden, Helligaanden, som Faderen skal sende i mit Navn«, »Sandhedens Aand, som Verden ikke kan annamme«; og om »den Aand, som de skulde modtage«, sagde han, at den skulde flyde som «Strømme af levende Vand« fra deres Indre.

Opfyldelsen af Løftet skulde ske, naar Jesus var »herliggjort«, dærfor skulde Apostlene efter Himmelfarten »blive i Staden«, de maatte ikke »vige fra Jerusalem«, men skulde »bie paa det, Faderen har lovet«, og som skulde opfyldes, »om ikke mange Dage«: »I skal døbes med Helligaanden«.

Opfyldelsen sker paa tvefoldig Vis — extraordinært og usakramentalt paa Pintsedagen — og ordinært og sakramentalt gennem Firmelsen.

Ap. Gærn. 2, 1—4 beretter os om »Lyden fra Himlen, som af et vældigt, fremfarende Vejr«, ledsaget af »Ildtunger, som fordelte sig og satte sig paa hver enkelt af dem« med denne Virkning: »Da blev de Alle fyldt med Helligaanden«.

Og Ap. Gærn. 8,14—16 beretter os om Petri og Johannes Visitatsrejse til Samaria, hvor Folk havde »taget imod Guds Ord«; de to Apostle »bad da for dem, at de maatte modtage Helligaanden«, som endnu ikke var »falden paa Nogen af dem«, thi de var »blot døbt i Jesu Navn«. Apostlene foretager da Haandspaalæggelse sammen med Bønnen, og »de fik Helligaanden«. Vi ser i disse to Begivenheder den extraordinære og voldsomme Opfyldelse og den ordinære og sakramentale Opfyldelse af Herrens Forjættelse og Profeternes Forudsigelse: at Helligaanden »i de Dage« (ɔ: i Den nye Pagt) skal udgydes over de Troende.

At Handlingen virkelig er ordinær og sakramental, kan vi se af Ap. Gærn. 19,1—6, hvor den selvsamme Handling udføres af Paulus efter Daaben af de hidtil kun Johannes-Døbte i Efesos. Handlingen i Samaria er altsaa ikke noget enestaaende Tilfælde; den og Handlingen i Efesos er blot to Tilfælde af en fast Praxis — saa fast, at Paulus i Ap. Gærn. 19,2 strax spørger Folkene i Efesos, om de er blevne firmede samtidig med Daaben. Af Svaret fremgaar, at de end ikke er rigtig døbt; og af Pauli Optræden fremgaar, at Firmelsen ved Haandspaalæggelse er en selvstændig Handling, distinkt fra Daaben, som han først foretager. Hvor almindelig Firmelsen var i apostolisk Tid, ser vi af Hebr. 6,1, som stiller den ved Siden af Daaben under Navn af »Haandspaalæggelse«.

Tilsammen taget viser disse Steder os, at Apostlene forrettede Firmelse som en fra Daaben distinkt Handling ved gennem Haandspaalæggelse at meddele de Døbte Helligaanden.

Men er denne Handling indstiftet af Herren selv? Vi kan slutte det af Handlingens Virkning: Meddelelsen af Helligaanden, som er al Naades Fylde.

Mennesker (selv Apostle!) har ikke Myndighed over den tredje Person i Guddommen, om ikke Herren selv har givet dem en saadan Myndighed, som han ved sit »Gører dette

til min Ihukommelse« gav dem Myndighed over den anden Person i Guddommen, over sig selv.

Og ingen Anden end Herren selv kan indstifte Handlinger, der meddeler den helliggørende Naade i dennes Fylde: Helligaandens Udgydelse.

Som Herren selv har indstiftet Daaben (skønt vi ikke véd, hvornaar eller hvordan), maa han ogsaa have indstiftet Daabens Fuldendelse, Firmelsen (skønt vi ejheller véd, hvornaar eller hvordan).

Protestantismen har angrebet disse Skriftsteders Bærekraft som Bevis for Sakramentet — skønt man samtidig indrømmer, at i hvert Fald i II Aarh. var de opfattet saadan. Nogle holder dem for falske. Andre holder dem for dunkle. Atter Andre bebrejder Stederne, at de forudsætter en »Mangel ved Daaben«, som senere maa suppleres. Imidlertid foreligger der ikke Skygge af Bevis mod Texternes Ægthed, og de er kun dunkle, hvis man afslaar at opfatte dem, som Oldkirken gjorde det; ejheller forudsætter de en Mangel ved Daaben, som gør sin Gærning fuldtud; Firmelsen har en helt anden Opgave, selvom den (ligesom Daaben) hører med til Kristenlivets »Grundlag« (Hebr. 6,1). Næppe 150 Aar efter, at disse Steder er skrevne, finder vi det samme Sakramente med den samme Haandspaalæggelse og den samme Naadevirkning hos Irenæus i Gallien († 202), Tertullian († 222) og Cyprian († 258) i Afrika og Origenes († 255 i Østen, hvorefter Ambrosius († 397) i Italien, Krysostomos († 407) i Byzants og Augustin († 430) i Afrika omtaler det.

Middelalderen overtager Firmelsen som Faktum, og nu begynder man at theologisere over den — ganske vist ikke med noget særligt klart Resultat. Luther regnede indtil 1520 endnu Firmelsen med til Sakramenterne, senere afskaffede han den, og hans Theologer holdt den for en blot katketisk Ceremoni. De ovenfor citerede Kirkefædre (hvis Antal kunde udvides betydeligt) viser, at Reformationen har Uret i at paastaa, at den ogsaa paa dette Punkt er vendt tilbage til Oldkirken; Oldkirken selv i Øst og Vest modsiger den.

Englands Kirke har beholdt Firmelsen, der stadig forrettes af Biskoppen. I Danmark har man genindført den

(i 1706), for at faa Lejlighed til at katekisere Ungdommen; men den er hær en Ceremoni, intet Sakramente, og angaaende dens Væsen som »Bekræftelse af [eller: i] Daabspagten«, er Meningerne saa delte, at man endog har maattet autorisere to forskellige Riter. —

Naar vi paa flere Steder i Ap. Gærn. læser, at Firmelsen efterfulgtes af de saakaldte »K a r i s m a t a« (extraordinære Naadegaver): Tungetale og Profeti, maa dette ikke forlede os til at tro, at disse var en n o r m a l Virkning af Firmelsen; de forekom nemlig ogsaa udenfor denne og var extraordinære, rent usakramentale Virkninger af Helligaanden, som havde til Hensigt at vække og nære Troen i Menigheden og i Folket. Ligesaa ser vi Firmelse forekomme uden disse extraordinære Fænomener (Ap. Gærn. 8,17).

2. Formlen.

Da vi ikke har noget Ord fra Herren, som foreskriver Formlen, er det K i r k e n s Sag at affatte en saadan, som da helst skal svare til Sakramentets Væsen. Den skal være en Bøn, eftersom Apostlene »bad for dem« (Ap. Gærn. 8,18), og den skal forrettes sammen med Haandspaalæggelsen.

Formlen har vexlet med Tid og Sted i Kirken; i Østen hedder den: »Besegling med Helligaandens Gave«, og i Vesterland blev de ældre Formler i 1439 ændrede og lovfæstede til denne: »Jeg tegner Dig med Korsets Tegn og firmer Dig med Frelsens Krisam i Fader, Søn og Helligaands Navn«.

I Oldkirken foretoges Firmelsen saaledes, at Neofyterne (= de Nyfødte, de Døbte) steg op af Daabs-Bassinet i Baptisteriet (Daabskapellet), tørrede sig, klædte sig i hvide Klæder og gik i Procession over i C o n s i g n a t o r i e t (Firmelseskapellet) eller i Basilikaen (Kirken). Dær modtog Biskoppen dem, strakte sine Hænder ud over dem og bad over dem en Bøn, hvori han mindedes Syndernes Forladelse og Genfødelsen i Daaben ved Helligaanden — en Bøn, hvori han bad for dem om Udholdenhedens Gave. Saa lod han den viede Olie gyde i sin Haand, lagde den paa Neofytens Hoved og sagde: »Jeg salver Dig med hellig Olie i Herren den almæg-

tige Fader, i Kristus Jesus og i Helligaanden«, hvorpaa han korstegnede ham paa Panden, gav ham Fredskysset og sagde: »Herren være med Dig«.

Naar vi ikke kender Formlen fra Urkirkens Dage, skyldes det »Arkan-Disciplinen«: en Sky for og et Forbud mod at nedskrive de sakramentale Formler, som saaledes let kunde falde i profane Hænder.

Endnu kender Østen en Række forskellige Formler, som alle er anerkendte af Rom, fordi de rummer det Væsentlige.

3. Element.

Dette er kun i uegentlig Forstand et Element, langt mere et Tegn, hvortil knyttes et Element.

Tegnet var i Det nye Testamente: Haandspaalæggelse — og er det stadig. Til Haandspaalæggelsen føjes saa fra Arilds Tid: Salvelsen med Olie.

Hele Handlingen bestaar altsaa af: Bøn over Firmanderne, Haandspaalæggelse og Korstegnelse med Salven.

Haandspaalæggelsen er, som sagt, fra apostolisk Tid Tegnet, men ogsaa Salvelsen kan føres tilbage til de ældste Tider, sandsynligvis til Aposteldagene eller til Generationen lige efter.

Haandspaalæggelsen sker egentlig to Gange: middelbart, naar Bispen under Bøn strækker sine Hænder ud over samtlige Firmander — og umiddelbart, naar han under Salvelsen lægger sin Højre paa hver Enkelts Hoved.

Salvelsen sker i Vesterleden kun paa Panden. I Østerland salves desuden Bryst, Fødder, Øren, Øjne og Næse (sammenlign Ritus for Sidste Salvelse!).

I Byzantinismens Blomstringstid, da de stolte Basilikaer og de skønne Baptisterier bygtes, opførte man ogsaa selvstændige »Consignatorier«, Beseglings-Kapeller, Konfirmations-Kapeller (saadanne er udgravede bl. a. i Afrika).

Salven kaldes »Krisam« (Chrisma) og bestaar af Olivenolie og duftende Balsam (Grækernes »Myron«, hvoraf deres Betegnelse »Myrrha-Salvelsens Sakramente«); den blandes og indvies Skærtorsdag i Domkirken af Bispen og Præsterne.

Selv, hvor en almindelig Præst forretter Firmelsen, skal han bruge den af Biskoppen viede Krisam; dette er ogsaa Tilfældet i Orienten, hvor Vielsen af Krisam foretoges af Patriarken under pompøse Højtideligheder.

4. Tjener.

Vi læser i Apostlenes Gærninger, at det var Apostlene (Petrus og Johannes i 8,14—17 og Paulus i 19,5), som firmede; de rejser endda helt op til Samaria for at forrette den hellige Handling. Vi hører intetsteds, at Presbytere (Ældste = Præster) firmer. I det Hele taget overtog Episkoperne (Tilsynsmænd = Biskopper) som Regel selv de sakramentale Handlinger — først senere overdrog de en Del af dem til Presbytere og Diakoner (Tjenere, Medhjælpere); Daaben er det første Sakramente, Biskopperne giver fra sig til Presbytere og Diakoner (vi ser f. Ex. ikke Paulus selv døbe i Ap. Gærn. 19,5, hvor han firmer); senere blev det almindeligt, at Diakoner eller Presbytere døbte, og endnu senere, at Presbytere forrettede Eukaristien, som det aldrig er givet Diakoner at forrette, kun at uddele.

Saaledes blev Biskoppen da, baade i Øst og Vest, Firmelsens Tjener, baade ud fra bibelsk Skik og ud fra Tradition. Firmelsen er et Stykke af hans Hyrdepligt, hans Sjælesorg, som bringer den enkelte Kristne i Kontakt med Overhyrden — et Element, der fremmer kirkelig Eenhed. Dog kan den øverste kirkelige Autoritet (Rom) i visse Tilfælde tillade en almindelig Præst at firme — dog at han benytter den af en Biskop indviede Krisam.

I Orienten blev det saa almindeligt, at Præsten er blevet Firmelsens ordinære Tjener.

I den romerske Kirke finder vi i ældgammel Tid Præster firme i Ægypten, naar Biskoppen var bortrejst; det samme finder i V og VI Aarh. Sted paa Sardinien, hvor dog Pave Gregor maa skride ind mod Overhaandtagen; i Spanien og Gallien finder vi Præster firme paa Grænsen mellem Oldkirke og Middelalder, og i Middelalderen var det Skik i Bispedømmet Würzburg, at Præster firmede; den samme Skik

fandtes i Franken, og en Række Abbeder for store Munkeklostre havde ligeledes Ret til at firme.

Man kan opfatte denne Befuldmægtigelse til Præster paa forskellig Maade; hær er det nok at holde sig til det historiske Faktum: at tidligt er Præster blevne befuldmægtigede til at firme — og til Nutidens Kirkeret: at Biskoppen er Firmelsens ordinære Tjener, Præsten den Extraordinære. I vore Dage har (foruden Biskopper) Kardinaler (der ikke altid er Bisper), Abbeder og visse Prælater samt apostoliske Vikarer og apostoliske Præfekter (Missionschefer, der ejheller altid er Biskopper) Ret til at firme. Ligeledes anerkender Rom den af Østens skismatiske Præster foretagne Firmelse.

5. Modtager.

Enhver, som er døbt, kan blive firmet. Skriften viser os, at Firmelsen stadig kommer efter Daaben, og hvad vi foran har sagt, viser, at Daaben er Forudsætningen for alle de andre Sakramenter. Naar Ap. Gærn. 10,44—48 beretter, at »Helligaanden faldt paa alle dem, som hørte Ordet« i Kornelius' Hus, og at de derefter blev døbt, taler dette ikke om en Firmelse, men om en extraordinær, ikke-sakramental Udgydelse af Helligaanden (som over Apostlene Pintsedag). I Oldkirkens Missionstid var det jo hovedsagelig Voxne, der blev døbt, og de blev (som fortalt) strax efter firmede. Men da ogsaa Barnedaab forekom i Oldkirken, knyttedes Firmelsen ligeledes til denne — Vidnesbyrd herom aflægger Kirkefædrene, ligesom den græske Kirkes Skik: at firme Børn strax efter Daaben, vidner i samme Retning. Man ser altsaa, at oprindelig fandtes der ingen Aldersgrænse.

I den latinske Kirke vexlede Alderen noget, og man blev staaende ved Syvaars-Alderen. Nutidens Praxis er et Sted mellem 7 og 14 Aar, og Kirken tilraader (ud fra dette Sakramentes Væsen), at man ikke unødigt udskyder Modtagelsen.

Hvor (som i Østen) smaa Børn firmes, kan der selvsagt Intet forlanges fra Barnets Side i Retning af Dispositioner. Men hvor Børn, der har naaet Fornuftens og Ansvarets Al-

der, eller hvor Voxne (Konvetitter) firmes, maa der stilles visse Fordringer.

En Undervisning, der svarer til Oldkirkens Katekumeners, og anstændigvis Faste, der iøvrigt paabyder sig selv, hvis Firmelsen sker sammen med Messe og Altergang.

Naadens Stand er en absolut Nødvendighed, at ikke Modtagelsen bliver en Helligbrøde i Stedet for en Naade.

Desuden fordres, at Firmanden har en F a d d e r; denne skal selv være firmet, være af Firmandens Køn, nævne hans nye Navn, og har baade Pligt og Ret til at vejlede Firmanden paa Kristenlivets Vej; det maa ikke være Firmandens Daabs-Fadder.

Medens Folkekirkens Daab er anerkendt som gyldig, er dens »Konfirmation« en blot Ceremoni; Konvertitter maa derfor sørge for at blive firmede, enten førstkommende Pintse efter deres Optagelse (i København), eller naar Biskoppen rejser rundt og firmer (hvilket han har til Pligt at gøre mindst hvert femte Aar, men gør saa godt som aarligt).

6. Naadevirkning.

Det fremgaar af Det nye Testamente, at Firmelsens Virkning er, at H e l l i g a a n d e n meddeles Firmanden paa en fra Daaben f o r s k e l l i g Vis. Og det fremgaar af Oldkirkens Lære, at den meddeler Bestyrkelse til at holde ud paa den i Daaben betraadte Vej. Gudsbarnet styrkes til at blive en voxen Kristen, til at »stride Troens gode Strid og fuldkomme Løbet«. Det betød i Oldkirken ofte: til at møde Martyriet; i Nutiden betyder det Kraft til at modstaa Vantro, Vrangtro og Verdens Fristelser, som Barnet ikke kender, men som møder den Unge. Derfor skal Sakramentet netop modtages, f ø r disse Mørkets Magters Angreb har faaet gjort deres Gærning i det endnu skrøbelige Hjærte.

Selve Firmelsens Ritus*) beskriver Helligaandens Virken gennem Opregningen af de traditionelle »s y v G a v e r«.*)

*) Hær, som ved alle Sakramenterne, vil det være oplysende at læse de tilsvarende Afsnit i *Sakramentsbogen* og i min *Liturgi*.

*) Se Esaias 11,1—3.

Johs. 7,38—39 beskriver Virkningen med Jesu egne Ord som »Strømme af levende Vand«, der udgaar fra vort Indre — som en evigt sprudlende Kilde, vi altid har at øse af.

Salvelsen taler ogsaa sit tydelige Sprog. Olien symboliserer den Olie, Oldtidens Atleter indgned sig med før Væddekampen paa Stadion, og den duftende Balsam symboliserer et Liv i duftende Dyder, hvori vi bliver »en Kristi Vellugt for Gud .... en Duft af Liv til Liv« (II Kor. 2,15—16). —

Det siger sig selv, at med Nutidens Adskillelse af Daab og Firmelse, hænder det, at Børn dør uden Firmelse; men dette Sakramente er ikke nogen uomgængelig Betingelse til Frelse, eftersom den Del af dets Gave, et Barn har behov, allerede gives i Daaben. Noget andet vilde det være, om En forsømte at modtage det af Ligegyldighed eller af Vantro overfor det; da blev det ham til Skade paa Sjælen at »foragte Guds Godheds .. Rigdom« (Rom. 2,6). Den blotte Existens af Firmelsen siger os, at det er vor Sjælepligt at modtage dette Frelsesmiddel — uanset, om det er absolut nødvendigt til Salighed eller ej. Hær maa Motivet være »Om Du dog kendte Guds Gave!« (Johs. 4,10). —

Firmelsen paatrykker Sjælen hint »uudslettelige Kendemærke«, vi foran har omtalt. Den gør os til Noget, vi ikke forhen var: til voxne Kristne, til Kristi Stridsmænd — medens vi ved Daaben slet og ret blev »Guds Børn«. Var Daaben, hvorved vi »med Kristus begravedes til Døden« og med ham »opstod til et nyt Liv« vort Paaske-Sakramente, er Firmelsen vort Pintse-Sakramente, hvorved vi paa ordinær Vis faar Del i, hvad Apostlene Pintsedag modtog paa extraordinær Vis. Den er Daabens Fylde og Fuldendelse; Gud har intet Mere at tilføje; vi er blevet, hvad vi kan blive, i Guds Rige. Dærfor kan Firmelsen ejheller gentages. Forskertser vi ved Dødssynd dens Naade, genoplives denne i Bodens Sakramente.

Det er dette Sakramente, som »dygtiggør, stadfæster, styrker og grundfæster« os i Kristus Jesus (I Peter 5,10); vor Sag bliver det da: ikke at »bedrøve Guds Helligaand« (Efes. 4,30) og »ikke at udslukke Aanden« (I Thes. 5,19).

*

VI.

BODENS SAKRAMENTE.

Guds Ords stadige Formaning til at »vaage og bede« og Apostlenes megen Talen om »Troens gode Strid« samt vor egen Erfaring om Menneskens Skrøbelighed lader os nu spørge: om Gud, for det saare sandsynlige Tilfælde, at vi ved Dødssynd dræber det overnaturlige Liv fra Daaben i os, og »bedrøver« og »udslukker« Helligaanden fra Firmelsen — om han ikke for dette saare tragiske, omend saare almindelige Tilfælde, har en Hjælp til Redning for os — eller om vi saa er hjemfaldne til vor forrige Tilstand: at være »Vredens Børn«, der »visselig skal dø«, fortabte til Helvedes evige Gudsfjærnhed og Pine?

Tanken har i Oldkirken martret troende Mennesker i en Grad, at de ikke vovede at lade sig døbe før paa Dødslejet — af Frygt for, efter Daaben, at falde i Synd og saaledes at fortabe deres Sjæle.

Kirkens Svar er, at Gud i dette Tilfælde møder os med et nyt Sakramente: B o d e n s, eller S k r i f t e m a a l e t.

Vi foretrækker det første Navn, fordi det fremhæver Sagens sakramentale Karakter, og fordi det Sidste kun omfatter den ene Side af Sagen, endda kun vor Side.

Dets latinske Navn er *poenitentia* (Bod); vort »Bod«, »bøde«, er i Slægt med det tyske *büszen* af *basz* (= god, gøre godt igen, genoprette). Skriftens Udtryk hærfor kaldes oftest paa Dansk »O m v e n d e l s e«, men den rette Oversættelse af det græske *metanoia* er »O m s i n d e l s e«, »Sindsændring« (hvorved den, som har »bortvendt sig fra Gud« atter »vender sig mod Gud«). Oldkirken kaldte det *Exomologese*, som omfattede tre Elementer: Offentlig Bekendelse af Synden — Udøvelse af paalagt Bod — og Afløsningen. Det er ogsaa blevn kaldt *Pax* (Fred), »Forsoning«, »Genindlemmelse« *(communio)* og »Haandspaalæggelse til Bod«. Det berører hint Hovedpunkt i al Religion, som vi med Trosbekendelsens Ord kalder »S y n d e r n e s F o r l a d e l s e«, og hvormed vi mener Udslettelsen af Synd, begaaet e f t e r Daaben.

Allerede Moseloven kendte Begrebet »Syndsforladelse« — den skete gennem Offer, Bøn og Renselser, »gennem Blodet af Oxer og Bukke« (Hebr. 9,13).

Profeterne viser Israel hen fra de udvortes Ceremonier til »Hjærtets Sønderknuselse«, til »Lydighed og ikke Offer« og til at stole paa Guds Barmhjærtighed med et angerfuldt Sind. Herrens »glædelige Budskab« drejede sig netop i høj Grad om denne Sag. Han »er kommen at kalde Syndere til Omsindelse« (Luk. 5,31) og »før at oplede og frelse det, som var fortabt« (Luk. 19,10); han var »Tolderes og Synderes Ven« (Matth. 11,19), som stadig sagde sit milde: »Dine Synder er Dig forladt« (Luk. 7,50). Selve hans Korsdød har det store »Fader, forlad dem« til Motiv.

Og Apostlene optager hans Forkyndelse af »Syndernes Forladelse«. »Jesu, Guds Søns, Blod renser os fra al Synd« (I Johs. 1,8); »Eders Synder er Eder forladt« (I Johs. 2,12); »de bliver retfærdiggjort, uforskyldt, af hans Naade .... i hans Blod« (Rom. 3,24—25); »med Dit Blod købte Du os til Gud« (Aabenb. 5,9); »de har tvættet deres Kjortler hvide i Lammets Blod« (Aabenb. 7,14). At citere Paulus angaaende Syndernes Forladelse vilde være uoverkommeligt, saa ofte forkynder han den.

Lad os af Skriftens Vidnesbyrd fastholde: at Jesus har forkyndt Syndernes Forladelse — at han selv forlod Synder, trods Farisæernes Knurren — at han døde paa Korset for at vinde os Syndernes Forladelse — og at han i Fadervor har lært os at bede »Forlad os vor Skyld«; han har altsaa forudsat Syndernes Forladelse, ogsaa for al Fremtid.

Men Herrens Forladelse af Synder og hans Tale om Syndernes Forladelse er aldrig ubetinget, skønt den er uforskyldt; Synderne maa anraabe ham, »Jesus, Du Davids Søn, forbarm Dig over os«, og den »fortabte Søn« maa vende tilbage, »staa op og gaa til din Fader«, bekende og bede om Forladelse, som Tolderen bekendte og bad »Gud være mig Synder naadig«. Den, der har vendt sig bort fra Gud, maa paany vende sig om til Gud ved en »Omsindelse«, ɔ: ved at fatte et nyt Sind. Skyldneren kan ganske vist ikke betale, men han kan have Sind til at ønske, at han kunde: »hav

Taalmodighed med mig, og jeg vil betale det altsammen«! Det gælder at »omsinde sig og gøre Bod«. Til at fatte dette nye Sind hjælper den »understøttende« Naade os paa Tusinde Maader.

Det er til dette bodfærdige Sind — Sindet, som gærne vil gøre det godt igen, som det har forbrudt — at Syndernes Forladelse skænkes — og skænkes »uforskyldt af Naade«, fordi selv det bodfærdige Sind af sig selv »Intet har at betale med«, udover sin gode Vilje til Genoprettelse af den skete Skade.

Dette Bodfærdighedens Sind er Modstykket til «Bortvendelsen fra Gud«, til Synden.

Bodfærdigheden har forskellige Elementer, som vi ser hos »den fortabte Søn« (Luk. 15,11—32): Besindelsen (»han gik i sig selv«), Erkendelsen (»hvor mange Daglejere har min Fader«), Selverkendelsen (»mens jeg sætter Livet til«), Beslutningen (»jeg vil staa op og gaa til min Fader«), Sorgen over Synden (»Fader, jeg har syndet«). Motivet ud fra Gud (»mod Himlen«) og ud fra vor Utaknemlighed (»og mod Dig«), Ydmygelsen (»lad mig være en af Dine Daglejere«) og Bekendelsen (»Fader, jeg er ikke værd at kaldes Din Søn«).

Det er dette Sind, som betinger Tilgivelsen, den nye, rene Klædning, Ringen som sønligt Pant og Pryd, Festmaaltidet og Opholdet i Faderhuset.

Selve Tilgivelsen fortjenes ikke ved det bodfærdige Sind, den er en uforskyldt Naadegave, som Frelserens Død har fortjent til os; men den skænkes kun, hvor dette Sind er tilstede. Vort Problem bliver nu: paa hvilken Maade meddeler Gud os denne Forladelse af Synder, begangne efter Daaben?

1. Indstiftelse.

Johannes-Evangeliet beretter os (20,19—24), at Herren Paaskedags Aften kommer ind gennem de lukte Døre til Apostlene, viser dem sine Saarmærker, saa de bliver glade i Genkendelsen af ham, og siger sit vanlige »Fred være med

Eder«. Saa minder han dem om et Ord, han allerede før sin Lidelse og Død havde sagt dem: »Ligesom Du sendte mig, saaledes sender jeg dem« (Johs. 17,18), det gentager han nu med et nyt »Fred være med Eder«. Saa aandede han paa dem og sagde til dem: »Modtag Helligaanden! Hvem I forlade deres Synder, er de forladt, og hvem I lader dem blive paa, dem bliver de paa«. Dette var en nøjere Præcision af hans tidligere Ord til Petrus om »Nøglemagten«, at »Alt, hvad Du binder paa Jord, er bundet i Himlen, og hvad Du løser paa Jord, er ogsaa løst i Himlen« (Matth. 16,18 ff.) — og af det samme Ord til alle Apostlene (Matth. 18,18).

Mod denne Text hos Johannes har Protestantismen opstillet tre Angreb.

De Liberale paastaar, at den er falsk, senere indskudt — en Udvej, de ynder, hver Gang de staar overfor en dogmatisk eller sakramental Bevistext, de ikke kan lide. Men ej heller hær formaar de at føre et textkritisk Bevis af blot nogenlunde Vægt og Værd.

Reformatorerne vilde have Ordet udlagt alene om Daabens Syndsforladelse. Men da Herren havde ladet Apostlene foretage Daab allerede fra Begyndelsen af sin offentlige Virksomhed for snart 3 Aar siden, var det meningsløst først nu: højtideligt ved Beaandelse og Helligaandens Meddelelse at iklæde dem denne Befuldmægtigelse. Og gjaldt Ordene kun Daaben, hvortil da Magten til at »beholde Synderne« paa Nogen? Endelig hævder gammeldags-troende Lutheranere, at Herren virkelig hær meddeler Apostlene (eller bedre: 10 af dem, for Thomas er ikke tilstede, og Judas har hængt sig) Magt til at forlade Synder eller at nægte Syndsforladelse. Men denne Magt, hævder de, begrænser sig til de 10 tilstedeværende Apostle (og er rimeligvis senere givet til Thomas). Var dette saa, staar vi overfor en uretfærdig Meningsløshed; thi hvordan opnaar senere Slægter saa Syndernes Forladelse? Og hvorfor saa ikke ogsaa indskrænke Myndigheden til at døbe og til at »gøre dette til min Ihukommelse« (forrette Nadveren) til de Tolv, til hvem Ordene lød? Hele den forkerte Fortolkning har sin Kilde i, at man absolut vil nægte Existensen af Bodens Sakramente;

vel har der i Oldkirken været megen Uklarhed angaaende Bodens Praxis og Udøvelse, en Uklarhed, der har ført til Skismaer — men Protestantismen har den tvivlsomme Ære at være det første Trossamfund af Kristne, der simpelthen b e n æ g t e d e Existensen af dette Sakramente, dets blotte Faktum — og for at begrunde denne Nægtelse maa man saa gribe til at læse den klare Text i Johs. 20 med farvede Briller.

Lad os se nøjere paa Texten.

Herren sætter Apostlene i sit Sted, som Faderen har sendt ham selv — han overgiver dem altsaa en guddommelig Bemyndigelse (»Hvem kan forlade Synder uden Een: Gud«? Mark. 2,7) — og han gør det, fordi »Menneskesønnen har Magt til paa Jord at forlade Synder« (Matth. 9,6).

Bemyndigelsen gælder »at forlade«; det græske Ord *(afienai)* rummer: at kaste bort, slynge Noget langt bort, at bortkaste, miste, opgive, ophøre med, tilgive, fritage, forløse, løse af Lænker, borttage.... Meningen er altsaa: at bortskaffe Synden, saa den ikke mere er paa Synderen, ikke mere binder ham.

Bemyndigelsen gælder desuden at »lade Synden blive paa« Synderen; det græske Ord *(kratein)* rummer: at herske, beherske, besætte, bemægtige sig, faa i sin Magt, fange, gribe, gøre sig gældende, staa ved Magt, holde fast paa.... Meningen er altsaa: at lade Synden være bundet til Synderen, saa han ikke kan blive »afløst«, komme fri af den.

At denne Myndighed er d o b b e l t, er klart nok — og kun Apostlene er Dommere over, hvilken af de to Befuldmægtigelser, de i det enkelte Tilfælde vil anvende; at Valget ikke skal afgøres af Sympati eller Forgodtbefindende, men i Henhold til, om det bodfærdige Sindelag er tilstede, siger sig selv og fremgaar af Sagens Sammenhæng.

De apostoliske Skrifter giver os noget Lys over U r k i r k e n s Holdning overfor Synd efter Daaben, selvom de ikke positivt meddeler os om noget Skriftemaal.

P a u l u s kender tre Grader af Kirketugt.

S e l v p r ø v e l s e n: »Mennesket prøve sig selv« (I Kor.

11,28), »Enhver prøve sin egen Gærning« (Gal. 6,4); denne Selvprøvelse skal bl. a. forudgaa Nydelsen af Nadveren.

Kirkens Domsmagt: Exempler er Kirketugten i Korinth (II Kor. 2,1—11), Isolation og Formaning (II Thess. 3,14) samt Tilrettevisning (Gal. 6,1) og Hymnæus og Alexanders Exkommunikation (Bandlysning) (I Tim. 1,19—20); lignende Bandlysning lyses over Blodskams Syndere (I Kor. 5,5).

Overgivelse til Guds Dom: (I Kor. 11,31—32), hvor der tales om vor egen Dom over os selv og om Kirkens Dom over os (»naar vi dømmes«), som er identisk med Herrens Dom og har vor Forbedring til Formaal.

Sammenholder vi disse Texter med Pauli mange Ord om Syndernes Forladelse, ser vi, at denne Apostel i høj Grad har været sig sin Domsmagt bevidst.

Petrus er stræng i sin Dom over Synder efter Daaben, som det fremgaar af talrige Steder i hans to Breve. Men han henviser stadig til, at Herrens Langmodighed med Syndere skal tjene til at føre dem til Omsindelse (II Peter 3,9).

Johannes ser, at Synd findes blandt de Troende og Døbte, og han henviser til »Talsmanden hos Faderen« (I Johs. 2,1), som er Forsoningen for vore Synder. Han advarer varmt og indtrængende de Døbte mod Synd, men samtidig til Syndserkendelse og til Syndsbekendelse (I Johs. 1,9), som har Tilgivelse og Renselse til Følge — det er sandsynligt, at han hær hentyder til Urkirkens Bodspraxis. Hvor Formaninger ikke hjælper, og Tilrettevisning er frugtesløs, vil Johannes selv dømme, naar han kommer tilstede (III Johs. 9,10). Saadanne Skismatikere og Hæretikere skal skyes af Menigheden (II Johs. 10). Visselig, Johannes kender Kirketugt og Bodspraxis!

Jakob har i sit Brev med yderst grove Syndere at gøre, og han kender (Jak. 1,13—15) nøje Syndens Psykologi. Som Vej til Lægedom anbefaler han Bekendelse og Forbøn (Jak. 5,15). Og Apostlen priser højt den, hvem det lykkes at »omvende en Synder fra hans vildfarende Vej« (5,19—20); han »frelser en Sjæl fra Døden«.

Judas har at gøre med rene Skismatikere, der »skiller sig ud« fra Kirken (19). Dem skal man retlede, rive dem ud

af Ilden og forbarme sig over — samtidig med, at man dog frygter deres Væsen i en Grad, at man endog skyer deres besmittede Kjortel (22—23).

I Aabenbaringens Bogs Begyndelse staar der syv Hyrdebreve fra den landflygtige Johannes til Kirker i Lilleasien; de fem af dem maner til Bod og Omvendelse, fordi store og grove Synder kommer for: Vranglære, Utugt, Afgudsdyrkelse, Lunkenhed. Til disse Syndere hedder det: »Omsinder Eder og øv de forrige Gærninger (Aabenb. 2,5).

Vidnesbyrdet fra Apostelkirken kan da sammenfattes saaledes:

Selvom baade Herren og Apostlene formaner til et Liv uden Synd, forudsætter de dog, at de Døbte kan synde til Døden — og de forkynder Syndernes Forladelse ogsaa efter Daaben, i Forbindelse med Bod; denne Bod bestaar i 1) Selvanklage for Gud med Anger, 2) broderlig Tilrettevisning og 3) i Nødsfald Udelukkelse fra Samfund med de Troende, indtil Forbedring indtræder, dog ledsaget af Kirkens Forbøn. Hvorledes Bodspraxis var i Detaljer, faar vi ikke af Bibeltexterne Besked om.

Er den nytestamentlige Litteratur fuldendt med Aabenbaringsbogen og Johannesbrevene Aar ca. 95—100, begynder Oldkirkens Litteratur samtidig, eller muligen endog lidt før, Aar ca. 80—90. —

(Man kan regne med, at Matthæus' aramaiske Evangelium blev oversat til det græske Verdenssprog ca. 70; mellem 62 og 65 skriver Paulus sine sidste Breve fra Rom; samtidig affattes Hebræerbrevet, Petri og Judas Breve; allerede Aar ca. 70 har vi Begyndelsen til en kristelig Legende-Litteratur (»Hebræer-Evangeliet«); Aar ca. 80 finder vi den første kristne Katekismus (»Didakæ«); 96 eller 97 finder vi det første Pavebrev (»Clemens I's Brev til Korinth«); mellem 95 og 100 skriver Johannes sit Evangelium, sin Aabenbaring og sine Breve — og nu tager den kirkelige Litteratur Fart med Ignatius af Antiokia ca. 107, Hermas' »Hyrdeskrift« (140—155), Papias' Omtale af Evangelierne (130) og den første formelle Apologetik af Justinus Martyr fra ca. 160. Vi ser altsaa, at nogle af disse Skrifter er ældre end

de yngste Skrifter i Biblen, og vi forstaar, at vi i denne Litteratur kan finde noje Vidnesbyrd om de kirkelige Tilstande i Apostlenes sidste Dage og i Slægtleddet lige efter). —

Saaledes beretter »Didakæ« (14,1): »Kom nu sammen paa Herrens Dag, bryd Brødet og hold Eukaristi, efter at I har bekendt Eders Synder, paa det, at Eders Offer maa være rent«. »Om Nogen er ren, træde han frem [til Altergang]; er han det ikke, gore han Exomeloge se« (10,6). »Bekend Dine Synder i Kirken og gaa ikke til Bonnen [Eukaristien som Taksigelse] med en slet Samvittighed« (4,14). Den fjerde romerske Pave, Biskop Clemens skriver til Korinthierne: »Er vi gennem en Fjendens Forførelse blevet forført til nogen Synd, beder vi om Tilgivelse« (51,1). Og han kopierer i Slutningen af sit Brev (60,1 ff.) Kirkens almindelige Bodsbøn.

Ignatius belærer om, at »Herren tilgiver alle Angrende, naar de vender tilbage til Forening med Gud og Samfund med Biskoppen [efter at have været bandlyst]« (Br. t. Filadelfia, 8,1).

Apostlen Johannes' Discipel, Polykarp i Smyrna, formaner ca. 150 Præsterne (= Biskopperne, Bodens Tjenere) til at være milde i deres Dom, ihukommende, at vi Alle er Syndere; ogsaa Præster, der falder i Synd, maa underkaste sig Boden (Br. t. Filippi 6,1 og 11,1).

Hermas, som skriver i Rom, lærer os meget om Boden for Synder efter Daaben. Nogle (de Strænge) hævder, siger han, at Synd efter Daaben er saa oprørende, at der ikke gives nogen Bod for den. Dog tilstaar han selv saadanne Syndere Bod een eneste Gang — derefter er alt Haab ude. Og denne Bod, som er uhyre drøj at øve, kalder han »den anden Besegling«, den anden Daab, hvormed han betegner dens sakramentale Karakter. Den foregaar i Kirkens Skød, det er Kirken, der anordner den, og det er en Tilgivelse af Synder, som egentlig er utilgivelige. Den omfatter Synder af enhver Art, uden Undtagelse.

Endelig viser den orientalske Biskop Irenæus i Gallien os omkring Aar 180—189, at Syndere gør offentlig Bod, og saaledes kommer de tilbage til Guds Fred og de Troendes Samfund.

Dette Materiale (som i høj Grad kunde udvides) viser os, at en offentlig Bodspraxis er ved at danne sig mellem Apostoldagene og Aar 200, og at den omkring denne Tid er ved at finde sin faste Form.

Mellem 200 og 300 træder Billedet tydeligere frem og viser to Veje: Tilgivelse for mindre Synder gennem Almisse, Bøn og Kærlighedsgærninger — og for Dødssynd ad »Bodens mojefulde Vej, naar man ikke skyer at bekende sine Synder for Herrens Præster og søge Frelsen hos dem« (Origenes, † 255). Cyprian ønsker at bremse op for de talrige Frafald under Forfølgelser ved at udskyde Synderens Genforening, og han lærer: ogsaa at skrifte blotte Tankesynder. »Ingen maa vises bort fra Boden, og de, som paakalder Herrens Barmhjærtighed, kan, takket være hans Forbarmelse og Godhed, opnaa Fred gennem hans Præster«. »Jeg beder Eder, Brødre, bekend hver især Eders Synder, saalænge Synderen endnu er i Verden, og hans Bekendelse kan modtages, saa hans Genoprettelse [Bodsøvelse] og Tilgivelse gennem Præsterne kan være Herren velbehagelig«. (Cyprian, † 258).

I samme Aarhundrede (det III) opstaar en stor Strid om Bodssakramentet, idet Tertullian bryder ud af Kirken paa denne Sag († efter 222). Hans Kreds var strængere, end Kirken i Almindelighed var; for at frakende Kirken Ret til at tilgive Ægteskabsbrydere, hævder han (i sin kætterske Periode), at Kirken er et aandsbaarent Samfund og ingen Bispe- og Præstekirke. Mod ham hævder saa de Ortodoxe i Kirken dennes »Nøglemagt« ud fra Herrens Ord i Matth. 16,19; 18,18 og Johs. 20,22—23.

Med Aar 300 ligger Bodssakramentet i større Lys. Vi kan ikke gaa ind paa hele Udviklingen*) — vi maa nøjes med at besvare vor Modparts Indvendinger.

Det hævdes fra protestantisk Side, at Hierarkiet (Bisper og Præster) har anmasset sig til at tage Syndernes Forladelse i deres Haand og har gjort det til en udvortes Affære.

Hvortil er at svare, at Johs. 20,22—23 har lagt Sagen i Apostlenes Haand — at Apostlene har udelukket Syndere, der

*) En Oversigt vil findes i min *Vesterledens Munkevæsen, II.*

ikke vilde omvende sig — og at Urkirken er fulgt nøje i deres Spor gennem Kirketugt og Bodsdisciplin — hvorefter Oldkirken har reguleret denne Praxis og skabt faste Former for Bodssakramentet, ligesom den har forsvaret sin Bemyndigelse til at absolvere, nægte eller udskyde Absolution.

Selv i Middelalderen kunde Praxis vakle, saa vi ser enkelte Exempler paa Skriftemaal for Diakoner eller endog for Lægfolk, som vi i Østen møder Skriftemaal for Munke, der anses for særlig aandsbaarne (»Pneumatikere«), selvom de ikke er Præster.

Vanskelighederne i hele dette usigelig uudviklede historiske Problem kommer af tre Kilder:

Navnet »Bod« *(Poenitentia, Exomologese)* er flertydigt og bruges i Flæng om det bodfærdige Sind, den offentlige Bekendelse, Bodsøvelsen og Absolutionen — ofte er det umuligt at se, hvad Dokumenterne nøje mener.

Tendensen til at lade aandsbaarne Personer (Pneumatikere) som Eneboere, Munke, Martyrer eller hellige Lægfolk være Sjælelæger i de beskikkede Bispers og Præsters Sted vælder idelig op i Kirkens Historie.

Og den store Forskel i de religiøse Forhold i den første, begejstrede, de extraordinære Aandsgavers (Karismers) Tid — i Forfølgelsestiden med dens mange Frafald — og i Tiden efter Kirkesejren i 313, gør Sagen endnu mere indviklet. Dog kan det hævdes, at Boden som Faktum har bestaaet saa godt som uantastet fra Aposteldagene op til Reformationen — og at den har bestaaet i en apostolisk, biskoppelig eller præstelig Domshandling, der lukkede ude og (efter Omsindelse og Bodsøvelse) lukkede ind paany, baseret paa Herrens Indstiftelse.

Vurderingen af, hvad der var Dødssynd, og hvad der var mindre Synd, Bekendelsens Offentlighed eller private Aflæggelse og Afløsningens øjeblikkelige Meddelelse eller dens Udskydelse har vexlet med Tiderne og med Kirkens pædagogiske Erkendelse.

Calvin og Zwingli afslaar ganske Boden og lærer en Bekendelse overfor Gud alene som Frelse fra Synd efter Daaben.

Luther afslog at tilkende Boden sakramental Karakter, men anbefalede varmt det private Skriftemaal, som først hans Efterfølgere afskaffede.

Den engelske Højkirke praktiserer Bodssakramentet, og den moderne Protestantisme taler ofte nok om at genindføre det (»Oxford-Bevægelsen«).

Selv den moderne Psyko-Analyse er en Tilbagevenden til i hvert Fald Bodens pædagogisk-psykologiske Side.

2. Formlen.

Det er ikke i Indstiftelsen foreskrevet, med hvilke Ord Afløsningen eller dennes Nægtelse skal foregaa. Formlen synes i den ældste Tid at have haft Forbøns Form; nu har den Form af en Erklæring: »Jeg siger Dig løs« (hos os i Vesterland).

Det er muligt, at vi i Omtalen hos Hermas og i Didakæ kan genfinde den oprindelige Formel. Den forbandtes med Haandspaalæggelse, som betegnede en Genopvækkelse af det nye Liv fra Daab og Firmelse, som Synderen havde mistet. Endnu paa Middelalderens Grænse er Formlen en Bøn fra Præstens Side til Kristus om at fuldbyrde Tilgivelsen. Først omkring 1250 fik den overalt i Vesten Form af en Erklæring. Men selv Erklæringen (»Jeg afløser Dig«) betyder ikke, at Handlingen er Præstens; hær, som naar han siger: »Jeg døber Dig«, er han kun Tjeneren; Herren selv udretter ved Helligaanden Gærningen gennem sin Tjeners Ord — maaske dette kommer endnu tydeligere frem, hvor Formlen har Forbøns Form.

Formlen skal være mundtlig (Absolution pr. Brev er udelukket) og skal lyde over nærværende Person (Absolution pr. Telefon er højst tvivlsom).

3. Element.

Dette Sakramente har ikke i egentlig Forstand noget Element, svarende til Vandet i Daaben, Salven i Firmelsen og Brød og Vin i Nadveren, o. s. v.

Skal der endelig være Tale om et Element, hvormed Form-

len forbinder sig til Sakramente, maa det være Pønitentens bodfærdige Sind, Bekendelse og Bodsøvelse.

Sagen har fornemmelig spekulativ Interesse, og de Lærdes Meninger er delte.

4. **Tjener.**

Indstiftelsen viser, at den dobbelte Befuldmægtigelse blev givet til Apostlene. Fra dem er den gaaet over til Bisper og Præster. Da Ordene »Biskop« og »Præst« i Oldkirkens første Dage næsten brugtes eenstydigt, er det svært at sige, om der har været en Tid, da alene Biskoppen var Bodens Tjener. Det synes os at fremgaa af Fædrenes Skrifter, at Biskoppen oprindelig var den ordinære Tjener, men at han ofte delegerede sin Myndighed til en befuldmægtiget Pønitentiar (Bodspræst). Drejede det sig om en højtidelig Forsoning, foretoges den i Oldkirken altid af Bispen.

Da der begyndte at komme Gang i privat Skriftemaal af ogsaa mindre Synder, blev Skriftemaalene saa talrige, at Præsten blev den ordinære Tjener.

For at forrette denne Tjeneste skal Præsten, ifølge kirkelig Forskrift (allerede fra Oldkirkens Dage) dog have Biskoppens Fuldmagt, som begrænser hans »Jurisdiktion« til et bestemt Distrikt (Bispedømme, Egn, Land).

Ligeledes kan Biskoppen »reservere« visse Synder, ɔ: bestemme, at de ikke kan absolveres af enhver Præst, men kun af Biskoppen (eller endda Paven selv). Dette sker af pædagogiske Grunde.

Det er uimodsigeligt rigtigt, at man i Fortiden ogsaa finder Diakoner som Bodssakramentets Tjenere — dette gælder ikke mindst i X—XIII Aarh., men vi finder allerede Exempler i II Aarh. Vi maa opfatte Forholdet saaledes, at inden Højskolastikkens Tid var Bods-Systemet ikke i fast Leje; i mange Henseender vaklede og vexlede Praxis; Vurderingen af, hvilke Synder, der var Dødssynder, vexlede; snart absolverede man strax efter Bekendelsen, snart først efter Bodsøvelsen, snart udskød man Absolution til Dødslejet; ogsaa Bodsøvelsens Grovhed har kendt vexlende Grader; til

Tider var Bekendelen kun offentlig, til andre Tider fandtes baade offentligt og privat Skriftemaal, og sluttelig sejrede det hemmelige Skriftemaal helt.

Saa kan det da ejheller undre, at den Befuldmægtigelse til at løse fra Synd, der er givet Kirken som Saadan, og som først udøvedes af Biskoppen alene, men som snart delegeredes til Præsten, ogsaa til Tider har været delegeret til Diakonen. Og naar en Diakon kan delegeres til at døbe paa Bispens Vegne og til at række de Troende den af en Bisp eller Præst fremstillede Eukaristi, kan det ejheller undre os, at man til Tider har delegeret en Diakon til at meddele Pønitenten den Dom (Afløsning eller Nægtelse), som Biskop eller Præst har fældet. Det er kun sket i Nødsfald, efter Delegation og har sikkert været gyldigt, indtil Kirken indskrænkede Jurisdiktionen til Bisp og Præst alene.

Større Vanskelighed volder Skriftemaalet for L æ g m a n d, som vi mødte det i Oldkirken, i Østen og i Vesten mellem Aar 1000 og Reformationen. Skriftemaalet for en Lægmand kulminerer mellem 13 og 1400. Ogsaa hær har det drejet sig om Nødsfald, og Tjener var da baade Mand og Kvinde. Som Nødsfald gjaldt Livsfare eller Fraværelsen af en Præst under Krig, Korstog, Jagt og Turnering; Skikken sidder saa fast, at selve Ignatius af Layola, da han saares til Døden ved Pamplona (1521) og ikke har nogen Præst, skrifter for en Soldat.

Aarsagen til Systemet maa søges i den manglende theologiske Klarhed over Sakramentslæren i ældre Tider; man lagde da ikke altid Hovedvægten paa Guds Tilgivelse, meddelt gennem den beskikkede Præst, men paa Synderens angerfulde Bekendelse overfor Hvemsomhelst i Mangel af en Præst; man indsaa vel, at den læge Skriftefader ikke kunde meddele sakramental Absolution, men denne vilde da blive Pønitenten tildel gennem Ypperstepræsten: Kristus selv. Visselig har da ogsaa en saadan Akt af Anger og Ydmygelse nedkaldt Guds Tilgivelse paa usakramental Vis.

K o n t r a r e f o r m a t i o n e n bekæmper Skikken, der holder sig helt op i det XVI Aarh., fordi den førte til alskens Uorden, og fordi den kunde tages til Indtægt for Protestantismens Idé om »det almindelige Præstedømme«.

Helt anderledes stod Oldkirkens og særlig Østens Fænomen: kun at ville skrifte for Pneumatikere (de Aandsbaarne), mest Munke, selv naar disse ikke var Præster. Det betyder en Underkendelse af det kirkelige Embede, af selve det Sakramentale, der greb om sig i den Grad, at i Østen var op til 1250 næsten kun læge Munke Skriftefædre — og disse paastod at kunne meddele en sand Absolution. Hær er ikke, som i Vesten, Tale om Nødsfald eller om et Surrogat for Bodssakramentet — men om en fast Praxis fra ca. 800 til 1250 — hovedsagelig hos Skismatikerne. Mellem 1250 og 1500 gaar, i Østen, Absolutionsmagten over til den ordinerede Gejstlighed. Naar der høres Tale om Munkes Skriftemaal for Abbeden og Nonners for Abbedissen, drejede dette sig ikke om sakramental Bekendelse af Dødssynder, men om klosterlig Aabenbarelse af Overtrædelser af Ordensreglen, og der var ikke Tale om Absolution.

I Almindelighed maa hævdes, at Bekendelse for Diakon og Lægmand har understøttet Pønitentens subjektive Anstrængelser for at opnaa Tilgivelse, men har ikke meddelt noget Sakramente, da dette virker *ex opere operato*. —

Under Udtrykket »Skrifteseglet« forstaar man Præstens absolutte og ubegrænsede Pligt til at bevare det ham Betroede for sig selv, selv med Bekostning af sit eget Liv.

Dette Segl existerede selvsagt ikke, hvor Bekendelsen var offentlig for Bisp, Præst og hele Menigheden.

Paa Augustins Tid (ca. 400) begynder man at skrifte offentlige Synder offentligt og private (ikke offentlig kendte) Synder privat, og for disse Sidste indtræder da Tavshedspligten.

Leo I (440—461) er den Første, der klart og tydeligt kun forlanger privat Bekendelse af private Synder, og den Første, som indskærper Skrifteseglet som en Pligt for Præsten. Henimod Midten af IV Aarh. indføres det i Østen. Og da Kirkemødet i Lateranet 1215 gør det til Kirkebud: at skrifte een Gang aarligt (i det Mindste), indskærpes Seglet yderligere. Nu er det baade en Selvfølge og en stræng Kirkelov.

Det gælder ogsaa Tolken, hvis man maa skrifte ved Tolk; og det gælder Enhver, som kommer til at høre Noget af et Skriftemaals Indhold.

5. Modtager.

Enhver, der efter sin Daab har begaaet en Dødssynd, kan og skal modtage Bodens Sakramente.

Kun Døbte kan faa det i Daaben modtagne og ved Synden dræbte Liv genoplivet.

Sakramentet er den eneste Vej, der ordinært er vist os til Syndsforladelse; dærfor er det nødvendigt under evig Fortabelse. Desuden kan Enhver. der overhovedet har syndet (selvom Synden ikke var til Døden) modtage Boden.

Særlig i Dødstimen er det af yderste Vigtighed og Nødvendighed at berede sin Sjæl med dette Sakramente; og da Ingen er sikker for en pludselig Død, bør Modtagelsen aldrig udsættes, naar en alvorlig Synd er begaaet.

Det nævnte Lateran-Koncil lader Pligten til et aarligt Skriftemaal begynde med »Skelsaar og Alder«, ɔ: den Tid, da et Barn kan skelne mellem Synd og Dyd og dærved faar et eget religiøst Ansvar.

Fortidens Praxis angaaende Børn og helt Unge er ikke ganske klar; Nutidens er: at stede Børnene til Skrifte fra ca. Syvaars-Alderen.

Kirkeloven fra 1215 om: i det Mindste een Gang aarlig at gaa til Skrifte (og til Alters) bestaar endnu som Minimum. Den, der overholder dette samt Budet om: hver Søndag at overvære Messen, kaldes »en praktiserende Katholik«, fordi man af hans Praxis kan slutte, at han vil høre til Guds Kirke. —

Paa Spørgsmaalet: Hvor ofte bør jeg skrifte — Nogle siger hver Uge, hver anden Uge, hver Maaned — vil vi svare med et Exempel fra Religionsundervisningen:

Hvis Du en Sommerdag gaar langs Stranden, faar Du let Sand og Sten i Skoene. Du tager da ikke Din Sko af for at hælde et enkelt Sandskorn ud, ejheller for et Par Stykker; men naar Du føler, at Skoen trykker, tager Du den af og hælder Sandskornene ud.

Men faar Du en lille (eller større) skarp Sten i Skoen, tager Du den øjeblikkelig af og hælder Stenen ud, før Du gaar et Skridt videre.

Lad »de daglige«, de »tilgivelige« Synder være Sandskornene — af samme Stof som Stenen, men mindre og mindre saarende — og lad den skarpe Sten være »Dødssynden«, saa forklarer Billedet sig af sig selv.

Du kan paa egen Haand føre det videre: den skarpe Sten hældes (af Magelighed maaske) ikke ud, din Fod bløder, der indtræder Betændelse, som kan føre til Døden....

*

Ved intet andet Sakramente stilles der saa store Fordringer til Modtageren som hær; intet andet Sted har han saa rig Lejlighed til Medvirken paa sin egen Frelse. Han kan nemlig ikke gaa lige fra Synden til Sakramentet; baade dettes Væsen og Kirkens Lære fordrer en Række Dispositioner fra hans Side, hvis Sakramentet ikke skal være spildt.

Der fordres: Anger med Forsæt om fremtidig at fly al Synd — Bekendelse i Art og Antal af i hvert Fald al Dødssynd — og Vilje til at udføre den paalagte Bod. Disse tre Stykker er Betingelse for, at Sakramentets Tjener kan bruge sin »Nøglemagt« til at afløse — er de ikke til Stede, maa han bruge sin anden Befuldmægtigelse: at lade Synderen beholde Synden. —

Anger er en sjælelig Smærte og Afsky over begangen Synd, forbundet med Forsæt om ikke mere at ville synde.

Dens latinske Navn *(contritio)* betegner en Sønderrivelse, Sønderknuselse, et »sønderknust Hjærte« i Modsætning til et helt, et forhærdet Hjærte.

Smærten er ikke en følelig Smærte (som f. Ex. Sorg eller Savn), den behøver i hvert Fald ikke at være det; den skal have sin Rod i Erkendelsen af Syndens Afskyelighed og Daarskab, selvom Følelsen stadig beherskes af Mindelse og Attraa — og i Viljen til fremtidig at fly Synden. Afskyen betyder ikke, at jeg finder Synden ækel, væmmelig; den kan godt synes mig æstetisk skøn og have tilført mig timelige Værdier; den betyder, at jeg underkender Synden, forkaster den, vender mig bort fra den, tilbage til Gud.

Og Forsættet betyder ikke, at jeg véd, at jeg ikke vil

falde i den Synd igen; tværtimod kan jeg have den største Mistillid til mig selv og dog nu være besluttet paa: hellere at døje Alt, ja, den bitre Død, end igen at synde, om det dog blot maatte lykkes mig — samt Vilje til at fly »den nærmeste Lejlighed.«

Anger er heller ikke (hvad Reformatorerne lærte) Sjæleangst og Tillid til, at Gud dog alligevel bærer over med mig — endsige blot Frygt for Syndens Følger (Straf, Opdagelse, Fortabelse).

Anger er den sande *Metanoia*, »Omsindelse«, Fattelsen af et nyt, mit forrige og syndige modsat Sind; derfor rummer Angeren ogsaa Tro — Tro paa Syndernes Forladelse — og Haab — Haabet paa Guds Miskundhed.

Den er en indvortes, sjælelig Akt, hvorved vi »sønderriver vore Hjærter, ikke vore Klæder«; den er overnaturlig, fordi den gaar ud over mit Jeg og dets Angst eller Frygt for Følgerne og ser Sagen i Guds Lys, støttet af »den understøttende Naade«; og den er almindelig, fordi den ikke blot underkender en Del af min Handling (f. Ex. det Skadelige i den eller det Uæstetiske i den), men hele Synden i Bund og Grund — og al Synd.

Om jeg fornemmer den rent følelsesmæssigt, er ganske en Biting — jeg er Herre over min Erkendelse og min Vilje, ikke over Følelsen; derfor har jeg ejheller noget Ansvar for den. —

Angeren maa ogsaa rumme Kærlighed; og efter den Grad af Kærlighed, der inspirerer den, kan Angeren inddeles i »ufuldkommen« og »fuldkommen« Anger.

Ufuldkommen Anger søger sit Hovedmotiv i mig selv: min Skam, min Sjælegru, min Angst for Fortabelse, min Frygt for Straf eller Følger — og har kun sit Bimotiv i Gud og i Kærligheden til Gud.

Medens fuldkommen Anger er inspireret af fuldkommen Kærlighed til Gud: af min Sorg over at have fortørnet ham, bedrøvet ham, vist mig utaknemlig mod ham — uden nogen Tanke paa mig selv i første Række.

Kirken lærer os, at den fuldkomne Anger, som indeslutter Ønsket om at modtage Bodssakramentet, allerede

inden dettes Modtagelse retfærdiggør Synderen, saa Sakramentet blot bliver Kirkens Segl paa Guds Tilgivelse.

Den, der har den fuldkomne Anger »elsker meget«, og ham skal »meget tilgives«. Han elsker allerede Gud med den fuldkomne Kærlighed (saa godt det er en Syndersjæl muligt), og »den, som elsker mig, skal elskes af min Fader, og ogsaa jeg vil elske ham« (Johs. 14,21) — ja, »Kærligheden dækker en Mangfoldighed af Synder« (I Peter 4,8). Den, der »elsker Herren sin Gud af hele sit Hjærte, Sjæl og Sind og af al sin Styrke«, »skal leve« (Luk. 10,27). Elsker en Sjæl Gud med fuldkommen Kærlighed, staar der Intet mellem Gud og Sjælen — al Synd er forladt, den helliggørende Naade er tilstede, og Barnekaaret er genoprettet.

Men hvor svær, hvor sjælden er ikke denne Anger. Var den til enhver Tid Hvermands Sag, var intet Sakramente fornødent!

Nu lærer Kirken os videre, at denne, den fuldkomne Anger, ikke er en absolut Betingelse for Bodens Sakramente; det kan modtages, naar blot »ufuldkommen Anger« er tilstede, thi den kan Enhver opvække i sig ved den understøttende Naades Hjælp.

Den maa til; thi uden Anger er Tilgivelse udelukket, og Sakramentet er tomt, ugyldigt.

Og den er tilstrækkelig, fordi den allerede er Anger og er Begyndelsen til fuldkommen Anger.

I Praxis bør man ikke spekulere over, om Ens Anger er af den ene eller den anden Grad — men angre saa dybt, man formaar, hjælpende sig til Anger ikke blot ud fra Motiver som Angst, Gru, Frygt, Væmmelse — men ud fra Guds Kærlighed og Kærligheden til Gud. Da kommer Helligaanden, som virker i Sakramentet, »vor Skrøbelighed til Hjælp«, saa vi kan komme tilbage i Naadens Stand og i den virkelig af taknemlige Hjærter elske Gud.

*

Angeren er altsaa den Prøvesten, der afgør, om Sakramentets Tjener bør benytte sin Fuldmagt til at »løse« eller at »binde«. Han maa forsikre sig om, at Anger og Forsæt er

tilstede — og dette sker gennem den angerfulde Bekendelse, gennem Skriftemaalet.

Bekendelsen sker altsaa ikke blot af nyttemæssige Grunde, fordi »det letter at faa det sagt«, eller fordi det giver Præsten Anledning til at øve Sjælesorg, vejlede, formane, advare og opmuntre — men fordi Indstiftelsens dobbelte Myndighed fordrer en Erkendelse af, hvilken af de to »Nøgler«, der skal benyttes.

Dærfor maa der bekendes, som Petrus bekendte (Luk. 5,8), som Synderinden bekendte (Luk. 7,37), som Røveren paa Korset bekendte (Luk. 23,41), som Tolderen bekendte (Luk. 18,13), som Zakkæus bekendte (Luk. 19,18), og som den hjemvendte Søn bekendte (Luk. 15,21) dybt angerfuldt.

Oprindelig i Kirken skete Bekendelsen, saa vidt Kilderne viser os det, altid offentligt for al Menigheden til Præst eller Biskop, nu sker den privat i Skriftestolen.

Bekendelsen skal, efter Kirkens Lære, ikke være almindelig (som de fleste af de ovenfor citerede Bekendelser), men speciel og omfatte hver enkelt Dødssynd efter Art og Antal, selv de mest forborgne, ogsaa de rent indvortes Synder — og den skal udtrykke Omstændigheder, som eventuelt kan gøre Synden værre (Tyveri fra en Fattig, en Myndling; Ukyskhed mod Blodsbeslægtede; slet Exempel overfor dem, vi er sat over; Forførelse af Uskyldige, Uvidende, Afsindige o. s. v.).

Skriftemaalet skal være angerfuldt, fuldt ud oprigtigt, Intet skjulende og Intet besmykkende; ingen Medskyldig maa nævnes; Tingene skal kaldes ved deres rette Navn, og Syndens Hyppighed angives saa nøje, det lader sig gøre. Ligesom det er Pligt at skrifte al »Dødssynd«, er det gavnligt at skrifte al »tilgivelig Synd« (men det er ikke Pligt).

Erkendelsen af, hvad man bør skrifte, faar man gennem en alvorlig Samvittighedsransagelse forud for Skriftemaalet (enhver Bønnebog kan vejlede En til det).

Mod Ubehaget ved at skrifte kan Bevidstheden om Skriftesegletet hjælpe; desuden er netop Ubehaget en Bod og dets Overvindelse et Tegn paa et bodfærdigt Sind. —

En Del af Viljen til at have et bodfærdigt Sind er Ønsket om at genoprette, gøre Fyldest for den begangne Brøde. Selvfølgelig kan vi aldrig fuldtud gøre Fyldest for en Fortørnelse af den evige, uendelige, absolutte Retfærdighed — og selvfølgelig har Kristus helt og fuldt og rigeligt gjort Fyldest for os — men lige saa selvfølgeligt ønsker det bodfærdige Sind at øve dog nogen Bod, for at vise sin gode Vilje; og denne Bod fra vor Side faar sin fulde Soneværdi fra Kristi Sone, i hvilken den gaar op. Denne Bod er en dobbelt: Dels, at vi i Taalmod og Gudsfrygt bærer de timelige Tugtelser, Gud lægger paa os — Dels, at vi selv øver Noget til Sone.

I Oldkirken maatte Bodsøvelsen gøres, før Absolutionen gaves; nu gives Absolutionen først, men saa maa den redelige Vilje til at forrette den paalagte Sonebod være tilstede.

I Oldkirkens Bodspraxis var Sonen langvarig og saare haard (Aars Udelukkelse fra Nadveren, lange Tiders Faste eller Bærelse af Sæk og Aske som Bodsdragt); Nutidens Bodsregulering paalægger en let og kortvarig Sone (som Regel nogle Bønner eller fromme Øvelser).

Sonebodens Formaal er: Dels at give Pønitenten Lejlighed til at yde Noget til Genoprettelse, Dels at tilføje Sjælen en Tugtelse som Straf, og Dels (da Boden var lang og svær) at virke til Skræk og Advarsel mod Tilbagefald.

Ingen Lære var Reformationen saa forhadt som Læren om Sonebod.

Kirken præciserede da sin gamle Praxis i en klar Lære om, at Bodssakramentet udsletter al Brøden og med den den evige Straf; men Gud eftergiver ikke altid samtidig tillige hele den timelige Straf for Synden; derfor skal der i Bodssakramentet paalægges Synderen en Sonebod. Denne Sonebod afbøder (helt eller delvis) den timelige Straf for Synden.

Skriften er rig paa Exempler.

Skønt Adam og Eva benaadedes, kom der Straf over dem. Moses og Aron fik den Straf: ikke at maatte betræde det forjættede Land.

David fik sin Brøde forladt — men hans Straf var, at hans og Batsebas Barn skulde dø.

Paulus, som ikke er uvidende om, at Kristi Sone er fuldtud tilstrækkelig, »udfylder, hvad der fattes i Kristi Lidelser, i mit Kød for hans Legeme, som er Kirken« (Kol. 1,24); han øver altsaa endda Sone og Bod for Andre.

Og Johannes formaner: »Omvend Dig og gør de første Gærninger« (Aabenb. 2,5).

Doberens Tale og Herrens Tale er fulde af Opfordring til at »omvende sig« for at kunne modtage Himmeriges Rige — og Omvendelsen fordres bevist i, at den bærer »værdige Frugter«. Det er ingen Indvending, at vi »retfærdiggøres uforskyldt af Naade« (Rom. 3,24), thi Bodssind og Bodsøvelser er netop en Frugt af denne Naade; vi tror ikke, at vi *erhverver* os Retfærdiggørelsen ved vor Bodsøvelse, men vi véd, at den Retfærdiggjorte vil gærne gøre Fyldest, saa vidt det staar til ham, og i Forening med Kristi Fyldestgørelse.

Da imidlertid i Nutiden Bodsøvelserne er ret mikroskopiske ved Siden af Oldkirkens, burde vist dette Punkt gaa ud af Polemikken.

Vil Nogen frivilligt paatage sig Bodsøvelser (det bør dog kun ske efter Samraad med Sjælesørgeren), anbefaler Guds Ord: Almisser, Bøn og Faste.

Almisser kan ske i Form af Penge eller af Kærlighedsgærninger (Besøg hos Syge og Gamle, Undervisning, Børneforsorg, Menighedspleje o. s. v.). *Bøn* kan være en Tilbedelse af Gud til visse Tider, som Sone for egen eller for Verdens Ugudelighed. Og *Faste* kan dreje sig baade om Fødens Art og Mængde og om Afholdelse fra Forlystelser, Forsagelse af Bekvemmeligheder og Sparsomhed i Levned.... I Klostrene øves der rig Bod paa disse og paa mange andre Maader — f. Ex. ved frivilligt Afkald paa Selvbestemmelsesret, Ejendomsret og Ægteskab.

Det, der fordres for et gyldigt Skriftemaal, er blot, at Pønitenten er *rede* til at forrette den ham paalagte Bod. —

Disse tre Forudsætninger: Anger, Bekendelse og Bodsøvelse, maa altsaa være tilstede som Dispositioner hos Bodssakramentets Modtager, om den hellige Handling skal være virksom.

6. **Naadevirkning.**

Bodssakramentet meddeler den ret disponerede Modtager Tilgivelse for al efter Daaben begangen Synd og Eftergivelse af den evige Syndens Straf — og den genopliver hans Fortjenester. Det er Forsoningen med Gud, Genoprettelsen af Barneforholdet fra Daaben, Genoplivelsen af det overnaturlige Liv, Syndernes Forladelse og en ny »god Samvittigheds Pagt med Gud«. Der sker os dær, ifølge Kristi Indstiftelse, hvad der skete Hine, til hvem Herren selv sagde: »Vær frimodig, Dine Synder er Dig forladne«. Og der lyder til os et taust: »Gaa bort og synd ikke mere, at ikke det Sidste skal blive værre end det Første«.

Den Syge er bleven helbredet; Forbryderen er bleven benaadet; den Beængstede har faaet Fred; den helliggørende Naade bor atter ved Helligaanden i Sjælen; alt hvad Godt, der forhen groede i Sjælen, og som ved Synden var visnet for Gud, grønnes og blomstrer paany; og der er givet Sjælen ny Kraft mod Tilbagefald.

Med Rette kaldte Kirkefædrene Bodssakramentet for »den anden Daab«.

Alt dette ligger dels i Sagens Natur, dels i Indstiftelsens Ord: »Hvem I forlader Synderne, er de forladne«. —

Vil Nogen saa sluttelig spørge: Hvad er da Værdien af det saakaldte »Andagts-Skriftemaal«, regelmæssig Skrifte f. Ex. hver Lørdag, som det plejes i Klostre og gejstlige Anstalter og af de talrige Troende i »Verden« — vil vi svare: Denne Form for Fromhed er ikke længere saa højt prist af Sjælesørgernes Flertal som i Fortiden, og dens Blomstring i XVII. Aarh. maa ses som en Reaktion mod Renaissancens, ak altfor sjældne Skriftemaal og næsten totale religiøse Ligegyldighed og Forsømmelse.

Værdien ligger ikke saa meget i selve Syndsforladelsen, idet der kun sjældent er Tale om virkelig bevidst Synd i disse Skriftemaal. Den ligger mere i Sjælesørgerens Vejledning, i en Bestyrkelse i Dyd og i Skærpelsen af Blikket for Afskyeligheden i selve de mindste »daglige Synder«. Ende-

lig kan der, theologisk set, ikke frakendes denne Øvelse en Forøgelse af den helliggørende Naade — som forøvrigt ogsaa forøges ved Bøn og Dyd og kristeligt Levned, Opfyldelsen af Standspligten og Nadverens Modtagelse.

7. De, der ikke skrifter.

Vi mener de Døbte, der har syndet til Døden efter Daaben, og som ikke kender eller anerkender Bodssakramentets Nødvendighed (om Udøbte og Hedningers Frelsesmuligheder har vi jo foran talt); og vi taler ikke om Katholikker, der angerfuldt begærer at skrifte, men ikke har nogen Præst i Nærheden (for dem danner deres Ønske en Parallel til Begærings-Daaben); Talen er om Protestanter og andre døbte Kristne. Om dem maa vi tro og tænke, at deres redebonne Vilje til at lyde og følge Herren, om den er tilstede, og om den fik Lys over dette Sakramente, strax vilde føre dem til Skriftestolen. Hvor dette ikke sker, frelses de gennem fuldkommen Anger, som jo rummer Viljen til: af Kærlighed til Gud at gøre Alt, hvad han vil. Men hvilket mægtigt Naademiddel har ikke forrige Tiders Blindhed berøvet dem!

Og vil Nogen sige: Jamen, de kender jo ikke en Gang »den fuldkomne Anger«s Væsen og Motiver, bliver Svaret: Saa er de i hvert Fald forpligtede til at yde Gud d e n Anger, de har faaet Lys til — og Anger i en eller anden Grad, Anger endda med overnaturligt Motiv, kender Enhver, der kender Gud og hans Ord. At Lyset bliver stærkere over denne Sag paa Dødslejet, hvor alt jordisk Blændværk slukkes, er en Erfaring, der ofte gøres.

8. Aflad.

Denne Sag er et Tillæg til Bodssakramentet. I sig selv er den ikke en Hovedsag*). Havde ikke Reformationens voldsomme Reaktion mod visse Kirkemænds kluntede Udtryk og mod mangen en forkastelig Praxis i Datiden faaet den til at »kaste

*) Den fylder ca. 2 Sider i en Katekismus paa 208 Sider — altsaa knapt som et Vievandskar i en Domkirke!

Barnet ud med Badevandet«, havde vi kunnet indskrænke os til en halv Side — nu maa vi gaa i Detaljer, omend i stor Korthed, skønt megen lidenskabelig Polemik, mange forkludrede Udtryk og den indviklede historiske Udvikling nok kunde fordre en hel Afhandling.

Aflad er: »En udenfor Bodssakramentet stedfindende kirkelig Eftergivelse af timelig Straf for Synder, hvis Brøde og hvis evige Straf allerede (i Bodssakramentet) er forladt og eftergivet.«

Aflad er altsaa en extra-sakramental, ikke en sakramental Akt, men en jurisdiktionel Akt af Kirkens »Nøglemagt«.

Den er ikke en Forladelse (Tilgivelse) for Synd, men en Eftergivelse af den Straf, Synden fører med sig — og ikke af den evige Straf, men af Straffe paa Jorden eller i Renselsesstedet. Den forudsætter, at Syndernes Forladelse og Eftergivelen af den evige Straf allerede er opnaaet ved Absolutionen. Og den har sin Begrundelse i Kirkens Magt til at løse og binde (Matth. 16,18 og 18,18).

Lad os gaa historisk frem.

Det første Exempel paa Aflad er nytestamentligt: Paulus paalægger i I Kor. 5,1—6 de Kristne i Korinth at bandlyse en Synder, der er skyldig i Blodskam, fra ethvert Samfund med Menigheden; skønt fraværende, fælder han Dom som Nærværende, og han fordrer Dommen forkyndt og eksekveret.

I II Kor. 2,1—11 kommer han tilbage til Sagen; han forbarmer sig over Synderen, som lider under Dommen (Vers 7) og tillader nu, at Bandlysningen hæves.

Med andre Ord: han paalægger Kirkestraf i »Vor Herres Jesu Navn« og »i Vor Herres Jesu Kraft« (I Kor. 5,3 og 4) — og han eftergiver Syndestraf, skønt den skulde have varet Livet ud (Vers 5). Motivet synes et dobbelt: Menighedens Medfølelse og Forbøn — og Synderens Bodfærdighed. —

Det næste Tilfælde af Aflad finder vi i de første kristelige Aarhundreders Bodspraxis: Var en offentlig Synder idømt en langvarig og drøj offentlig Sonebod til Afbødelse og Straf for Synden, hændte det, at Martyrer, der havde »lidt for Navnets Skyld«, men som ikke var døde af deres

Lidelser (»*Confessores*«, Bekendere) gik i Forbøn for den Bodfærdige, saa Bodens Tjener (Biskop, Præst) for disses Skyld afkortede Boden — ud fra den Tankegang, at hvad den Ene nedbryder paa Kristi Legeme, som er Kirken, opbygger den Anden, og at den Ene kan lide for den Anden i Kraft af »De Helliges Samfund«, som Paulus lærer det i Kol. 1,24 (»for Kristi Legeme, som er Kirken«).

Imidlertid medførte dette System, i Tider, da Troens og Kærlighedens Lampe brændte mindre klart, den Misbrug, at Martyrer uden dyb kristelig Forstaaelse simpelthen anmassede sig til gennem »F r i b r e v e« at paalægge de kanoniske Myndigheder omgaaende Genoptagelse af grove Syndere i F l æ n g — uden Hensyn til disses Bodfærdighed. Derfor maatte, som Cyprian vidner det, Kirken afslaa Martyrerne deres paastaaede Ret til Mellemkomst; dette skete omkring Aar 250.

I Stedet indvilligede Biskoppen i at mildne eller afkorte Kirkeboden, naar han konstaterede stor Bodsiver — men aldrig i Flæng, kun i n d i v i d u e l t og efter forudgaaende Undersøgelse. —

Det næste Skridt i Udviklingen begynder i England omkring Aar 6—700 og breder sig til hele Europa. Naar f. Ex. Faste eller stræng Levevis var paalagt en Synder som Bod for længere Tid, fik han Lov at æ n d r e denne langvarige Bod til en kortvarigere, f. Ex. Bøn og Almisse. Dette sattes helt i System med Pengetaxter svarende til Antallet af Fastedage .... og førte naturligvis til Lunkenhed i Bodsiver og til Misbrug. Fra og med Aar 1000 traadte Valfarter til Det hellige Land, Rom og Compostella i Spanien ofte til som Æ n d r i n g af Kirkeboden. Næste Skridt er, at omkring 1000—1100 ophørte den gamle Bodsdisciplin; det offentlige Skriftemaal og den offentlige Bod at øve f ø r Absolutionen afløstes helt af det hemmelige Skriftemaal og den private, af Præsten paalagde Bod at øve e f t e r Absolutionen. Denne Bod er imidlertid saa lille og saa let, at den ikke kan tænkes at træde i Syndestraffens Sted. Derfor begyndte man at bekymre sig alvorligt om disse. Og Kirken traadte da til med Forkyndelsen af A f l a d, ɔ: Eftergivelse af disse Straffe mod Øvelsen af From-

hedsgærninger: Bøn, Valfart, Almisse. Paven udstedte ogsaa »almindelig Aflad« fra det XI Aarh. af, som kunde vindes ved f. Ex. Almisser.

Dette System medførte de groveste Misbrug; altfor ofte udstedtes der Aflad mod Almisser til rent verdslige og politiske Formaal; i Aarhundredernes Løb blev Afladen en Skattekilde for Paver og Bisper, som endog bortforpagtede den mod en Sum een Gang for Alle til Kommissionærer, hvis Hovedinteresse ikke var at formane Sjælene til at erhverve sig Eftergivelse for Straf, men var at faa størst mulig Afsætning — hvortil anvendtes de mest uværdige, markskrigerske Methoder — og hvorved anvendtes Udtryk, hvis theologiske Tvivlsomhed kan faa Nutiden til at gyse. Det var mørke Tider i Kirkens Historie; Paver, Bisper og Præster var verdslige og lidet religiøse; og Folket, som altid elsker det Nemme, udlagde de benyttede Udtryk fuldkommen materielt og paa groveste Vis. Det er let nok at forstaa, at Reformationens Gennembrud af udogmatisk, usakramental og ukirkelig Religiøsitet maatte falde over de den Gang grasserende Kommissionærers Adfærd (Almisserne gik til Opførelse af Peterskirken!) med Forargelsens fulde Ret.

Men atter hær »kastede man Barnet ud med Badevandet«. Den kirkelige Reformation (Tridentiner-Konciliet og Pius V, † 1572) reformerede Systemet, men hævdede Realiteten.

S y s t e m e t rensedes ved et Forbud mod nogensinde mere at knytte Aflad til P e n g e y d e l s e (Almisse og ved i Stedet at knytte Aflad til Bønner og Indtrædelse i fromme Broderskaber med rent religiøst-ethisk Formaal.

R e a l i t e t e n hævdedes ved en formuleret Lære om Aflad (hvorfra vor Definition er taget).

Læren hævder, at Synd medfører Straf, og at Bodssakramentet kun eftergiver timelig Syndestraf i Forhold til Angerens Fuldkommenhed.

Vi maa da enten selv afbøde Resten — i Jordelivet eller i Renselsesstedet, indtil vi har »betalt indtil den sidste Hvid« — eller vi maa søge den eftergivet ved at øve Fromhed.

Eftergivelsen (Afladen) meddeles da i Kraft af Kirkens Magt til at »løse« og »binde«, som er absolut, og ikke indskrænket til blot at omfatte Brøden, den evige Straf og

Noget af den timelige Straf, men alle Syndens religiøse og moralske Følger.

Eftergivelsen er altsaa en kirkelig, ikke sakramental Domsakt.

Og den sker i Kraft af »stedfortrædende Lidelse« — Kristi over al Maal og Grænse tilstrækkelige Bod og Martyrers og Helgeners Bod for deres syndige Medkristne i »De Helliges Samfund«, som kaldes »Kirkens Naadeskat«.

Lad os en Gang ophøre med at hænge os i Udtrykket »overskydende gode Gærninger« og se Sagen i historisk Lys; da Martyrerne i Oldkirken gik i Forbøn for de Bodfærdige, gjorde de det i Kraft af »overskydende Lidelser«, om man endelig vil, men Udtrykket er uheldigt, odiøst og findes ikke i den gængse Forstand i noget kirkeligt Dogme.*) Lad os ogsaa erindre, at »Kirkens Naadeskat« er stor nok alene i Kraft af Kristi Lidelser og Bod for os — uden paa den anden Side at ville underkende Pauli Ord om stedfortrædende Lidelse, øvet for Medkristne; hele Sagen forbliver dunkel og juristisk, hvis man opfatter Kirken som en Organisation, men den bliver klar og theologisk, hvis man med Paulus i I Kor. 12,1—27 opfatter den som en Organisme, hvor det ene Lems Hentæren skader alle Lemmer, og det ene Lems Trivsel gavner alle Lemmer. Falder det Nogen svært, som det faldt Tertullian svært, at forstaa, at en Kristen kan gøre mere Bod, end han selv har Brug for, lettes Erkendelsen ved at tænke paa Hine, der har lidt frygteligt og længe — og absolut uforskyldt. —

I Praxis former Aflad sig i Nutiden som følger:

Til visse Fromhedsøvelser er ved paveligt eller biskoppeligt Dekret knyttet Aflad.

Disse Øvelser kan være: Bønner, Korsvejsandagt, Deltagelse i et »Jubelaar«, Bibellæsning, Undervisning i Religion af Uvidende, Deltagelse i »Retræter« og »Exercitier« o. s. v., o. s. v. — men aldrig Ydelse af Penge, selv til gode Formaal, Missionen el. lign.

Og Afladen betegnes da paa forskellige Maader: fuld-

*) Betydningen er *»overmenneskelig«* — ikke *overflødig*.

kommen Aflad — 7 Aar og 7 Quadragener — 300 Dage — 40 Dage....

Hvilket betyder, at den meddeler Eftergivelse for al Ens Syndestraf hær og i Renselsesstedet — eller for saa megen Straf, som man i Kirkens gamle Bodspraxis (med den offentlige Kirkebod) afbødede ved 7 Aars og 7 Gange en 40 Dage lang Kirkebod, en Bodsperiode paa 300 Dage, paa 40 Dage .... o. s. v.

Betingelsen, der altid forudsættes, er, at man har skriftet og kommuniceret. For at vinde den fuldkomne Aflad fordres yderligere, at man yder Paven en bestemt Forbøn for hans Intentioner og for Troens Udbredelse.

Aflad kan desuden knyttes til S t e d e r: de syv Hovedkirker i Rom, visse andre med dette Privilegium begunstigede Kirker, Valfartssteder og Helligdomme....

Og den kan da knyttes til T i n g: Krucifixer, Rosenkranse, Medaljer, Skapularer....

Meningen er da, at Ejeren eller Bæreren af saadanne Ting kan vinde en nøjere betegnet Aflad mod nøjere betegnede Bønner.

En fuldkommen Aflad kan — for den, der aldrig naar at besøge Steder, den er knyttet til — vindes af Enhver efter værdig Altergang, naar han, betragtende Billedet af Herrens Lidelse (Krucifixet f. Ex.) beder den i alle Bønnebøger optrykte »Afladsbøn«: *En ego o bone et dulcissime Jesu* — og den kan af Enhver vindes paa Dødslejet.

Vi skal ikke drøfte, om det er let eller svært at vinde en saa stor Guds Gave som Eftergivelsen af al timelig Straf — den, Oldkirken vandt ved saa haard en Bod; vi skal nøjes med at paapege, at Afladen er til for Menneskets Skyld, saa muligt maa det være — men om man vinder den fuldtud, eller kun delvis, afhænger af Sindets Bodfærdighed og af Graden af dets Kærlighed til Gud. —

Naar det i Aflads-Dekretet udtrykkelig er nævnt, kan Afladen gennem Forbøn tilvendes S j æ l e n e i R e n s e l s e s s t e d e t. Paa Forbøns Vis, thi Kirken har kun Magt til at »løse« og »binde« »paa Jorden«. Om den da gavner netop d e n Sjæl, vi beder for, og hvem vi vil tilvende den, véd kun

Gud, som ene véd, om betræffende Sjæl er fortabt (og altsaa ikke kan gavnes), salig (og altsaa ikke mere har Eftergivelse behov) eller endnu renses; skulde vor fromme Hensigt ikke kunne gavne den bestemte Sjæl, vil Gud nok lade den komme andre Sjæle tilgode. —

Selvom Misbrug og Misforstaaelser i Nutiden er afværgede hos det katholske Folk, kunde man nok ønske en anden Angivelsesmaade af Afladens Grad, end Aar og Quadragener og Dage, som har vildledt mangen en ærlig Udenforstaaende.

VII.

ALTRENS SAKRAMENTE.

Sjælen fik i Daaben et nyfødt, overnaturligt Liv. Men det er Livs Vilkaar at maatte ernæres, om det skal vare og voxe. Sjælens Liv er (med Petrus) »Delagtighed i den guddommelige Natur«, dærfor kan ene en Meddelelse af Gud selv ernære dette Liv, opholde det og bringe det i Vext. En saadan Selvmeddelelse har Herren skænket os i Altrens Sakramente.

Tillige har han — for alle Tider — knyttet den kristne Gudsdyrkelse til dette Sakramente, saa den skal foregaa ved Hjælp af dette og ikke (hvad man godt kunde have ventet) være bundet til f. Ex. Daaben; ejheller kan den foregaa uafhængigt heraf, ved blot Sang og Bøn og Prædiken.

Altrens Sakramente indeholder altsaa to store Hoved-Elementer: Altergangens Sjælenæring og det sakramentale, gudsdyrkende Offer. Denne sidste Side af det har jeg behandlet saa indgaaende i mit tidligere Arbejde: *Liturgi*, at jeg hær kan lægge Hovedvægten paa den første Side: Altergangen. Ligesaa har jeg sammesteds behandlet de hærhen hørende Texter saa udførligt, at det ikke skal gentages hær. —

Dette er, næst Daaben, Sakramentet over Alle, fordi det ikke blot rummer en Naadevirknig, men Naadegiveren selv, og fordi det i selve sin Tilblivelse knytter højeste Dyrkelse af Gud til sig.

Sit Navn »Altrens Sakramente« har det faaet efter Stedet, hvor det betjenes: Altret.

Det kaldes ogsaa »den hellige Nadver«, fordi det indstiftedes ved et Aftensmaaltid (selvom det nu forrettes om Morgenen, i hvert Fald i Vesterland).

Dets almindeligste oldkirkelige Navn er »den hellige Eukaristi« (= Taksigelse, fordi der til dets Udøvelse knyttede sig en højtidelig Lovprisning); ligesaa »Eulogien« (Lovprisningen — af samme Grund, og fordi Herren ved Indstiftelsen »takkede«, før han brød og gav dem). Dets Navn var i apostolisk Tid »Brødets Brydelse« (ud fra Herrens Handling ved Indstiftelsen) eller »Herrens Bord« (egentlig: Maaltid).

I den ældre kristelige Digtning finder vi Betegnelser som »Himmelbrødet«, »Englenes Brød«, »det oversanselige Brød«, »det mystiske Brød«....

»Altergang« eller »Kommunion« (af *communio*, Samfund, ɔ: med Herren) betegner blot en Side af det. *Corpus Domini* = Herrens Legem, har givet Navn til en Kirkefest, der hylder det. *Viaticum* eller »Vandringsbrød« kaldes det, naar det meddeles en Døende som Del af »Berettelsen«.

»Det Allerhelligste« eller blot »Sakramentet« er Fromhedens Navne for det. Sjældnere finder vi Ordet »Synaxe« (af *synaxis* = Sammenkomst, ɔ: for at fejre Eukaristiens Liturgi). —

Skønt man ofte plejer at inddele Stoffet anderledes, gaar jeg hær frem, som ved de andre Sakramenter.

1. **Indstiftelse.**

Denne er os bekendt fra fire forskellige Texter, som falder i to Grupper:

a) Den evangeliske Gruppe: Matth. 26,26 ff; Mark. 14,22 ff.; Luk. 22,19 ff.

b) Pauli Text: I Kor. 11,23 ff.

Det er at bemærke, at Paulus har sin Viden, ikke som Øjenvidne, men gennem en direkte Aabenbaring fra Kristus selv (»jeg har modtaget fra Herren, hvad jeg ogsaa har over-

givet Eder«); ligeledes kan bemærkes, at en Række Detaljer hos Lukas og Paulus er ens og i Uvæsentligt afviger fra Matthæus og Markus; det forklares let, naar man betænker, at Lukas, der ej heller var Øjenvidne, var Pauli Discipel, og at Matthæus skriver for Jøder, hvem Petrus og hans Discipel, Markus, ogsaa stod nær.

Selve Indstiftelses-Ordene lyder:

Matthæus 26, 26 og 28:	PETRUS-GRUPPEN	*Markus 14, 22 og 24.*
»Dette er mit Legeme«.		»Dette er mit Legeme«.
»Dette er mit Blod, den nye Pagts, som udgydes for Mange til Syndernes Forladelse«.		»Dette er mit, Pagtens Blod, som udgydes for Mange«.
Lukas 22, 19—20:	PAULUS-GRUPPEN	*1 Kor. 11, 24—25:*
«Dette er mit Legeme, som gives for Eder«.		»Dette er mit Legeme for Eder«.
»Denne Kalk er den nye Pagt i mit Blod, som udgydes for Eder«.		»Denne Kalk er den nye Pagt i mit Blod«.

Selve Begivenheden er kendt nok; i sin Fuldstændighed kan den rekonstrueres ved en Sammenføjning af alle fire Texter:

Jesus holder det rituelle Paaskemaaltid med sine tolv Apostle »i den Nat, da han blev forraadt«, ɔ: Natten mellem Skærtorsdag og Langfredag.

Under dette Maaltid — henimod Slutningen af Samværet, da Fodtvætningen er foretaget og Ordene talt om den gensidige tjenende Kærlighed (Johs. 13,1—17); da Herrens Ord om Forræderen har lydt, og Apostlene har spurgt, hvem han er; da Herren har udpeget Judas ved at give ham et i det fælles Fad dyppet Stykke Brød, og da Judas er gaaet ud — tog Jesus et Brød, holdt en Takkebøn [eller lyste en Velsignelse] over det [Texten kan oversættes paa bægge Maader], brød det i Stykker og gav de elleve Apostle hver et Stykke, som han bød dem at nyde — og om dette Brød er det, at han siger: »Dette er mit Legeme, som gives for Eder«.

Lidt senere (»efter Maaltidet«) tager han paa samme højtidelige Vis en Kalk(med Vin), takker atter, eller lyser

atter en Velsignelse (over Kalken), rækker den hen til dem, at den kan gaa rundt og Alle kan drikke af den — og om denne Kalk (ɔ: om Vinen i den) er det, at han siger: »Dette er den nye Pagts Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder og for Mange til Syndernes Forladelse«.

Og saa befaler han, at de (efter hans Herliggørelse) skal foretage selvsamme Handling — med Ordene: »Gør dette til Minde om mig, saa ofte I drikker den«, ligesom han efter Indstiftelsesordene angaaende Brødet havde sagt: »Gør dette til min Ihukommelse«.

Efter Apostlenes Nydelse af Brødet og Kalken holder Herren saa hin underfulde Tale, der begynder i Johs. 13,31, og som slutter med »den ypperpræstelige Bøn« (Johs. 17,1—26) — hvorefter han gaar ud til Hengivelsen af sit Legeme og Udgydelsen af sit Blod.

*

Vort første Spørgsmaal bliver, hvad betyder Ordet *er* i Herrens Indstiftelsesord? Hær staar to Grupper skarpt imod hinanden: den katholske Kirke — og Vranglærere i Fortid og Nutid.

Kirkens Tro og Lære er, at naar Herren siger, at Brød og Vin er hans Legeme og Blod .... saa *er* de det.

I hele Oldkirken vovede Ingen at rokke ved denne Lære; det manglede saa vist ikke paa Kættere og Kætterier, men det Allerhelligste havde de dog Respekt for; selv Nestorius' Kætteri angreb ikke Kirkens Tro i Roden i denne Sag. Og da dybtgaaende Drøftelser om dette Sakramente kom op (kort efter 800), holdt alle nok saa hæftigt stridende Theologer fast paa den sande Lære.

Først med det XI Aarh. er der Fare paa Færde, idet Berengarius af Tours († 1088) af sine theologiske Spekulationer førtes til at lære, at Brød og Vin kun symboliserer Herrens Legeme og Blod. Tre Gange maatte han paa Synoder og for Paver kalde tilbage og beedige sin Tro paa, at »Brødets og Vinens Væsen forvandles til Herrens Legeme og Blod«.

Baade før og efter Berengarius drøftede Theologerne i rigt Maal Eukaristiens Mysterier, og Drøftelsen førte Kir-

kens Erkendelse til, paa IV Lateran-Koncilium i 1215, at fastslaa Læren om *Transsubstantiation* (som vi nedenfor skal omhandle).

Middelalderens Sekter*) angreb ikke specielt dette Lærepunkt, de angreb i deres Hyper-Aandighed Sakramenter overhovedet, altsaa ogsaa Altrens.

Protestantismen var det første Trossamfund, der brød med Troen paa, at Altrens Sakramente virkelig *er* Jesu Legeme og Blod. Og snart delte den sig i tre stridende Lejre.

Zwingli, sammen med nogle af Luthers Tilhængere, hævdede, at Indstiftelsesordene skal opfattes symbolsk; deres *er* skal kun tages som et »betyder«, »er et Tegn paa«.

Luther og flere af hans Tilhængere forkastede kun Lateran-Konciliets Udtryk (og Lære om) *Transsubstantiation*, men beholdt Troen paa en vis reel Nærværelse af Herren selv »i, med og under Brød og Vin«.

Calvin gik en Mellemvej og lærte, at i Modtagelsens Øjeblik meddeltes der den Troende en overnaturlig Kraft, som er .... Helligaanden (!).

Den liberale Protestantisme, som næsten ikke mere kender til Nadveren i sin Praxis, hævder, at det er Paulus, der har fundet paa at gentage Nadverhandlingen til Kristi Ihukommelse; eller at Eukaristien er opstaaet af Urkirkens »Kærlighedsmaaltider« (Agaper); eller at den er »laant« fra hedenske Mysterier (der visselig havde lignende Handlinger).

Den engelske Højkirke og tilsvarende Bevægelser paa Fastlandet nærmer sig mer og mere til katholsk Lære og Praxis (»The Reserved Sacrament«).

Naar Danmark i Henseende til gammeldags Tro paa og Nydelse af Nadveren har en saa enestaaende Plads i Protestantismen, er Skylden atter hær Grundtvigs, hvis Salmer om Eukaristien bevidner, at »hvor han kommes ret i Hu, lyslevende han er endnu«. Takket være ham, tror endnu store Dele af Danmarks nadversøgende Protestanter, at Herrens *er* betyder *er*.

*

*) Hvorom mangt og meget skal fortælles i min *Vesterledens Munkevæsen, III Bd.*

Af, hvad vi har sagt, fremgaar, at Kirken uantastet har troet saaledes alle Dage — saa uantastet, at den først i 1215 naar til at definere denne sin Tro ved Hjælp af Ordet *Transsubstantiation;* gennem Transsubstantiation af Brødet og Vinen kommer Kristus tilstede. Her er altsaa to Problemer at betragte: Kristi Nærværelse i Nadveren — og Maaden, hvorpaa han kommer tilstede.

Naar Kirken hævder, at Kristus er tilstede i Nadveren, mener den dærmed, at han virkeligt og reelt, med Sjæl og Legeme, med Guddom og Menneskelighed er tilstede — saadan, som han er tilstede i sin Forklarethed i Himlen. Den mener ikke, at han er det paa synlig og mærkbar Vis, men sakramentalt, ɔ: under Brødets og Vinens Skikkelser.

Den hellige Skrift giver os i Johs. 6,22—66 Jesu Forudsigelse af at ville indstifte Nadveren.

Først mangfoldiggør han underfuldt Brødene, og Folket søger ham paany, »fordi de aad af Brødene og blev mætte«. Dette foranlediger Herren til at hæve deres Sind gennem en Belæringstale om et langt højere Brød: Eukaristien, Jesus selv som »Livets Brød« — et Brød, der (iflg. Vers 50 og 53) er Betingelsen for at bevare Livet i sig og at opstaa af Døde.

Man kan ikke (som Protestanterne vil det) hævde, at Herren hær taler symbolsk — hvorfra da pludselig Jødernes gentagne Forargelse (V. 42 og 52), og selv Disciplenes Anstød (V. 60 og 66); Talen bliver en Skillevej — de, der ikke vil tro ham, forlader ham; saalænge han endnu taler billedligt (V. 27—51), oprøres de kun over hans paastaaede himmelske Herkomst, men da han taler reelt og »uden Lignelse« (V. 52—58), oprøres de til Frafald — deres Tanker er Kødets Tanker, men »Kødet gavner intet« (V. 63); Aandens Tanker, som tror Mysteriet paa Herrens Ord, »levendegør« (Vers 63).

Hvis Indstiftelsen ikke var fulgt bagefter, kunde man have opfattet Ordene symbolsk, som naar Herren siger: »Jeg er Døren« eller »Jeg er Vejen« — nu, hvor vi kender Opfyldelsen af Profetien, er denne ikke svær at tyde.

Trods Forargelse og Frafald har Kristus altsaa hær be-

dyret, at hans Legeme er en Spise, og hans Blod er en Drik til Livets Bevarelse og Styrkelse.

Skriftens Ord tillader altsaa ingen Tvivl om, at Jesus med *er* mente *er*. —

*

Et helt andet Problem er: hvorledes denne Tilstedeværelse sker.

Om den lærer Kirken os (under Begrebet *Transsubstantiation*), at ved Indstiftelsesordenes Udtalelse over Elementerne (Brød og Vin) forvandles Brødets og Vinens *Væsen* til Jesu Legemes og Blods Væsen, medens Brøds og Vins *Skikkelser* forbliver bestaaende (»Væsens-Forvandling« eller Trans-Substantiation).

Til Forstaaelse maa vi forklare, hvad »Væsen« og »Skikkelse« i en Ting er. Vi gør det med et Exempel:

Du kender forskellige Borde: runde, firkantede og ovale, af Træ, Jærn eller Marmor, med een Fod, tre eller fire Ben.... Alle disse Borde har noget Fælles, som gør, at de er Borde: deres »Væsen«. — Noget, man ikke kan tage og føle paa, som man kan tage og føle paa deres »Skikkelser« (Facon, Materiale, alt det, der falder ind under Sanserne). Omend vi ikke kan skille Tingenes Væsen og Skikkelse ad i det praktiske Liv, kan vi dog se, at det er to forskellige Forhold ved Tingene.

Ved sit Væsen *er* en Ting *det*, den er — ved sin Skikkelse *ser den ud*, som den ser ud, og ved Skikkelsen alene adskiller den sig fra andre Exemplarer af Ting, der har det samme Væsen.

Lad os overføre det paa det Allerhelligste.

Ved Indstiftelsesordene forsvinder Brøds og Vins *Væsen* — det, der gør, at de *er* Brød og Vin — og Jesu Legeme og Blods *Væsen* træder i Stedet, saa de nu *er* Jesu Legeme og Blod — men Brøds og Vins Skikkelser forbliver — det, der gør, at de stadig ser ud som og er at smage som Brød og Vin.

Hvem af os kunde ogsaa taale at se ham i hans forherligede Gud-Menneskelighed som ved Faderens Højre?

Nærmere kan Mennesketanke ikke udgrunde dette Guds

ophøjede Mysterium, hvor Almagtens »d e t t e er« virker en Forvandling, som ikke ses, og giver os Skikkelser, der forbliver, mens det inderste Væsen er et Andet.

Det er kun Menneskетanker, men Kirken har gjort dem til sin Lære. Ikke Alle er det givet at tænke saa dybe Tanker efter; den, der ikke formaar det, tror dog det Samme i sin eenfoldige Tro paa, at Herrens *er* betyder *er*, og han faar trøste sig i, at Sakramentet ikke er givet ham til at spekulere over, men til at leve af — naar Kirken har ledet saa længe efter rammende Begreber, er det ingen Skam for en enfoldig Kristen, at han ydmygt drager sine Sko af, tror, tilbeder og nyder d e t, Gud giver, s o m han selv giver det. —

Blot to Slutninger maa vi gøre af det Sagte.

Herren er tilstede i Sakramentet, ikke i sin Skikkelse fra f ø r Lidelse, Død, Opstandelse og Himmelfart, men som den ved Faderens Højre h e r l i g g j o r t e Herre Kristus. Derfor kan han ejheller deles; hvor han er tilstede, er han hel og holden; kommer han tilstede i eet eller i Tusinde Brød (Hostier, Oblater), i liden eller i megen Vin — han er ikke kvantitativt tilstede, ikke tilstede efter M a a l og T a l; han er tilstede som H e l h e d, som det forklarede Gud-Menneske, der ikke hindredes af lukte Døre, og som den herliggjorte Himlens og Jordens Herre, der var hævet over Tyngdeloven og vor Naturs Orden. Naar dærfor Brødet er den lyslevende Kristus selv, er hvert Atom af det Kristus, og hele Brødet er Kristus — naar dærfor Vinen er den levende Jesus selv, er hver Draabe det, som al Vinen er det; den, der dærfor modtager to Hostier, modtager ikke i højere Grad Kristus, end den, der modtager een eller kun en halv; og det Barn, der i Oldkirken kommuniceredes med en Draabe af Vinen, modtog ikke mindre fuldkomment Kristus, end Nutidens latinske Præst, der ene tømmer Kalken.

Saaledes modtager ejheller den vesterlandske Katholik, der kommunicerer under B r ø d e t s S k i k k e l s e alene, mindre Kristus, end den Oldkirke-Katholik eller den Østerlænding, der nyder b a a d e Brødet og Vinen.

Den vesterlandske, nutidige Nadverskik (Brødet alene) er ikke en Følge af »skolastiske Spekulationer« eller »theolo-

giske Spidsfindigheder« — den opstaar i XI—XII Aarh., et Aarhundrede f ø r Skolastikken begyndte at spekulere sig en Forklaring til.

Begrundelsen er historisk at søge i Kirkens Tro og Praxis fra de første Aarhundreder, der viser, at man snart modtog B r ø d e t a l e n e (fangne Martyrer, Eneboere, de Troende opbevarede det hjemme i Forfølgelsestider), snart V i n e n a l e n e (nydøbte Børn kommuniceredes, som i Nutiden i Orienten, med lidt Vin alene) og hyppigst b æ g g e S k i k k e l s e r samtidig (i Messe-Liturgien).

Havde man ikke før og under Reformationstiden saa halsstarrigt nægtet denne gamle Tro, havde Rom næppe heller saa haardnakket fastholdt Nadveren under een Skikkelse — en Ordning, der langtfra var bifaldet af alle Fædrene paa Tridentiner-Konciliet. —

Endnu en Slutning.

Kristus kommer tilstede, s a a s n a r t Indstiftelsesordene lyder, og han f o r b l i v e r tilstede, saalænge de Skikkelser, han tager paa sig (Brød og Vin), existerer.

Det er Herrens Ord og Kraft, der virker, ikke vor Tro — han kommer altsaa ikke først tilstede i Modtagelsens Øjeblik — og ikke blot for Troende, ogsaa hos vantro Altergæster.

Og da han binder sin Nærværelse til Brød og Vin, forbliver han nærværende, saalænge Brødet synes Brød, og Vinen synes Vin.

Oldkirkens Praxis: at de Troende i Forfølgelsestider og Eneboerne i Ørkenen opbevarede Sakramentet (under Brød alene) viser, at Kirken altid har troet paa Kristi Nærværelses Vedbliven. Vor Opbevaring af det i »T a b e r n a k l e t« (Alter-Skabet) er blot en Fortsættelse af samme Tro og samme Praxis. —

Sluttelig skal kun svares paa een Indvending (af de mange, som personlig Undervisning maa besvare): Hvortil dog Indstiftelsen af Nadveren under to Skikkelser, naar den Ene i og for sig er nok.

Fordi det har behaget Herren at indstifte det saaledes. Og fordi Adskillelsen af de to Elementer tjener til at »for-

kynde Herrens Død, indtil han kommer« (1. Kor. 11,26). Fordi Forvandlingen af Brød til Herrens Legeme og Vin til hans Blod ikke betyder, at Herren deles; han er hel og holden tilstede saavel under Brødets som under Vinens Skikkelse — men han er der ikke blot for at være en Føde og en Drik for vore Sjæle, ogsaa for at »hengive« sit Legeme og »udgyde« sit Blod for os til et evigt gudsdyrkende Offer. Dette vil klarere fremgaa af, hvad vi nedenfor siger om »Messeofret«. —

Og lad os saa ophøre at spekulere. Selv de største i Øst og i Vest har, naar de har brugt deres skarpe Tanke i dette hellige Sakramentes Tjeneste, tilhyllet deres Aasyn i Ærefrygt og bekendt, at det i Bund og Grund er et uigennemtrængeligt Mysterium, som først fuldtud skal aabenbares os i Evigheden.

2. **Formel.***)

Formlen er en dobbelt: over Brødet og over Vinen. Den fremgaar klart af Indstiftelsesordene, der byder at «gøre dette til min Ihukommelse«.

I snævreste Forstand er den: »Dette er mit Legeme« og »Dette er mit Blods Kalk« (eller blot: »Dette er mit Blod«).

Medens i Daab, Firmelse og Bod Præsten taler paa egne Vegne: Jeg døber Dig, jeg tegner Dig med Korsets Tegn og konfirmerer Dig, jeg siger Dig los .... taler han hær paa Kristi Vegne.

Alle øvrige Ord, der knyttes til disse, eller som indleder og afslutter dem, er Liturgi; disse alene er den sakramentale Dobbeltformel.

3. **Element.**

Ogsaa dette er dobbelt og er givet ud fra Indstiftelsen: Brød og Vin.

For at undgaa alle »Friheder« fra kloge Hoveder og Afholdsfanatikere fordrer Kirken, at Brødet skal være bagt af rent Hvedemel, og at Vinen skal være ægte, uforfalsket

*) Tekst — se: *Messebogen*, Side 531, og min *Liturgi*, Side 123 og 283 ff.

Druevin. Dels benyttede Herren selv disse Elementer, og Dels var de Hævd i hele Kirkens Tradition.

I Vesterleden er det stræng Forskrift, at Brødet skal være usyret (o: bagt uden Gær), medens de fleste Orientaler bruger syret Brød; vor vestlige Ritus grunder sig i, at Herren selv i »Paaskemaaltidet« benyttede usyret Brød, og i at Gær (Surdejg) er et Symbol paa det Onde (»Farisæernes Surdejg«). Bægge Kirker (som længe stredes om Skikken) anerkender siden 1274 hinandens Brug.

4. Tjener.

Kristus overgiver alene til sine Apostle at »gøre dette til min Ihukommelse«. Dærved bliver de »Kristi Tjenere og Forvaltere af Guds Mysterier« (I Kor. 4,1). Denne Befuldmægtigelse lader de saa overgaa til de af dem indsatte og ved Haandspaalæggelse ordinerede Efterfølgere: Biskopperne og Præsterne.

De ældste Kirkefædre, Apostel-Disciplene og disses Disciple igen, hævder med største Bestemthed, at Eukaristien kun kan betjenes af ordinerede Mænd, Biskopper, hjulpne af Diakoner (som gik dem tilhaande i det Praktiske). Biskopperne kunde ogsaa sætte Præster til Tjenesten, men ingen Eukaristi, forrettet udenom Bisp og Præst anerkendtes saa tidligt som i Aarene 80—90—100—150.

Diakonen kunde uddele Sakramentet, men Handlingen selv (Forvandlingen) fuldbyrdedes alene af Bisp eller Præst.

I Nødsfald saa man ogsaa Lægfolk uddele Sakramentet, som Præsten havde konsekreret — men der kan ikke føres noget Bevis for, at en af Lægmand foretagen Konsekration (Forvandling) har faaet Anerkendelse som et sandt Sakramente — tværtimod, hvor Forsøg er gjort i de ældste Tider, har Kirken forbudt det og erklæret det for ugyldigt, som da Ignatius af Antiokia i Aaret ca. 107 skriver til Smyrna: »Gyldig er kun den Eukaristi, som foregaar under Biskoppen eller under den, han befuldmægtiger dertil (Præsten)«.

Alle senere Fædre er lige saa eenstemmige.

Først Reformationens (foran omtalte) Lære om »det al-

mindelige Præstedomme« medførte i Theori, at Protestantismen anerkender en Læg-Eukaristi; i Praxis forrettes den dog i alle Stats-, Folke- og Frikirker af Præster; kun i helt lavkirkelige Sekter er man konsekvent.

I Nutiden er baade Biskop og Præst dette Sakramentes Tjener. De er da pligtige: med ret Intention og følgende Kirkens Ritus at forrette Tjenesten fuldtud — saaledes er de pligtige til selv at gaa til Alters, naar de fejrer Eukaristiens Mysterium; og denne Altergang skal, ifølge Indstiftelsen, ske under bægge Skikkelser.

Gaar de derimod til Alters hos en anden Præst, er de »Menighed« og modtager Brødet alene.

5. **Modtager.**

Nadveren er givet os under Skikkelse af et Maaltid. Men Mad kan ikke gavne en Død, kun En, der har Liv at opholde. Derfor fordrer Kirken, at dette Sakramente kun modtages af den, der »har Livet i sig«, ɔ: som er i Naadens Stand. »Mennesket prøve sig selv .... thi den, der æder og drikker uværdig, æder og drikker sig selv til Dom«. (I Kor. 11,27).

Oldkirken udelukkede altid dem, der var skyldige i Dødssynd, indtil de havde gjort Bod og modtaget Absolutionen.

Men udover dette — og en værdig Forberedelse — fordrer Kirken kun, at man er døbt (da man ellers intet »Liv« har at ernære og opholde).

Altsaa kan alle D ø b t e og T r o e n d e, der er i N a a d e n s S t a n d, kommunicere.

Som Forberedelse fordrer den (allerede i III Aarh.) F a s t e fra Mad og Drikke efter Midnat, Samling, ret Hensigt (at man ikke gør det for et Syns Skyld f. Ex.) og Bøn.

B ø r n blev i Oldkirken kommunicerede (med lidt af Vinen alene) strax efter Daaben og Firmelsen, og de bliver det stadig i Østen. Denne Skik bestod hos os til op imod Aar 1200; saa satte man Aldersgrænsen til »Fornuftens Brug« (i Nutiden 10—12 Aar); denne Skik blev staaende til Begyndelsen af det XX Aarh., og medførte ofte en utilbørlig Udskydelse af Modtagelsen. I 1910 vendte Pius X (»Eukaristiens Pave«) tilbage

til ældre Tiders Skik og satte blot Grænsen dær: at Børnene kunde skelne mellem almindeligt Brød og Sakramentet. Ejheller sætter Kirken mere nogen Grænse for Hyppigheden af Modtagelsen — den kan, efter 1905, ske daglig.

Forældrene maa nu selv afgøre, naar deres Barn er modent, de maa samraade sig med Skriftefaderen; Sognepræsten skal paasé, at Barnet faar fornøden Undervisning og passende Forberedelse.

Angaaende Hyppigheden er Beraadelse med Ens Sjælesørger at tilraade.

Der kræves for daglig Kommunion ikke mer eller mindre hyppigt Skriftemaal — kun, at man véd sig fri for Dødssynd og har den rette kristelige Hensigt med sin Altergang.

For Syge gælder den Lempelse, at om de har været syge over 1 Maaned og ikke har Haab om snarlig Bedring, tillades det dem at gaa til Alters paa Sygelejet en à to Gange ugentlig, selvom de siden Midnat har nydt Medicin (baade flydende, i Pille- og Pulverform) eller noget Flydende (en Styrkedrik, Kaffe, Suppe).

I Dødsfare kan en Syg eller En, der er blevet Offer for et Ulykkestilfælde, kommunicere uden Hensyn til Faste eller Føde. —

Pius X's Dekreter (Børns og daglig Altergang) var Udtryk for Kirkens gamle og egentlige Syn paa Sakramentet, der var blevet fordunklet af Jansenisme og Pietisme.*)

Disse Skævsyn fremstillede altid vor Forberedelse og vore Ydelser saa stærkt, at Eukaristien blev til en Præmie for »fromme Sjæle«. Den store Pave vilde, at den skulde blive til en Vane, en god kristelig Vane, det daglige Brød fra Himlen — og til en Modgift, Modgift for de Smaa, før de faldt i grov Synd, og Modgift for de Voxne baade mod grove og mod mindre Synder; disse Sidstes Forladelse skulde da mere erhverves ved Alterbordet end i Skriftestolen.

Velsignelsen af hans Systemændring er allerede i højeste Grad synlig i Kirken — og det er maaske et af de østlige

*) Se: *Heinrich Roos S. J.:* Pius X (1934).

Skismaers største Tab, at de ikke er fulgt med Rom i denne og lignende Sager.

Som Minimum har Kirken foreskrevet een aarlig Altergang — i Paasketiden.

6. **Naadevirkning.**

I dette Sakramente gør Herren sig til legemlig Føde for gennem denne, der bliver til Eet med os, at gøre sig organisk til Eet med os, at gaa over i vort Kød og Blod, vor Sjæl og Sind.

Lad os hær se bort fra alle opbyggelige Billeder og Prækenblomster og blive i vor Fremstillings Linje: I Daaben fik vi det overnaturlige Liv, som fuldkommedes i Firmelsen og (om det var dræbt) genoplivedes i Boden; for dette Liv er Altrets Brød og Vin, hvad jordisk Mad og Drikke er for Legemets naturlige Liv: Ernæring, Opholdelse og Betingelse for Fortsættelse og Vext.

Samtidig er det Opholdelse i Livsfællesskab med alle de andre Lemmer paa Kristi Legeme, som lever og styrkes i det samme Liv.

Dets Virken i os er altsaa, at den helliggørende Naade opholdes og forøges, og at vi i Kærlighedens Baand knyttes sammen med Alle, der er delagtige i samme Naade og samme Naadekilde.

Saaledes taler Herren selv om det. »Mit Legeme er sandelig en Spise, mit Blod er visselig en Drik; hvo som æder mit Kød og drikker mit Blod, bliver i mig og jeg i ham« (Johs. 6,56).

Man kan ikke af Indstiftelsesordene slutte, at en af Eukaristiens Virkninger er Syndernes Forladelse; denne er en Virkning af Eukaristien som Offer, ikke som Sjæleføde, thi Apostlen fordrer hær, at man er fri for Dødssynd (I. Kor. 11,29; se iøvrigt nedenfor under »Messeofret«).

Foreningen med alle Troende i Kirken er ogsaa begrundet i Skriften: »Fordi der [kun] er eet Brød, er vi eet Legeme, endog vi er mange, thi vi har alle Del i dette ene Brød« (I Kor. 10, 16—17), som »Velsignelsens Kalk« er »Samfund med Kristi Blod«, og »Brødet, vi bryder«, er »Samfund med

Kristi Legeme.« Kommunion betyder altsaa dette Dobbelte: Samfund med Kristus og Samfund med hverandre i Kristus.*)

Dærved bliver Nadveren (som Daaben) et kirkeopbyggende Sakramente.

Ved dette Sakramentes livsbestyrkende og livsopholdende Virkning sandes Pauli Ord (Gal. 2,20): »Jeg lever, dog ikke mere jeg, men Kristus lever i mig«.

Men en Konsekvens af denne Kristi Iboen i os er, at Nadveren udsletter »tilgivelig« Synd, der pletter vor Sjæl; hvor Herren kommer, maa Mørket fly; hvor Naadens evige Væld springer, tvættes Smudset. Denne Tanke er i Praxis realiseret ikke nær nok; var den det, vilde man i højere Grad komme til Alterbordet med sin »tilgivelige Synd« og mindre til Skriftestolen.

Ogsaa vor Syndestraf nedsættes, thi Herren, der gør sig til Eet med os og os med sig, er den evige Miskundhed.

Dette er Virkningerne i vor Sjæl.

Men ogsaa vort Legeme faar Gavn deraf, saavist som Herren meddeler sig til os paa legemlig Vis og gennem en legemlig Proces.

Indirekte beroliger Sakramentet Lidenskabernes Oprør, som Fædrene lærer det, og Erfaringen viser det.

Og direkte meddeles der Legemet Opstandelsens Kræfter; det Legeme, Gud har gjort sig til eet med, kan ikke evigt være Dødens Bytte, thi det »har Livet i sig«, og »jeg vil oprejse ham paa den yderste Dag.« Eukaristien er saaledes Udødelighedens Føde, som de gamle hedenske Mytologier drømte om, skænket os af »Livet« selv som Frugt af hans Sejr over Døden.

»Død, hvor er da Din Brod? Død, hvor er Din Sejer«? (I Kor. 15,55—56).

Det følger sluttelig af dette Sakramentes Væsen som en organisk med Individet forbunden Sjælefode, at man lige saa

*) Jævnfør *Communicantes* i *Messebogen*, Side 528, og i min *Liturgi*, Side 278.

lidt kan kommunicere for Andre (Levende eller Døde), som man kan spise for Andre. Men det følger ligeledes, at den kraftigt Ernærede bedre kan arbejde for Andre, end den Underernærede. I denne Forstand maa man opfatte det ofte anvendte Udtryk, at »opofre sin Kommunion for Andre«; det kan ikke betyde andet end: styrket ved Sjælemaaltidet beder jeg nu Gud skænke en Anden samme Naade, han nu har skænket mig. At bede ham skænke en Anden den Naade, der var tiltænkt mig (som det sker!), er meningslost; thi Dels kommunicerer jeg for selv at faa Naaden, og Dels er den organisk Eet med mig. Der er hær Tale om et folkeligt Fromhedsudtryk, ikke om en kirkelig Lære. —

Medens Daaben i Kraft af selve sit Væsen er uomgængelig nødvendig til Frelse, fordi vi uden den ikke »har Livet i os«, er Nadveren kun nødvendig i Kraft af et Bud: »Dersom I ikke æder Menneskesønnens Kød og drikker hans Blod, har I ikke Livet i Eder« (Johs. 6,53).

Den kan ikke binde de umyndige Smaa, som visselig i Kraft af Daaben har Livet i sig, men kun Voxne; hvorfor Kirken (i Vesterleden) da ogsaa har forladt sin første Praxis: at kommunicere nydøbte Børn, samtidig med at den gennem sin Fordring om mindst een Kommunion aarlig indskærper de Voxne Budet.

Om dem, der ikke kommunicerer, maa vi dømme som om dem, der ikke skrifter — alt efter Grunden til deres Holden sig borte.

7. Kalken og Lægfolket.

Naar Herren i sit Bud taler om at »æde hans Kød« og »drikke hans Blod«, kunde Kommunion under een Skikkelse synes utilstrækkelig. Selvom moderne Protestantisme velnok erkender Gyldigheden af en saadan Kommunion, holder de den dog for utilladelig,*) og da den støder mange ikke-katholske »Gammeldags-Troende«, maa vi begrunde den nøjere.

---

*) N. M. Plum: *Dogmatik.* København 1931.

Der har været fort voldsomme (og det synes os: ufrugtbare Kampe om denne Sag mellem Rom paa den ene Side og Hussiter, Utraquister (af *utraque*, bægge, ɔ: Skikkelser) og Kalixtinere (af *calix*, Kalken) samt Reformatorerne paa den anden Side.

Mod sine Modstandere hævdede Rom i Tridentiner-Koncilets 21de Session, at det ikke var nødvendigt til Frelse eller til Opfyldelse af Kristi Bud at nyde bægge Skikkelser — og dette gælder baade læge Altergæster og den Præst, Biskop eller Pave, der gaar til Alters hos en anden Præst.

Modstanderne anfører først Ordene fra Indstiftelsen: »Drikker Alle deraf; men Indstiftelsesordene er kun talt til Hine, der skal »gøre dette til min Ihukommelse«, ɔ: som selv forretter Nadveren; derfor kan der af dem kun sluttes, at den forrettende Præst skal nyde bægge Skikkelser (Nadvertjeneste, Messe, uden Præstens Altergang er derfor udelukket).

Desuden anfører de Johs. 6,52—60, som de ellers ikke er altfor villige til at anvende paa Nadveren; men Kirken ser i dette »at æde mit Kød og drikke mit Blod« en sakramental Totalitet lig med at »nyde Kristus fuldt og helt paa sakramental Vis«. Dens Lære om, at Herren ikke er tilstede i Henhold til Maal, Vægt og Mængde, men fuldt og helt saavel under Brød som under Vin og saavel i en Brøkdel deraf som i det Hele, begrunder dens Tilladelse til at nøjes med den ene Skikkelse.

Noget slaaende Skriftbevis kan ikke føres, men som Katholikker bekender vi os til et Bevis ud fra Traditionen som fuldgyldigt. Og et Saadant foreligger klart nok.

Under normale Forhold modtog man i Oldkirken i Messen bægge Skikkelser; under særlige Forhold Brødet alene (Eneboere, Martyrer, under Forfølgelse) eller Vinen alene (nydøbte Smaabørn) eller en Blanding af Brødet og Vinen (ligeledes nydøbte Børn). Dette bevidner altsaa Oldkirkens Tro paa det ene Elements Tilstrækkelighed (Vidnesbyrdene er fra kort efter 200). Omkring 600 indførte Østerland en Nedlæggelse af Brødet i Vinen og dæraf føl-

gende Modtagelse med en Ske; denne Skik blev forbudt i Vesten kort efter 1000, men bestaar stadig i Østen. Omkring 8—900 opkom den Skik: i Stedet for at lade hele Folket drikke af Kalken, kun at hælde nogle Draaber fra Kalken over i en anden (og større) Kalk med ukonsekreret Vin og saaledes række Folket denne Blanding (vi finder den omtalt saa sent som hos Bernhard af Clairvaux, † 1153).

Med 1250 begynder i Vesterland, Skikken: kun at række Folket Brødet, at trænge igennem overalt. Kalken blev oftest kun rakt til Lægmænd som et særligt Privilegium, f. Ex. til Ministranterne i Pavemessen og til Kongerne af Frankrig. Omkring det XIV Aarh. er Kommunionen under een Skikkelse helt trængt igennem. Man begrundede Skikken, som den begrundes i Nutiden — med en Tilføjelse af Faren for at spilde af Kalkens kostbare Indhold. Kirkelov blev det først paa Mødet i Konstanz 1415, som Protest mod Tidens Kætterier og Misbrug (»Kalixtinerne« havde gjort Nydelsen af Kalken til en Salighedssag).

I Nutiden er til Theologiens og Traditionens Argumenter kommet Nye af praktisk Natur.

Sakramentets Værdighed bevares bedst, naar ikke Kalken skal bæres om; det er let at konsekrere Tusinder af smaa Hostier og at uddele dem uden Fare for Spild, men det vil være vanskeligt at konsekrere tilsvarende Mængder af Vin og uddele den, uden at Draaber gik til Spilde — saaledes ved tusindtallige »Fælles-Kommunioner« og ved titusindtallige Kommunioner paa Valfartssteder.

Hygiejniske Grunde taler mod Alles Benyttelse af den fælles Kalk; og Særkalke er utilstedelige af liturgiske Grunde, fordi de ophæver den symbolske Eenhed i den fælles Kalk (I Kor. 10,16), som Kirken altid har lagt Vægt paa.

Nutidens hyppige og daglige Altergang vilde i Storbyer, hvor meget Folk strømmer til, vanskeliggøres ved, at Handlingen tager for lang Tid, om Kalken ogsaa skulde bæres om.

Endelig kan konsekrerede Hostier, der ikke benyttes,

opbevares i »Tabernaklet«, medens det i Praxis vil være umuligt at beregne den fornødne Mængde Vin, og Vinen, p. Gr. af Faren for Fordampning, ikke kan opbevares.

Problemet delte i høj Grad Tridentiner-Konciliets Fædre, og Ingen forbyder en Katholik, der fudtud bekender Kirkens Lære og benytter dens Praxis i denne Sag, at ønske eller være Tilhænger af Kommunion under to Skikkelser.

Kirken selv i sin altomfattende Katholicitet rummer bægge Former: I Vesterland hersker den ene Skikkelse, og i Østerland rækkes bægge Skikkelser, adskilt eller blandede — og Alle er de Katholikker.

8. Messe-Ofret.

Vi vender os nu til den anden Side af Eukaristiens Væsen: dens Forhold til den kristne Gudsdyrkelse.

Enhver Religion har en Kultus-Handling, der alene er rettet mod Guddommen, og som aldrig kan blive lavere Personer (Engle, Dæmoner, Halvguder, Heros'er) tildel: Ofret.

Dets Motiv er Menneskets Anerkendelse af Guddommens Majestæt — Menneskets Trang til at frembære en Taksigelses-Gave — og Menneskets Bevidsthed om: som Syndere at have Pligt til at yde Guddommen Sone.

Ofring er ikke Præstens Pligt alene, det er alle Menneskers Skyldighed, fordi Alle har Pligt at anerkende den Allerhøjeste, Alle har modtaget hans Gaver, og Alle har fortørnet ham.

Ofrets Genstand er en Gave, der bringes Guddommen; den kan være Frugter og Slagtekvæg, og den har været Menneskeliv, ja, endog egne Børn — Liv, som Anerkendelse af, at han er Herre over Liv og Død; Børn, som det Kostbareste man ejer.

Frembærelsen af Offergaven sker ved dens Overrækkelse til Præsten, der ved at lægge den paa Altret, overgiver den til Guddommen. Selve Offerhandlingen bestod i en Destruktion af Offergaven: Udgydelse af Vinen, Opbrændelse af Frugt og Korn, Slagtning af den levende Offergave.

Et Offermaaltid føjedes gærne til; det betegnede, at den Allerhøjeste bød sin Dyrker tilbords, tog ham ind i sin Fortrolighed, gjorde ham delagtig i sig selv.

I alle Religioner er Ofret den egentlige Kultus, hvorved Guddommen dyrkes, Religionens mest ophøjede Handling, der fordrer indledende Tvættelser, udførlige Ceremonier og den største Opmærksomhed. Ofret hører i den Grad med til alle Racer og alle Religioner, at det maa siges at være Kærnen i al menneskelig, iboende Religiøsitet, som ikke har kendt nogen Aabenbaring, hvorigennem Guddommen frabeder sig Ofre (som i Islam).

Gud Herren har, i Aabenbaringen til Israel, selv sanktioneret Ofre, som han selv forinden tog imod Abels, Noahs, Abrahams og Melkisedeks Ofre; og han har foreskrevet Israel en prægtig Offertjeneste i udførlige Detaljer, ligesom han lod indsætte sig et udvalgt Præsteskab for Den gamle Pagts Tjeneste.

Vort Problem bliver nu: Meddeler Aabenbaringen os, om ogsaa Den nye Pagt har et Offer og en Ypperstepræst?

Et helt Skrift, Brevet til de Hebræer, udtænkt af Paulus og nedskrevet af ham nærstaaende Mænd, besvarer udførligt vort Spørgsmaal med en lang Redegørelse for Fortidens jødiske Ofre, for disses midlertidige Værdi, deres Væsen og deres Præster — samt med en klar Lære om Ofret i Den nye Pagt og dets Ypperstepræst — i al deres Forskellighed fra alle forrige Tiders Ofre.

Ypperstepræsten er Kristus selv (Hebr. 3,1 og 8,3), han er tillige Offergaven, som han selv ofrer (Efes. 5,2). Hans Offertjeneste og Offergave er saa højt hævet over de forrige Ofres Tjenester og Gaver, som Kristi Blod er hævet over Dyreblodet (Hebr. 9,11—14). I »Tidens Fylde« afløste Kristi Offertjeneste al anden Ofring (Hebr. 9,26). Hans Offergave er ikke blot en udvortes, men Hjærtets Lydighed mod Faderen, Viljens Underkastelse under Faderen (Hebr. 10,1—10). Derfor maatte de forrige Ofre gentages, mens Kristi Offer er gyldigt een Gang for alle (Hebr. 10,10). Dette er Opfyldelsen af Døberens Paapegelse af Of-

forlammet: »Se, Det Guds Lam, som borttager al Verdens Synder« (Johs. 1,29 og 36).

Petrus bruger om Kristi Offerblod et Exempel fra Den gamle Pagts Ofre, hvor Blodet sprængtes paa Naadestolen: »til Besprængning med Jesu Kristi Blod« (I Peter 1,2) — og fra samme Ofres Offerlam: »Kristi kostbare Blod — som Blodet af et uplettet og lydløst Lam« (I Peter 1.18—19 og II Peter 2,1). Ogsaa han lærer Kristi Offers Gyldighed een Gang for alle og dærmed alle andre Ofres Ophør (I Peter 3,18).

Der kunde anføres endnu en lang Række Ord af Herren selv og hans Apostle; Alle munder de ud i dette: Som en Ypperstepræst ofrer Sonofret for al Folket, har Kristus, paa een Gang Ypperstepræst og Offerlam, »hengivet« sit Legeme og »udgydt« sit Blod som Offer for os — saaledes dog, at selve Ofret kun i udvortes Forstand ligger i hans Pine og blodige Død, men i egentlig Forstand i den Kærlighed til os og den Lydighed mod Faderen, som drev ham ud i denne Død.

I dette Offer er vi alle delagtige, idet vor Ypperstepræst har frembaaret det paa Korsets Alter for alle Mennesker — til en Tilbedelse og fuldgod Dyrkelse af Gud i Stedet for den hans Ære, vi har forødt — til en Taksigelse for al Guds Langmodighed med Slægten — og til en Sone for alle Synderes Brøde.

Offerhandlingen fuldbyrdedes ikke blot ved hans Legemes Slagtning, da man grusomt dræbte ham og udgød hans Blod — men endnu mere ved hans egen Viljes Selvfornægtelse, da den frivilligt blev »lydig indtil Døden, ja, Korsets Død«.

Spørgsmaalet bliver nu, om dette een Gang for alle gyldige Offer har noget Forhold til Herrens Legeme og Blod i Eukaristien, udover at denne er et Minde om og en Forkyndelse af hans Offerdød, hvormed »vi forkynder hans Død, indtil han kommer igen« (I Kor. 11,26).

Mod Wyclif og mod Reformatorerne lærte Kirken gennem Tridentiner-Konciliets 22de Møde i hele 9 Ka-

pitler, at i den eukaristiske Handling (Messen), hvor »dette gøres til min Ihukommelse«, ofres der Gud et reelt og virkeligt Offer — og at Offergaven er Jesu Kristi dær tilstedeværende Legeme og Blod. Skriften lærer os det Samme.

Først gennem to Profetier og deres Opfyldelse.

Der staar i I Mosb. 14,18 ff. fortalt, at »Melkisedek, Konge af Salem, der [tillige] var Præst for den Allerhøjeste, bar frem Brød og Vin« — og Fortsættelsen viser, at denne Frembærelse var et Offer, ikke blot et Maaltid; ligesaa viser Nævnelsen af hans Kvalitet som Præst for den højeste Gud det.

Denne Mand bruger en anden Konge, Psalmist-Profeten David i Salme 110 (Vulgata 109) som Forbillede paa Messias (Kristus), idet han synger (Vers 4):

> »Herren har saa svoret det, ej skal det ham angre:
> Præst du er for evigt
> paa *Melkisedeks* Vis!«

Forfatteren til Hebræerbrevet tager Profetien op og paaviser, at den er gaaet i Opfyldelse paa Jesus Kristus.

Han siger, at sit ypperstepræstelige Embede har Kristus ikke taget af sig selv som en Ære, han har faaet den af ham (Faderen), »der sagde til ham: Idag har jeg født Dig — og som paa et andet Sted siger: Præst er Du til evig Tid efter Melkisedeks Vis« (Malak. 5.5-6). I 6,20 siger han, at Jesus »gik foran os ind bag Forhænget, idet han blev Ypperstepræst til evig Tid efter Melkisedeks Vis«.

»Efter Melkisedeks Vis« vil, ifølge Skildringen af denne i I Mosb. 14,18, sige: en Præst, som frembærer et Offer af Brød og Vin.

Hæraf slutter Guds Kirke, at Herren i Nadversalen frembar sit Legeme og Blod under Brød og Vin som et Offer til sin Fader — og at han med sit »gører dette« paabød, at det skulde gentages, »indtil jeg kommer igen«.

I III som i V Aarh. finder vi Fædrene optage samme Tanke; fra et Ambrosius tillagt Skrift (dog fra V—VI

Aarh.) gaar Ihukommelsen af Melkisedeks Offer ind i vor Messe-Kánon *) lige efter Forvandlingen. —

Den anden Profeti findes hos Profeten Malakias (1,10 ff) og lyder: »Jeg finder ikke Behag i Eder [Jøderne], siger Jahve [Hærskarernes Gud], og til Offergaver fra Eders Haand har jeg ikke Lyst. Thi fra Sol staar op, til Sol gaar ned, er mit Navn stort iblandt Folkeslagene, og paa hvert et Sted ofrer man Rogelse til mit Navn og en ren Offergave — thi mit Navn er stort iblandt Folkeslagene siger Jahve«. (Nutids-Formen er »profetisk Fremtid«).

Profeten afslaar i Guds Navn Israels Ofre og varsler et nyt Folkeoffer, der skal frembæres Verden over. Dette gælder hverken Hedningenes Ofre, der var »urene« eller de over hele Verden adspredte Jøders (Diasporaen) eller Proselyternes, hvis Antal var saare ringe, for ringe til at erstatte Tjenesten i Jerusalem. Stedet har messiansk Perspektiv og handler om »Tidens Fylde«.

Det Ord, Profeten bruger om den »rene Offergave« (det hebraiske *minchâ)* betegner et reelt Offer i jødisk Forstand. Kirken ser Opfyldelsen i Messeofret, det renest mulige Offer, frembaaret Verden over til Guds Ære som Afløsning af Den gamle Pagts Ofre. —

Vi gaar fra Profeternes Varsler til Messias egne Ord i Indstiftelsen. Det hedder om Herrens sande Legeme under Brødets Skikkelse, at det er »for Eder«, eller at det »gives [hengives] for Eder«. Og om hans Blod i Kalken, at det »udgydes for Eder«, »udgydes for Mange« og »udgydes for Mange til Syndernes Forladelse« som »Den nye Pagts Kalk« (i Modsætning til Blodet i Den gamle Pagt).

Med dette »hengives« og dette »udgydes« indstifter Kristus selv Eukaristien som et Offer. Og Fortsættelsen viser, at det ikke blot skulde ske denne ene Gang ved Kristi egen Tjeneste, men ogsaa i al Fremtid ved Apostlenes og deres Efterfølgeres.

De Ord, Herren bruger, kan kun forstaaes om et Offer

*) Se *Messebogen*, Side 532, og min *Liturgi*, Side 293 ff.

— hans Legeme »hengives«, som Offerdyret slagtedes, og hans Blod »udgydes«, som dets Blod udgodes i Offertjenesten.

Paulus har forstaaet det saaledes, naar han i I Kor. 10,16—21 taler om den »Velsignelsens [Eulogiens] Kalk« og om »det brudte Brød«, som i Kristendommen træder i Stedet for Afgudsofrene — og om det eukaristiske Maaltid som en Parallel til Israels Offermaaltider.

Hebræerbrevet (13,10) taler om, at »vi [Kristne] har et Offeralter, som de, der tjener i Teltet [Tabernaklet, o: Jøderne], ikke har Ret til at æde af«. Udtrykket, der bruges om Altret, *(thysiastérion)*, betegner et Alter i alle Religioners Forstand, hvorpaa der bringes Gud et Offer.

Det er uforstaaeligt, at Luther (endda i saa voldsomme Udtryk) kunde bryde med denne Lære, eftersom næppe nogen anden Lære har en saa sammenhængende Række af Vidnesbyrd for sig fra alle Fædre i Kirken siden Aar 80—90, altsaa endda før den sidste Apostel var kold i sin Grav. Slag i Slag følger de hinanden fra Aar til Aar op til Augustin, der er den Første, som forsøger at skrive spekulativ Teologi over Offer-Idéen. Til dem svarer Oldkirkens forskellige Messe-Riter, der sandelig ogsaa aflægger deres liturgiske Vidnesbyrd i samme Retning. Fra Augustin gaar Troen paa Messeofret ind i den theologiske Forskning og bringes, Aarhundrede efter Aarhundrede, til stadig større Klarhed.

Reformatorernes Nægtelse af Nadveren som et Offer stod derfor som en aabenbar Fornægtelse af den samlede kristne Tro og Lære i al Fortid.

*

Messeofret vil da sige dette: Jesus Kristus kommer paa sit Ord tilstede under Brødets og Vinens Skikkelser og opofrer sig selv, paa een Gang som Yppersteпræst og Offerlam, til den himmelske Fader. Og han lægger sig i vore syndige Hænder, for at ogsaa vi skal opofre ham som Den nye Pagts Offer, inden vi modtager ham som Sjæleføde i Offermaaltidet.

Et Offer, der er det Eneste, som er højt nok til virkelig at ære Faderen, fordi ene Kristus er Faderens Lige.

Et Offer, der alene er kostbart nok til at takke Faderen, fordi det rummer den uendelige Gud selv.

Og et Offer, der alene er stort nok til at sone vor Synd, fordi det rummer Alverdens Frelser.

Endelig et Offer, der alene er indtryksfuldt nok til at bede, mer end selv vor bedste Bøn formaar, fordi det i højeste og egentligste Grad er Bønnen »i Jesu Navn«.

Men — vil man sige — dette gør jo Messeofret lig med Korsofret, som jo var gyldigt een Gang for alle.

Og vi svarer: Netop lig med Korsofret! Ypperstepræsten er den Samme, selvom han benytter sig af Tjenere; Offergaven er den Samme, selvom Herren ikke mere kan lide og dø; der ofres til den Samme, til den evige Fader; og Motivet er det Samme — hær, som paa Korset, hengives og udgydes Kristi Legeme og Blod »for Eder og for Mange til Syndernes Forladelse«.

Forskellen bestaar ene dæri, at paa Korset skete Ofret pinefuldt og blodigt, i Messen smærtefrit og ublodigt; og, paa Korset som i Nadversalen var Kristus ene Præst, men i Messen betjener han sig af sin Tjener; paa Korset vandt han Naaden, paa Altret tilvender han os Naaden.

Messeofret er altsaa den evige Gentagelse og Fortsættelse af Korsofret, er Maaden, hvorpaa vor »Talsmand hos Faderen« evigt er vor Frelser og Forsoner; det bringer det fjærne Kors fra Langfredag nær til alle Kristne, og det fortsætter Frelserværket, indtil det skal fuldkommes, hvor intet Alter mere er fornødent.

Selv det ydre Tegn taler sit Sprog. Naar Herren — skønt een Skikkelse i og for sig var nok — har valgt at komme tilstede under bægge Skikkelser, symboliserer hans Blods tilsyneladende Adskillelse fra hans Legeme, hans mystiske Død som vort Offerlam.

Saaledes er da det katholske Alter det evige Golgatha, og Korset er ikke forsvundet fra vor Midte.

Messeofret kan ikke »fordunkle« eller »træde i Stedet for« Korsofret, og det har Intet at »føje til« Korsofret, som i sig selv er fuldkomment; ejheller er det Forsoningsofret, som frelser Verden, det skete Langfredag — men det er Projektionen af Langfredags Offer ved igennem alle Tider, virkeliggjort »fra Solens Opgang til dens Nedgang« blandt alle Folkeslag — Midlet, hvorigennem Korsofrets Frugter tilvendes de Troende til enhver Tid og paa ethvert Sted af »Præsten paa Melkisedeks Vis«.

Det er — skønt det i Titusindtal hver Morgen forrettes paa alle Jordens Altre, og skønt det i Antal af Millioner af Gange er forrettet i alle Kirkehistoriens Tider — ikke en Række af Messe o f r e, men eet: Messe o f r e t, hvis Væsen det er (modsat Korsofret) at kunne gentages, »saa ofte I det gøre, saa ofte I drikke deraf.«

Og det er lagt i v o r Haand, for at vi kan opofre det til Tilbedelse, til Taksigelse, til Sone eller til Bønoffer, alt efter vort Behov. Disse Behov har Kirken altid, og den udtrykker dem gennem de Bønner, der indrammer selve den sakramentale Offerhandling: Liturgien.

Som kultisk, som gudsdyrkende Offer kan Messeofret kun ofres til G u d a l e n e; men det udelukker ikke, at vi ved dets Fejrelse kan m i n d e s og æ r e Kristi Livs Begivenheder eller Mariæ og Helgenernes Liv og Død (Festkalenderen), som allerede Oldkirken frembar Ofret paa Martyrernes »Fødselsdage« (ɔ: Dødsdage) og helst over deres Grave.

Messeofrets F r u g t e r kommer h e l e Kirken tilgode og specielt alle Deltagerne i den hellige Handling: Præsten, Messetjeneren og de medofrende Troende; men det er os tilladt at bede Præsten frembære Ofret specielt f o r o s og vore Anliggender, mod at vi skænker ham en Almisse til hans Underhold den Dag. Er han Bisp, eller er han Sognepræst, har han Pligt til paa alle Søn- og en Række Festdage at opofre Ofret specielt for sit Stift eller sit Sogn.

Messeofret kan ogsaa ofres for d e D ø d e, som fra »den stridende Kirke« er gaaet over i »den lidende Kirke«

og endnu ikke er naaet hjem til »den sejrende Kirke«. Om Tilvendelsen af dets Frugter til disse gælder, hvad vi har sagt (Side 114 flg.) om Tilvendelsen af Aflad til Afdøde.

*

Lad da dette være vor Brug af Messeofret:

Faar Du en Dag ret Lys over Guds store Majestæt og Alvoldighed, og forstaar Du, at vore fattige Ord og selv vor bedste Fromhed kun er Smaating overfor ham — da gaa til Messe og dyrk og ophøj ham ved at række ham hans egen eenbaarne Søn som værdig Offergave.

Overøser Gud Dig med Godhed, og Du føler, hvor svagt Ordet »Tak« dog er, og hvor Lidet vi kan give Gud til Gengæld, selvom vi gav ham Alt — da gaa til Messe og skænk ham det Kosteligste, han har givet os: hans egen eenbaarne Søn.

Og har Du faaet Dine Synders Forladelse, men føler Du det bodfærdige Sinds dybe Trang til at yde Sone, og erkender Du, at al Din Bod er liden mod Din Brøde og mod ham, Du fortørnede — saa gaa til Messe og løft imod ham Det Guds Lam, som borttager Verdens Synder.

Og ligger Noget eller Nogen Dig paa Sinde, og Du fornemmer, hvor fattig dog Din Bøn og Forbøn er, om saa Du bad Dine Knæ blodige og Dine Læber tørre — da gaa til Messe, læg Din Bøn paa Herrens Alter og bed ham, der lærte os at bede, selv at være Din Talsmand hos Faderen i denne Sag.

Ja, gaa der daglig og bliv eet med Guds Kirke i dens højeste Handling; tag Din Messebog og bed med Din gamle Moder, Kirken, saa farer Du ikke vild, men lærer ret at tro, som Du beder, og bede, som Du tror.

Da bliver det ikke Dig, der staar frem for Gud, men Verdens Frelser, som tager Dig ved sin Haand og fører Dig frem; og modtag saa ham selv i Offermaaltidet som Guds ufatteligt store Gave, Din Sjæls Liv fra Daaben af til Styrkelse — da er det end ikke mere Dig, som lever, men Kristus lever i Dig, og *i* ham, *ved* ham og *med* ham (som dette hedder i Messen) »er, lever og røres« Du da.

Men at lære dette er en Kunst. Ingen Bog kan bedre lære Dig det end Kirkens egen Messebog — og trænger Du til Forklaringer, har den, der skriver dette, prøvet at samle en Helligaftens-Bog *(Liturgi)* til Din og alle Troendes Oplærelse i »helligt at handle med det Allerhelligste«.

VIII.

ORDINATIONENS SAKRAMENTE.

Der er allerede talt saa ofte om Sakramenternes »Tjener«, og Bisp og Præst er nævnt saa ofte, at Spørgsmaalet nu er paa sin Plads: hvorledes bliver man »Tjener for Guds Hemmeligheder«?

Det sker gennem Ordinationens Sakramente. »Ordination« kommer af *ordo,* Orden, Stand, og betegner den sakramentale Handling, hvorved den Kaldede indlemmes i Kirkens Embeds-Stand, Tjener-Orden. Man kan fra sin egen Side ophøre med at fungere i sit Embede (man kan endog blive fradømt dets Funktioner), men man kan ikke ophøre at tilhøre den Stand, man er kommet ind i, saa lidt som man kan ophøre at være døbt eller firmet.

Dette Sakramente kaldes ogsaa Præste- og Bispe-Vielsen — »Vielse« kommer af det oldtyske *wîhan,* at hellige. Efter sin Meddelelse kaldtes det i gamle Dage: »Haandspaalæggelsen«. Ordene »Præst« og »Biskop«, *presbyteros* og *episkopos* (i Det nye Testamente) betyder henholdsvis »en Ældste« og »en Tilsynsførende«. Det oldkirkelige latinske *sacerdos,* der først brugtes om Bisper, siden i Flæng om Bisp og Præst og endelig alene om Præsten, er laant fra Hedenskabets Betegnelse for en Offerpræst, og tidligt i III Aarh. lagde man Betydningen »kristen Præst« i det. Det moderne Ord »en Gejstlig« (= en Aandelig) opstod i Middelalderen, men havde vel sin Rod i det græske »en Pneumatiker« (se Side 96). De, der har modtaget dette

Sakramente (i en af dets Grader, danner en særlig Stand indenfor Kirken: Gejstligheden eller »Klerus« (= Udvalgt), som har flere Grader.*)

1. Indstiftelse.

Af nytestamentlige Steder, vi foran har citeret, fremgaar det klart nok, at Herren har overdraget Apostlene Befuldmægtigelse til at »gøre dette« (forrette Messeofret) og til at »løse« og »binde« Synden (forrette Bodens Sakramente). Dette var Apostlenes Ordination. Den foregik ikke ved nogen udvortes Ceremoni, der var intet Element, kun Kristi Ord, som virker, hvad de siger.

Apostlene har selv givet deres Befuldmægtigelse videre — og nu anvendes en ydre Form.

I Apostlenes Gærninger 6,1—6 hører vi, at den praktiske Tjeneste i Menighedsplejen udskilles fra Ordets Tjeneste, idet de Tolv (Matthias medregnet, se 1,15—26) lod foretage Valg af syv Mænd til denne Tjeneste; deres Navne nævnes os, en af dem blev den første Martyr, Stefanus; de Udvalgte fremstilles for Apostlene, og under Bøn lægger disse deres Hænder paa dem. Vi hører senere om to af dem: Filippus og Stefanus, at de prædiker (Ap. Gærn. 6,8 ff. & 8,35) og døber (8,38); saa former da Diakonernes Tjeneste sig som Medhjælperes i Menighedspleje, ved Ordets Forkyndelse og ved Daab — som det hele Oldkirken igennem har været.

I Ap. Gærn. 13,1—3 hører vi at Barnabas og Paulus efter Faste og under Bøn og Haandspaalæggelse ordineres til en Tjeneste, der er mere end den Vandremissionær-Virksomhed, de hidtil har øvet; det siger baade selve Stedet og Ap. Gærn. 14,23, som viser os dem indsættende Ældste = presbytere = Præster i Menighederne. De er altsaa blevet viet til Bispetjenste og kan selv vie Præster.

Vi hører i II Tim. 1,6 Paulus minde Timoteus i Efesos

*) Egentlig er *clerus* = *Arvelod* og brugtes om *Levi* udvalgte Stamme.

om, at han ved Ordinationens Haandspaalæggelse (ved Paulus selv) har faaet en »Guds Naadegave« — altsaa foreligger der i denne Ordinationens Haandspaalæggelse ikke blot en kirkeretslig og ceremoniel Udnævnelse og Ansættelse, men et Sakramente med overnaturlig Naademeddelelse. At Paulus ikke har været alene om Vielsen af Timoteus, ser vi af I Tim. 4,14, hvor ogsaa »de Ældste« = Bisper og Præster, nævnes.

Paulus selv advarer i I Tim. 5,22 Timoteus mod for tidlig at ordinere nye Kristne — hvoraf vi ser, at Timoteus ikke blot var Præst, men Biskop, eftersom han kan ordinere. Af disse Omtaler af nytestamentlig Ordination, som medfører en »Guds Naadegave«, tør vi slutte, at den ikke kan skyldes apostolisk Indstiftelse, men maa stamme fra Herren selv, der er al Naades Kilde.

Vi ser ligeledes »Rækkefølgen« begynde: Herren har selv ordineret Apostlene, de ordinerer videre, og de af dem ordinerede, ordinerer paany....

Ligeledes ser vi, at Ordinationen lige fra Apostlenes Dage har tre Trin: Diakon, Presbyter og Episkop — hver med sine bestemt afgrænsede Funktioner.

Kun en god Snes Aar senere lærer Urkirkens og Oldkirkens ældste Skrifter os, at Ordinationen er i fuldt Flor, og at Gejstligheden danner en særlig Stand i Kirken.

I de første to Aarhundreders endnu spredte og smaa Kirker har Ordinationen næppe krævet større Regulering. Man vælger en Mand, og den stedlige Biskop lægger Hænderne paa ham under rituel Bøn, og saa er han Diakon eller Præst; drejede det sig om en Biskop, valgtes han af Gejstlighed og Menighed (efter Kirkefreden i 313 ogsaa af Senatet) og viedes af en eller to Nabobisper.

Men med Kirkens Vækst maatte der større Orden til, og nu opstiller Kirken Regler for Kaldelse og Vielse: En udvalgt Biskop skal bekræftes af Paven; en Præst ansættes (efter Menighedens Valg eller efter Bispens Tykke) af Biskoppen; Bisper konsekreredes under større Ceremoniel; Præster viedes ved Haandspaalæggelse af Biskop og Præster; Diakoner af Biskoppen alene; og de i efterapostolisk Tid opdukkende

Underdiakoner (Subdiakoner) ansattes uden Haandspaalæggelse af Biskoppen.

Til disse Ordinationens Trin føjedes saa, som lavere Trin, hine Funktioner: Dørvogter, Forelæser, Besværger og Altertjener, som i Oldkirken var sande Embeder, hvortil man ansattes og indviedes.

Dog var og er stadig kun Diakonat, Presbyterat og Episkopat den virkelige sakramentale Ordination, fordi kun disse Grader kan paavises i apostolisk Tid.

»De »lavere Vielser«*) meddeles stadig — som liturgiske Forberedelser til de »højere Vielser« (hvortil nu Subdiakonatet regnes). Om Ordinationen meddeles i den ene eller den anden eller den tredje Grad, afhænger af, hvilket Embede Ordinanden ordineres til — tilsammen danner de tre Trin, afsluttet med Bispevielsen, den hele og den fulde Ordination i al dens Fylde.

2. Formlen.

Denne er givet i de nytestamentlige Beskrivelser af Ordination; der staar overalt, at den foretages under Bøn. Formlen er altsaa en Bøn; dennes Indhold er ikke nøjere angivet; Kirken kan dærfor selv komponere den. Fra de senere Oldkirkedage indtil Nutiden er baade Præstevielse og Konsekration af en Biskop udstyret med en udførlig Liturgi, fuld af dyb Symbolik.

3. Element.

Som Firmelsen har Ordinationen intet Element; Haandspaalæggelsen træder i Stedet. Naar Nutidens Ordinations-Ritus overrækker Ordinanden Kalk og Disk med Brød og Vin, er dette en liturgisk Udbygning; i Aposteldagene hører vi kun om Haandspaalæggelse.

Denne foregaar trende Gange under en Præsts Vielse, men maa opfattes som een Handling, liturgisk udstykket. Det er ved Biskoppens og Præsternes Haandspaalæggelse

*) Se min *Liturgi*, Side 102; hele Æmnet behandles udførligt Side 68 ff.

under taus Bøn i Begyndelsen af Messen, at Ordinanden bliver Præst; de øvrige Velsignelser og Vielser er ikke Sakramente, men Liturgi.

En Biskops Konsekration (ved to andre Bisper) er en endnu mere kompliceret Handling. Den er ikke et Sakramente for sig, som Diakonatet ikke er det; bægge er de Grader af det ene Ordinations-Sakramente. Det eneste sakramentale Fortrin, Bispevielsen byder fremfor Præstevielsen, er Myndighed til at ordinere; Styrer-Embedet er en Frugt af den kanoniske Udnævnelse og kan ogsaa indehaves af Prælater, der ikke er viede til Biskopper (Apostoliske Præfekter f. Ex.).

4. **Tjener.**

Den ordinære Tjener for Ordinationen er B i s k o p p e n. Vi har set Paulus konsekrere Timoteus til Biskop i Efesos (I Tim. 4,14 og II Tim. 1,6), og vi ser Timoteus ordinere Præster. Vi ser Paulus konsekrere Titus til Biskop paa Kreta (Tit. 1,5), og vi ser Titus forsyne de enkelte Byer med Bisper og Præster (Tit. 1,7 og 5). Og Paulus trækker Regler op for Bispeembedet og for Kandidaterne til dette (I Tim. 3.1—7 og Tit. 1.5—9), ligesom for Diakoner (I Tim. 3,8—13).

Det er i disse Texter paafaldende, at der tales meget om Bisper og Diakoner og næsten slet ikke om Præster, eller dog ganske forbigaaende (kun i Tit. 1,5). Dette har sin Parallel i Urkirken og Oldkirken, hvor det gejstlige Embede næsten udelukkende betjentes af Biskop og Diakon; først lidt efter lidt, da Menigheden voxer og maa deles i »Sogne«, overdrager Bisperne en Del af deres Embedsforretninger til Præster, og disses Antal tager til; men langt op i Oldkirken har vi Lister over det Antal Personer, hver enkelt Pave ordinerer i Rom, og dær finder vi længe langt flere Bisper og Diakoner end Præster.

Klerus og Folk har haft Ret til V a l g af Diakoner, Præster og Bisper, men vi finder intet historisk Exempel paa, at andre end Biskopper har ordineret; lige saa bestemt ud-

trykker Kirkefædrene sig mod, at Præster skulde have denne Ret.

De lavere Vielser kan Paven tillade en Ikke-Biskop at meddele, fordi de ikke er sakramentale (f. Ex. en Abbed eller en Prælat).

5. Modtager.

Teoretisk kan man ordinere enhver Døbt af Mandkøn.

Men Sakramentets Væsen og Kirkens Lov fordrer som Minimum hos Ordinanden, at han frivilligt lader sig vie, at han har til Hensigt at modtage Ordinationen og kan udtrykke dette — Ordination af Børn og Umyndige er altsaa udelukket. Endelig skal det være en Person af Mandkøn. Døbt maa han være, da Daabens nye Liv er Basis for alle senere Sakramenter. Firmelsen er ikke i og for sig absolut nødvendig, men foreskrevet af Kirken, der ligeledes fordrer, at Ordinationen skal ske Grad for Grad fra »de lavere« til »de højere« Vielser og ikke »pr. Spring«; saaledes maa en Diakon, der udnævnes til Biskop, først præstevies, før han konsekreres.

Frihed maa til, eftersom Vielsen fra og med Underdiakonatet (i Vesterland) medfører Cølibats-Pligt, og den kan ikke paatvinges Nogen mod hans eget Skøn og Vilje. Og denne Frivillighed maa give sig klart Udtryk i Ordinandens egen Tilstaaelse. Dærmed er Aldersgrænsen givet: Alderen, der kan dømme om Cølibatets Byrde; Kirkens Lovbog af 1918 sætter Mindstealderen til 21 (for Subdiakon). Ingen Kvinde kan ordineres, skønt der ellers i Guds Øjne ikke er Forskel paa Mand og Kvinde (Gal. 3,28); Paulus paabyder »Kvinden at tie i Kirkens Forsamling« (I Kor. 14,34 og I Tim. 2,11); hun er det hørende, ikke det lærende Element. Allerede i det II—III Aarh. gjorde Oldkirkens Fædre opmærksom paa, at saa længe Verden har staaet, er aldrig en Kvinde bleven viet til virkelig Offerpræst. »Kvindelige Præster« vil ikke alene betyde et Brud med al kristen Tradition, men tillige med al sund, primitiv, religiøs Følelse.

Oldkirken har kendt Diakonisser og Nonner, der dannede en egen Stand, og som indviedes; men deres Gær-

ning var at hjælpe i Undervisningen af kvindelige Katekumener, at bistaa ved disses Neddyknings-Daab, at øve Menighedspleje og at vogte »Kvindernes Dør« i Basilikaen — aldrig ser vi dem foretage Eukaristien.

Og naar vore gamle Dokumenter taler om »Præstinde« og Bispinde« *(presbytera* og *episcopa)*, er der Tale om Bispers og Præsters Mødre eller Hustruer; ejheller var (eller er) en Abbedisse, trods al Indvielse og Jurisdiktion i sit Kloster, et Medlem af den gejslige Stand, og aldrig har hun vovet at tiltage sig den egentlige præstelige Funktion: Messeofret. —

Angaaende de Kvalifikationer, der i Nutiden fordres af en Præstekandidat, henvises til min *Liturgi*, Side 69 ff. Cølibatets Oprindelse som Kirkelov og dets første Udvikling taber sig i Historiens Mørke, men saa Meget kan siges, at vi finder Spirer dertil allerede i apostolisk Tid, samtidig med, at vi hører om gifte Diakoner, Præster og Biskopper. Allerede Paulus forbyder en Biskop at være gift to Gange (Tit. 1,6), og hurtigt trænger Cølibatet igennem hos et Flertal af Gejstligheden, idet enten kun Ugifte ordineres, eller gifte Ordinerede ophører at benytte deres ægteskabelige Rettigheder. Det kan konstateres, at omkring 450 var Cølibatet allerede Pligt for Underdiakoner, mens det var Lov for Præster allerede fra 385 (dog kun i Vestens Lande) og for Bisper. Østen er mindre stræng i saa Henseende, dog tager den kun ugifte Præster (Munke) til Bisper, men den ordinerer gifte Mænd til Diakoner og Præster; bliver de Enkemænd, tillades intet nyt Ægteskab, ligesom de forud kun maa have været gift een Gang; kun de skismatiske Nestorianere tillader nyt Giftermaal for Gejslige.

Cølibatet er intet guddommeligt Bud, ejheller hører det med til Ordinationens Væsen; det er en Kirkelov, som endda kun binder den latinske Kirke, og for og imod hvilken en Række Argumenter kan føres; det Vigtigste til dens Fordel fører Paulus i I Kor. 7,33.*)

Foruden Cølibatet paalægger Kirken sin Gejstlighed fra Subdiakonatet og opefter Pligten til Breviarbøn.*)

*) Se min *Vesterledens Munkevæsen*, I, Side 175 ff.
*) Se min *Liturgi*, Side 170.

6. Naadevirkning.

Denne omtaler (som ovenfor citeret) allerede Paulus i I Tim. 4,14 og II Tim. 1,6 som en »Naadegave«, der kan »forsommes« og »genopflammes«.

Den bestaar, ud fra Ordinationens Væsen, i Ævnen til at konsekrere Brød og Vin til Herrens Legeme og Blod og opofre det — og til at meddele Syndernes Forladelse. Bispevielsen medfører tillige Ævnen til at give Ordinationen videre og Myndigheden til at styre Guds Kirke indenfor det betroede Omraade i Forbindelse med Overste-Biskoppen i Rom.

Desuden medfører Sakramentet en Indvielse og Helligelse, svarende til den ophøjede Stand af »Tjenere for Guds Mysterier«, det fører ind i — og denne Virkning er en Forøgelse af den i Daaben meddelte helliggørende Naade. Denne Virkning forlener desuden Kræfter til at bære Standens Byrder, som Firmelsen giver Kræfter til at bære Byrden af Verdens Angreb paa Daabsnaaden.

Da Ordinanden ved sin Vielse bliver Noget, han ikke var tilforn, meddeler Ordinationen ham hint, foran omtalte »uudslettelige Kendemærke« i Sjælen.

7. Den apostoliske Rækkefølge.

Vi har af Det nye Testamente set, at Herren selv ordinerede Apostlene, at de ordinerede Andre, og at disse Apostel-Disciple atter gav Ordinationen videre; hær staar vi ved Begyndelsen til hin lange, uafbrudte Kæde af Bisper, der vier Bisper og Præster — helt op til Nutiden. De forskellige Bispestole har allerede i I Aarh. optegnet deres Rækkefølge. Disse Bispe-Kataloger kendes i stort Antal i baade Øst og Vest; i Rom er det berømteste det Liberianske Katalog (*»Kronografen* fra 354«), der bygger paa ældre, under Kejser Diocletians Forfølgelse brændte Aktstykker og *Liber Pontificalis* (»Pave-Bogen«), som gaar op til ca. 530. I Gallien gav Irenæus af Lyon († 202) allerede i 180 det romerske Kata-

*) Se min Afhandling: *Den apostoliske Succession.* Kbhvn. 1928.

log op til sin Tid. Papias af Hierapolis giver ca. 130 lignende Lister for Asiens Kirker. Kirkehistorikeren Eusebius samler før 340 i Palæstina en Mængde af disse gamle Optegnelser fra forskellige Kirkens Egne og føjer dem sammen i sin »Tidstavle« og sin »Kirkehistorie« (han har Kataloger for Rom, Alexandria, Jerusalem og Cæsarea). Disse gamle Bisperækker maa selvfølgelig studeres med historisk Kritik, men hvor de er samstemmende eller bevidnes fra anden Side (Indskrifter, Monumenter, Billeder, Texter), kan vi stole paa dem. Lader de os end hist og hær i Tvivl om nøje Datoer og Aarstal, ja, endog om et Navn, er deres Vidnesbyrd dog dette, at fra den ældste Tid har hver Stol været opmærksom paa at udlede sit Embedes Gyldighed gennem en uafbrudt Rækkefølge af Bisper tilbage til Apostlene.

Det siger sig selv, at kun, hvor denne Rækkefølge er ubrudt, foreligger der sand Ordination og sande Sakramenter — Dels fordi Kristi Fuldmagter ikke af Apostlene gaves til Menigheden i Flæng, men ved sakramental Haandspaalæggelse til bestemte Personer — og Dels fordi en uafbrudt Lære og Praxis (Tradition) i Kirken har overvaaget, at Ordinationen kun gaves paa gyldig og lovlig Vis.

Den er ikke brudt hos Østens »Skismatikere«, der altsaa har rette Præster og virkelige Sakramenter; men den er brudt i de lutherske og reformerte Samfund og i den engelske Kirke, som altsaa ikke har Saadanne; derimod er den ikke brudt hos »Jansenister« og »Gammelkatholikker«, hvis Ordination og Sakramenter Kirken anerkender.

Protestantismens Brud skyldtes dens (foran omtalte) Lære om »det almindelige Præstedømme«; trods apostoliske Dokumenter og uafbrudt Tradition hævdede man, at Ordination kun er en højtidelig Indsættelses-Ceremoni af Menighedens Ordenshavende. Nogle Fløje af Protestantismen har genoptaget de én Gang saa foragtede Navne »Præst« og »Biskop« i Stedet for de tidligere »Prædiker«, »Ældste«, »Superintendent« og General-

Superintendent« og »ordinerer« sine Embedsmænd under højtidelige Ceremonier med Bøn og Haandspaalæggelse af Bisp og Præster (saaledes i Danmark); andre Fløje har ganske genoptaget romersk Tro og Ritus (engelsk Højkirke); og atter andre Retninger lader »Ældste« eller »Præster« vie Præster (Biskopper har de afskaffet) eller lader Menigheden ordinere de af dem selv udnævnte Embedsmænd.

Saa vist som ethvert Sakramentes »Tjener« er bestemt ved Herrens Indstiftelse, selve Sakramentets Væsen eller ved en kirkelig Lov, afhænger Sakramentets Ægthed af, at dets Tjener er rettelig beskikket og viet.

Det er derfor med den Sorg, Paulus kender i Rom. 9,1—5, at vi maa konstatere, at vore fra Kirken adskilte Medkristne i Danmark ikke har hverken Firmelse, Bodssakramente eller Eukaristi, fordi de ikke har nogen ret Ordination og har brudt Rækkefølgen fra Apostlene, da Bugenhagen (som ikke selv var bispeviet) indsatte og velsignede den nye Art af »Prædikere« og »Superintendenter«.

Det er dobbelt smærteligt for en Konvertit at mindes hine livsalige Stunder ved et Nadverbord, om hvilket man troede, at det bød »Jesu sande Legeme« og »Jesu sande Blod« efter Tilsigelsen af »alle Dine Synders naadige Forladelse« paa »Guds og mit hellige Embedes Vegne« — og saa at maatte konstatere, at dette ikke var nogen »Syndernes Forladelse« og ikke var Herrens Legeme og Blod. Men det er en Trøst med Kirken at kunne tro, at hvor Gud ser Tro og Hengivelse, vil han ikke lade sine Døbte gaa tomhændede bort, men vil — selv hvor han ikke virker *ex opere operato* — dog *ex opere operantis* give dem Noget af det, de i Tro forventer og beder ham om, fordi han er fri, skønt han har bundet os til sine Indstiftelser, og af sit Hjærtes Miskundhed, selv udenfor sine Sakramenter, frit forføjer over sin Naade.

Men, hvor brænder det ikke i vor Sjæl, at alle hine ærlige og troende Sjæle maatte faa Del i »Barnekaaret, Herligheden, Pagterne, Lovgivningen, Gudstjenesten og Forjættelserne«; den Troens Sikkerhed, som Herrens Ord, Apostlenes Vidnesbyrd og Kirkens snart totusindaarige Tradition giver, og hvis

Kildevæld og Knudepunkt, Biskop Cyprian i Afrika i 250'erne saa klart saa, da han bekendte sin Tro paa Petri Stol i Rom som Stedet »hvorfra præstelig [og biskoppelig] Eenhed i Vielsen oprinder, hvis Tro er prist af Apostlen [Rom. 1,8], og som Vranglære ikke kan naa«.

IX.

ÆGTESKABETS SAKRAMENTE.

En af Arvesyndens Følger var (som vi har set) den løsslupne Erotik. Det vil sige en Erotik, hvor Appetitten er løst fra Formaalet, som var hint »Vorder mangfoldige og opfylder Jorden«. Faa af dens Følger er saa let paaviselige som denne, og faa af dem er saa gennemgribende og saa dybt forbundne med selve den faldne Natur.

Selv dær, hvor Drift og Formaal følges — i Ægteskabet — selv dær taarner Vanskelighederne sig op, selv dær gør Satan sine stadige Forsøg paa at stikke Evas Børn i Hælen; ikke blot i Nutidens ægteskabelige Krisetid, men til alle Tider. Dærfor trænger intet Livsforhold som dette til en Udgydelse af Naade, der kan løfte det op i Guds Plan. Paa Forhaand kan vi vente et Sakramente, hvis Naadevirkning alene dækker denne lige saa almindelige som vanskelige Stand i Menneskelivet.

Det er soleklart, at Ægteskabet som »Kontrakt«, som en Overenskomst om Samliv til Sjæl og Legeme mellem Mand og Kvinde, ikke er stiftet af Kristus, eftersom der, saalænge Mennesker har existeret, har været Ægteskab.

Ægteskabet som religiøst bestemt Naturfænomen er stiftet af Gud selv og har sin Rod i det Faktum, at Mennesket er skabt i to Køn med Drift og Ævne til Forplantning (I Moseb. 1,27). Dette bekræfter Herren i Matth. 19,4—5: »Han, som skabte dem fra Begyndelsen af, skabte dem som Han og Hun og sagde: Dærfor skal Manden forlade Fader

og Moder og holde sig til sin Hustru, og de to skal være eet Kød«. Guds Tale til Adam og Eva: »Vorder frugtbare og mangfoldiggør Eder og opfyld Jorden«, forklarer med al ønskelig Tydelighed Ægteskabets Formaal: Forplantning — og ikke Nydelse for Nydelsens egen Skyld.

Ægteskabets Lovlighed og Formaal hviler altsaa paa guddommelig Aabenbaring og paa Naturens Orden.

Da Luther hævdede, at Ægteskabet er en »aldeles verdslig Sag«, og Reformatorerne betegnede det som en blot borgerlig »Stand« (som Øvrighed og Regering), omend villet af Gud, som »Agerbrug og Haandværk er villet af ham«, maatte Kirken præcisere sin stadige Tro paa og Lære om, at Ægteskabet ikke blot er en naturlig Affære, men tillige et overnaturligt Forhold, et Sakramente.

1. **Indstiftelse.**

Kristus blev (i Matth. 19., som bedes læst fra Vers 1 til Vers 12) af Farisæerne spurgt om sin Stilling til Ægteskab og Skilsmisse.

I den Anledning minder han først om Ægteskabets Indstiftelse af Gud som et Naturforhold (Vers 4—5).

Dærnæst belærer han dem om, at dette Forhold i sin Oprindelse kun gjaldt een Mand og een Kvinde, der bliver »eet Kød«, og at Mennesker ikke har Ret til at ændre dette oprindelige Monogami (Eengifte) til Polygami (Flergifte), thi det er villet af Gud som Monogami (Vers 6).

Farisæerne indvender nu, at Mose Lov (V Moseb. 24,1) jo gav en Lempelse: En Mand, der finder Mishag i sin Hustru, kan skrive hende et Skilsmissebrev og sende hende bort med det — og saa er hun fri til at ægte en anden Mand, dog kan hun aldrig (ved Skilsmisse paany eller ved Enkestand) blive sin første Mands Hustru igen.

Og Herren svarer dem (Vers 8), at dette var et Tolerance-Edikt, givet Israel for deres haarde Hjærters Skyld — og at det var et Brud med den oprindelige Ordning.

Og saa kommer de Ord, der med Kristi hele Myndighed, »Jeg siger Eder«, løfter det saaledes profanerede Ægte-

skab op til dets forrige, monogame Højde: »Den, som skiller sig fra sin Hustru — uden for Hors Skyld — og gifter sig med en Anden, bedriver Hor; og den, som gifter sig med en fraskilt Kvinde, bedriver Hor«.

Herrens Ord falder klart — og de falder tungt for Jøder, der var vant til Tolerancen i Mose Lov; Apostlene udbryder da ogsaa strax: »Staar Sagen saadan mellem Mand og Hustru, da var det bedre ikke at gifte sig«. Og Herren svarer, at de Kaldede forstaar det, Andre ikke — og saa gaar han over til at tale om Cølibatet — (men det hører ikke hjemme i denne Sammenhæng).*)

Herrens Ord betyder en Ophævelse af Lempelsen fra V Moseb. 24,1—4. Manden kan hærefter skille sig af med en utro Hustru, men han kan ikke gifte sig igen; og Ingen kan for Fremtiden tage en Fraskilt til Ægte.

Ikke saaledes at forstaa, at Herren lovgiver blot udvortes — han har allerede i sin Bjærgprædiken (Math. 5,27) forbudt Utroskab endog i Tanke og Øjekast.

Trods sin stærke Tale om Cølibat (og sit eget Exempel) overværer Herren Brylluppet i Kana og er en særlig Ven af Smaabørn — han er visselig ingen Fjende af Naturens oprindeligt sunde Drifter, men han har med disse sine Ord sat Bom for deres Udfoldelse udenfor det uopløselige, monogame Ægteskab.

Paulus følger i Kristi Fodspor.

Ægteskabet skal sluttes »i Herren« (I Kor. 7,39), ɔ: efter Kristi Indstiftelse og i hans Aand.

Ægteskabet er bestaaende indtil Døden (Rom. 7,1—3); Skilsmisse er forbudt ved Herrens eget Forbud (I Kor. 7,10), og er Skilsmissen sket, maa den kristne Part enten forlige sig med den Anden eller forblive i ugift Stand (I Kor. 7,10—11). Er en Kristen og en Vantro gift, helliger den Kristne Ægteskabet (I Kor. 7,12—14); og vil den Vantro skille sig, er Synden alene paa hans Side, men den Troende i saa Fald sagesløs (I Kor. 7,15—16).

Ægteskabet staar for Paulus som saa intimt uopløseligt

*) Se min *Vesterledens Munkevæsen, I,* Side 71 ff.

og saa helligt, at han (Efes. 5,31 ff.) bruger det som Billede paa Kristi uopløselige Forening med Kirken.

Og han giver Ægtefolk de skønneste Formaninger for det fælles Samliv (I Thess. 4,4 ff. og Gal. 3,28).

Fædrene taler allerede omkring Aar 100 om, at Ægteskabet bør sluttes for Biskoppen, saa det bliver »et Ægteskab efter Guds Mening og ikke efter sanseligt Begær«. Omkring 200 hedder det, at det skal sluttes »for Kirkens Aasyn«, styrkes af Messeofret, besegles med Velsignelse, forkyndes af Engle og erklæres gyldigt af Gud Fader....

Mod Sekter, der i II og senere Aarh. angreb Ægteskabet som noget Lavt og Kødeligt, forsvarede Fædrene det djærvt — og hele Rækken af Fædre priser det, lærer dets guddommelige Oprindelse, dets Naadevirkning og dets Uopløselighed. Men Side om Side hærmed gaar en Lovprisning af Jomfrueligheed, som af og til giver sig Udtryk i Ringeagt for Ægteskabet, der kan tage helt drastiske Former (saaledes hos Hieronymus). Imod saadanne Opfattelser talte til Gengæld store Fædre (f. Ex. Augustin, der polemiserer mod Hieronymus) stærkt og klart om Ægteskabets sædelige Karakter.

Og hær har de Skriften med sig, der f. Ex. regner en Kvinde det til Frelse, at hun i Tro og Tugt føder Børn (I Tim. 2,15).

Luthers stærke og ofte saare drastiske Tale om Ægteskabet maa mest af Alt ses som en Reaktion mod forrige Tiders lyriske Overvurdering af Jomfrueligheden, en Lovprisning, som ikke netop stod i bedste Forhold til Praxis paa Kirkestormenes Tid. Det kan ikke, med hans Texter i Haanden, hævdes, at han har hævet Ægteskabet eller skabt et højere Syn paa Hustruen; muligen havde Middelalderens folkelige Opfattelse af Ægteskabet lidt under det ukritiske Folks altfor platte Beundring for Klostret og for Cølibatet, saa det saa noget Ringere i Ægtestanden; Kirken selv og dens Theologer gjorde det ikke, hvad f. Ex. Brude-Messen viser.*) Ogsaa paa dette Punkt blev Reformationen ufrivillig.

*) Se min *Liturgi*, Side 192 ff.

ligt en Spore til Tilstræbelsen af storre Klarhed og til bedre Opdragelse af Folket i Katholicismen.*)

2. **Formlen.**

Herren har ikke foreskrevet nogen Saadan. Ud fra Sagens Natur bestaar den i et Udtryk for gensidig Overenskomst om at ægte hinanden. Den er da de Ord, hvormed Brudeparret efter den til enhver Tid og paa ethvert Sted brugelige Bryllupsritus udtrykker deres Samtykke: Ja-Ordet. Den kan vexle fra det ene Bispedømme til det Andet. I Danmark er den Ordet *Ja* som Svar paa Præstens Spørgsmaal: »N., jeg tilspørger Dig for Gud den Almægtige: er det Din faste, frie Vilje og Din velovervejede Hensigt at tage N., som hos Dig staar, til Din Ægtehustru [Ægtehusbond] efter Guds Anordning og Indstiftelse og blive hos hende [ham] indtil Din Død«? Det bedyres yderligere, hvor Brudgom og Brud vexler Ringe, med Ordene: »N., jeg tager Dig til min Ægtehustru [Ægtehusbond]«. Præstens Velsignelse og Bekræftelse lyder saa: »Det Ægteskab, som I nu har sluttet, bekræfter og erklærer jeg gyldigt i Fader, Søn og Helligaands Navn«.

3. **Element.**

Man kan, hvis man vil være systematisk, sige, at Elementet er den gensidige Overdragelse af Retten over En selv til den anden Part; dette udtrykkes af Erklæringen, Kontrakten, som omfatter den fulde Hengivelse af Sjæl og Legeme til hinanden.

4. **Tjener.**

Det fremgaar af Formlen og af Sakramentets Væsen, at ikke Præsten, men Ægtefolkene selv er Sakramentets Tjenere. Den Ene administrerer og meddeler det til den Anden; det er nemlig de To, som gifter sig, ikke Præsten, som gifter dem. Hans Bekræftelse og Forkyndelse og hans

*) Om Ægteskab og Cølibat, se min *Vesterledens Munkevæsen, I*, Side 90 ff.

Velsignelse er kun et Tillæg, der er for et Sakramentalie at regne. Ene de to fuldbyrder ved Afgivelsen af deres Samtykke den sakramentale Handling.

Dette medfører, at ogsaa det protestantiske Ægteskab er gyldigt i Kirkens Øjne, naar det er indgaaet med Hensigt om Livsvarighed, med Forplantning som Formaal og ikke er behæftet med nogen ugyldiggørende Hindring.

5. Modtager.

Gifte sig i rent Naturægteskab kan Enhver, der har naaet Kønsmodenheds Alder, naar ingen Hindring af Klasse B er tilstede. Men modtage og meddele Ægteskabets Sakramente kan kun den, som er døbt, og som ikke er behæftet med nogen uophævelig Ægteskabshindring, og som indgaar Ægteskabet i den af Kirken foreskrevne Form. Døbt maa man være (og i Naadens Stand), om den helliggørende Naade og det overnaturlige Liv skal modtage en Forøgelse gennem dette Sakramente.

Desuden maa der ikke foreligge nogen Ægteskabshindring, som ikke er eller ikke kan dispenseres.

Sakramenterne er nemlig lagt i Kirkens Haand, og det er dens Sag at vogte, værne og administrere dem. Da dette Sakramente drejer sig om et kompliceret Livsforhold, der ogsaa griber ind i det borgerlige Liv, og hvis Følger strækker sig over Generationer, har Kirken, belært ved forrige Tiders Misbrug, opstillet meget nøje Love for Ægteskabs Indgaaelse og for Hindringerne derfor. Nogle af disse Bestemmelser hviler paa Naturlove eller paa guddommelige Bud — dem kan Kirken ikke dispensere fra; Andre af dem er dikterede af Ordenshensyn og er af menneskelig Oprindelse — dem kan Kirken dispensere fra, naar vægtige Grunde foreligger, men den vil ikke altid gøre det.

Nedenfor betegner vi med en * de Forhold, der kan dispenseres; Anmodning herom maa i meget god Tid rettes til Sognepræsten, der gennem Biskoppen saa andrager Rom om Dispens (hvis ingen lavere Instans er kompetent). Ogsaa Staten har opstillet Hindringer og Betingelser; dem belæres man

om ved Fremskaffelsen af de for Lysning nødvendige Dokumenter.

Det maa bemærkes, at Papirerne skal være i Orden, ca. 4 Uger før Brylluppet skal finde Sted, da Lysningen hos os skal foretages paa tre Søndage. »Kongebrev« (der tillader hurtigere Bryllup og Udeladelse af Lysning) er efter nutidig Lovgivning kun opnaaeligt i yderst sjældne Tilfælde (Bortrejse, Vielse paa Dødslejet og den Slags).

Det vil — for at undgaa Misforstaaelser og Skuffelser — være oplysende at hidsætte de kirkelige Love for Ægteskabs Indgaaelse, saa de kan iagttages af Alle, før Forlovelse indgaaes.

De kirkelige Ægteskabsbetingelser falder i tre Grupper: To Klasser af Hindringer og en Række Betingelser.

Gruppe A:

Hindringer, som gør et Ægteskab ulovligt — men ikke ugyldigt.

a. *Simple Cølibatløfter* eller gyldigt Løfte om at ville gaa i Kloster eller blive Præst.*

b. *Adoption.* Adoptiv-Forældre og -Børn kan ikke gifte sig. Adoptiv-Søskende ejheller.* [1])

c. *Forskellig Konfession.* En Katholik og en ikke-katholsk Døbt (f. Ex. Lutheraner, Methodist o. s. v.) kan ikke gifte sig uden Dispens.*

d. *Offentligt Frafald* hindrer Ægteskab med en Katholik.* Ligesaa Medlemskab af et af Kirken forbudt Samfund (Frimurer, Anarkist, Kommunist o.s.v.).*

e. *Bandlysning*, hvor den Bandlyste vægrer sig ved at udsone sig med Kirken.*

NB! De med * mærkede Forhold kan dispenseres.

---

[1]) Gælder kun i visse Lande (f. Ex. Tyskland), men *ikke* i Danmark.

Gruppe B:

Hindringer, som gør et Ægteskab ugyldigt — og tillige ulovligt.

a. *Alder.* Kirken fordrer (Verden over), at Manden er fyldt 16, Kvinden 14 Aar. Staten er i Danmark strængere.

b. *Impotens* af stedsevarende og uhelbredelig Art, tilstedeværende før Ægteskabets Indgaaelse, og som umuliggør Udøvelsen af den ægteskabelige Handling.

c. *Ægteskab*, som endnu (kirkeligt set) bestaar — trods borgerlig Skilsmisse.

d. *Katholsk Kristen — Ikke-Kristen.* Saaledes kan en døbt Katholik og en Udøbt, en Katholik og en Jøde ikke gifte sig.*

e. *Ordination.* En Biskop og en Præst kan ikke gifte sig. Ejheller en Diakon* eller en Underdiakon.*

f. *Højtidelige Ordensløfter*.[1])

g. *Bortførelse*, som hindrer frit Samtykke. Naar den fangne Part frigives, bortfalder Hindringen af sig selv.

h. *Forbrydelse.* Forstaaes om 4 Tilfælde:

1) To Personer gør sig skyldige i Ægteskabsbrud og giver hinanden Forlovelsesløfte, medens den Ene eller Bægge er gyldigt gift.
2) To Personer, hvoraf En eller Bægge er gyldigt gift, begaar Ægteskabsbrud og giver hinanden Ja-Ordet (privat, paa Raadhuset eller i en protestantisk Kirke).
3) To Personer, der er gyldigt gift, begaar Ægteskabsbrud, og — for at kunne indgaa nyt Ægteskab — myrder den Ene af dem sin egen eller den Andens lovlige Ægtefælle.
4) To Personer, som — selv uden Ægteskabsbrud — ved gensidig (fysisk eller moralsk) Hjælp dræber en Ægtefælle, som levede i gyldigt Ægteskab med den Ene af de to Mordere.

---

[1]) Se min *Vesterledens Munkevæsen*, I, Side 102 flg.

i. *Blodsbeslægtethed.* Man kan ikke ægte sine Forældre, Bedsteforældre, Børn eller Børnebørn.... (den lodrette Linje) eller Søskende. Kødelige Fætre og Kusiner kan ikke gifte sig;* Halvfætre og Halvkusiner bør ikke gifte sig — ejheller deres Børn.*

j. *Svogerskab.* En Enkemand kan ikke gifte sig med sin afdøde Hustrus Moder (Stedmoder) eller Bedstemoder.... Ejheller med sin Hustrus Datter (Steddatter), Sønne- eller Datterdatter .... af et tidligere Ægteskab.

Parallelt for en Enkes Vedkommende.

En Enkemand kan ikke gifte sig med sin afdøde Hustrus Søster, Halvsøster eller Niece.*

Parallelt for en Enkes Vedkommende.

k. *Krænkelse af offentlig Ærbarhed.* En Mand kan ikke ægte Moder, Bedstemoder, Datter eller Datterdatter af en tidligere eller senere ulovlig Forbindelse. Parallelt for Kvindens Vedkommende.*

l. *Aandeligt Slægtskab.* Man kan ikke ægte En, man har døbt; ejheller kan man ægte sine Daabs-Faddere.* (Firmelses-Fadderskab er ingen Ægteskabshindring).

m. *Fejltagelse* af Slave for Fribaaren (har kun Interesse i Lande, der endnu har Slaveri).*

n. *Vold og uberettiget paaført Frygt* af alvorlig Grad, som ophæver det frie Samtykke. (Exempel: Forældres Trusler til Datteren om at ægte en rig Frier, en Adelig....).

o. *Betingelser,* man selv opstiller for at ville regne sit Ægteskab for gyldigt, er utilstedelige; drejer det sig om Forhold, der er imod selve Ægteskabets Væsen og Hensigt f. Ex. Skilsmisse ved Uoverensstemmelse eller total Børnebegrænsning, er Ægteskabet ugyldigt.

NB! De med * betegnede Forhold kan, hvor alvorlige Grunde foreligger, dispenseres. Det bemærkes, at en saadan Dispens maa søges i god Tid, da Expeditionen hos Sognepræst, Biskop og Kongregationen i Rom ofte kan tage Maaneder.

Opdager Mennesker, der allerede er gift, at deres Ægteskab (ved Uvidenhed, Fejltagelse eller Svig) er behæftet med et af disse Forhold, maa de uopholdelig søge

deres Sognepræsts Bistand til at faa Ægteskabet »helbredet i Roden« eller paa kanonisk Vis gjort gyldigt.

Er der ingen Hindringer tilstede — eller er saadanne dispenserede — foreligger der dog visse

Gruppe C:

Betingelser for Indgaaelse af Ægteskab.

a. *Betingelser*, der er knyttet til Opnaaelsen af Dispensen, maa opfyldes, i Tilfælde, hvor Dispens er søgt. Saaledes fordres der ved Ægteskab med en Ikke-Katholik (og endnu mere med en Ikke-Kristen), at denne Part afgiver en skriftlig, edelig Erklæring, der lover, at alle Børnene skal døbes, firmes og opdrages i den katholske Tro, og at der ikke vil blive lagt den katholske Part nogen Hindring i Vejen for Udøvelsen af Vedkommendes religiøse Pligter eller i Efterlevelsen af Kirkens Forskrifter. Dette Løfte omfatter ogsaa den katholske Parts Ret til at leve sit sexuelle Liv efter Kirkens Moral (saa f. Ex. Børnebegrænsning er udelukket).*)

b. *Lysning* skal foregaa efter Kirkens og den verdslige Øvrigheds Forskrifter, medmindre Dispens opnaaes (sjældent!).

c. *Undervisning* om Religionen i Almindelighed og Ægteskabet i Særdeleshed skal meddeles Brudefolkene af Præsten — er der Tale om »blandet Ægteskab«, da noget udførligere.

d. *Vielsen skal foregaa* — og maa *alene* foregaa — for en katholsk Præst (fortrinsvis Brudens Sognepræst) samt to Vidner; borgerlig Vielse forud er (hvor den ikke er statslig paabudt) ufornøden, og at lade sig vie baade katholsk og protestantisk er forbudt. I og for sig skal Vielsen foregaa i Kirken (fortrinsvis Brudens Sognekirke); Sognepræsten kan dog tilstaa en anden Kirke, og Biskoppen

*) Se: Peter Schindler: *Katholsk Kristenliv*, Side 32 og 59.

kan tillade »Stuebryllup«, som enten foregaar i Sakristiet eller i et privat Hjem. Ogsaa en Biskop kan ægtevie.

(Om Ægtefolks Pligter — se under § 7). —

Det siger sig selv, at hvor Kirken indrømmer en Dispens, ser den ikke et ideelt Forhold foreligge. Udover den under B, 1 nævnte Hindring foreligger der altid en dyb og alvorlig Grund og tusindaarig Erfaring for Opstillelsen af Ægteskabs-Hindringer; man bør altsaa betænke sig to Gange, før man indgaar en Forlovelse, der behøver en Dispens (særlig af Klasse B) for at kunne blive til et Ægteskab. Ejheller gaar Kirken med samme Lethed med til at dispensere fra enhver Hindring; under B er Dispens næsten uopnaaelig i Tilfældene: d, e, i og j (kødelig Fætter og Kusine saa godt som umuligt — medens Svoger ikke volder Vanskelighed). Under A er den ret vanskelig i Tilfældene: c, d og e.

Konvertitter, hvis før Konversionen indgaaede Ægteskab var ugyldigt, bliver kirkeligt set frie — var det gyldigt, bør de lade Ægteskabet kirkeligt velsigne (i al Stilhed), hvis det var borgerligt indgaaet; det er i hvert Fald gyldigt.

Udøbte Ægtefolks Forbindelse bliver ved Daaben løftet op til at være et Sakramente, saafremt den forud var gyldig — ellers ophæves den af sig selv.*)

*

Man hører af og til (bl. a. fra Aviser), at den øverste kirkelige Domstol i Rom har »opløst et Ægteskab«. Dette er imidlertid usandt; et virkeligt Ægteskab kan »Mennesker ikke adskille«.

Det, der foreligger er, at Personer, der lever i ægteskabelig Forbindelse, kan komme i Tvivl om, hvorvidt denne deres Forbindelse (ved Fejltagelse, Uvidenhed eller Svig) er indgaaet, trods Tilstedeværelsen af en indispensabel Hindring. I dette Tilfælde kan de føre Sag til Paadømmelse af Forholdets »Intethed som ret Ægteskab at være«. Der kræves meget stærke (skriftlige) Beviser, hvis man f. Ex. vil

*) Det klassiske Værk om Ægteskabet er: *George Joyce:* Die christliche Ehe, Freiburg, 1934 (ca. 700 Sider).

paaberaabe sig Hindring B: n & o — og Sagen er totalt u a f h æ n g i g af p e k u n i æ r Y d e l s e, idet kun meget velstaaende Personer yder et Gebyr, der ogsaa dækker Omkostningerne for Mindrebemidlede. Af 100 saadanne Sager tabes imidlertid oftest de 80—90 pCt., fordi Bevismaterialet ikke er stærkt nok. Ligeledes tager Processen lang Tid for at modvirke Letsindighed i et saa alvorligt Spørgsmaal.

6. **Naadevirkning.**

Denne bestaar først og fremmest i, at Livsforholdet til Sjæl og Legeme mellem de To er h e l l i g e t, tilladeligt og gudvelbehageligt — i Modsætning til et »frit Forhold«.

Dærnæst i en F o r ø g e l s e af den helliggørende Naade fra Daaben — ligesom Firmelse og Ordination er en Forøgelse af den.

Og endelig i G u d s H j æ l p og Styrkelse til at bære Ægtestandens B y r d e r: Gensidig Troskab, Udholdenhed i Vanskeligheder og Naade til kristeligt at o p d r a g e Børnene, som Gud monne skænke.

*

7. **Ægteskabelige Pligter.**

Der er talt om Ægtestandens Byrder.

Den største af dem er vel nok Ægteskabets U o p l ø s e l i g h e d ved Andet end den ene Parts Død. Herrens Ord om dette Punkt er muligen (som Apostlene syntes) »en haard Tale« — men det er h a n s Ord og dærmed Guds Aabenbaring. Ordene er lige tydelige i Matth. 5,27—32, i Mark. 10,2—12 og i Luk. 16,18 — samt hos Paulus i Rom. 7,2—3 og i I Kor. 7,1—16 og 39. E n h v e r Opløsning af Ægteskabet betegnes hær klart nok som Hor. Og Ægteskab med en F r a s k i l t stemples ligeledes som Hor. Der synes hos Matth. at være en Undtagelse: ».... den, som skiller sig fra sin Hustru, u d e n f o r H o r s S k y l d ....« (Matth. 19,9). Er Utroskab da ifølge Matthæus Skilsmissegrund, saa den uskyldige Part bliver f r i til nyt Ægteskab?

Denne Mening har været hævdet i Østens Kirker og af nogle Fædre i Vesterland. Til andre Tider har man ment,

at Utroskab ophævede Samlivspligten, uden at den skyldfri Part blev fri til nyt Ægteskab. Usikkerheden førte ikke blot Luther til at tilstaa Skilsmisse; ogsaa samvittighedsløse Biskopper var i saa Henseende ofte Fyrster til Vilje. Mod baade den græske og den lutherske Opfattelse af Utroskab som Skilsmissegrund opstillede Tridentiner-Konciliet den klare Lære: at det sakramentale Ægteskab er uopløseligt, selv Utroskab opløser det ikke — saa lidt som den ene Parts Forbrydelser, Fængsling, selv paa Livstid, efter Indgaaelsen tilkommende Impotens, Sygdom, uhelbredelig Sindssygdom, stadig Bortrejse, Vægring ved at opfylde den ægteskabelige Pligt, Mishandling eller Forsømmelse af Underholdspligten.... Intet kan opløse et gyldigt Ægteskab. En Separation »til Bord og Seng« kan i flere af de nævnte Tilfælde være at foretage (og p. Gr. af dens borgerlige Følger bør den da sanktioneres ved borgerlig Ret), men fri til at gifte sig paany bliver end ikke nogensinde den uskyldige Part, før den Anden dør. Kirken opfatter altsaa Klausulerne hos Matthæus som gældende om en Separation, en Ophævelse af Samlivet — ikke om en Ophævelse af Ægteskabet. Grunden kan ikke findes alene med fuld bibelsk Vægt, selvom Klausulen synes at være en senere Tilføjelse; Beviset maa da søges i Kirkens Læremyndighed. En theologisk Begrundelse er det, at naar alle andre Texter ubetinget og uden Undtagelse hævder Ægteskabets Uopløselighed, og hær blot staar: »Den, som skiller sig fra sin Hustru«, maa ogsaa underforstaas et »og ægter en Anden«. —

Hvis to Ægtefolk, der nok har sluttet et gyldigt Ægteskab, men ikke har fuldbyrdet dets legemlige Handling, ved fælles Overenskomst beslutter at ophæve det, f. Ex. for at træde ind i Klosterstanden, kan Kirken, efter moden Prøvelse, tillade dette, idet de To ikke er blevet »eet Kød«. —

Af selve Ægteskabets Væsen flyder Pligten til at blive »eet Kød«; derfor er Ægtefællerne hinanden gensidigt legemlig Omgang skyldige — dog under gensidig Hensyntagen til stærkere og mindre stærke erotiske Anlæg. Paulus har givet Formaninger i saa Henseende i Efes. 5,22—33, og Petrus fremsætter i I Peter 3,1—7 lignende Formaninger.

Legemlig Afholdenhed til visse Tider (f. Ex. Fastetiden, for Altergang o. s. v.) er ikke mere paabudt; men Paulus tilraader, omend kun som en betinget Tilladelse, kortvarig Afholdenhed af religiøse Motiver og efter gensidig Overenskomst (I Kor. 7,5). Hele hans Tale i I Kor. 7,1—7 er jo normgivende for Natursiden af Ægteskabet.

Det ligger i selve Ægteskabets Formaal, at Samlivet skal foregaa efter Naturens Orden, saa Formaalet ikke modarbejdes — hvisaarsag Børnebegrænsning ad nogen anden Vej end ved gensidig Enighed om en Tids Afholdenhed er udelukket.

Det er hovedsagelig Manden, som har Forsørgerpligt, og han har derfor Ret til at bestemme den fælles Bopæl. Kvinden har Pligt til Hjemmets Førelse og har Ret til standsmæssigt Underhold. Forældrepligten udover de i Forening.

Pligten til Sambo medfører, at Samtykke maa foreligge, hvis den ene Ægtefælle vil rejse bort i længere Tid.

Kun Utroskab eller grov Mishandling og lignende Forhold tillader den uskyldige Part at ophæve Samboet og lade sig separere.

Lad os slutte med at paapege, at disse Pligter er fremstillede som retslige Forhold; bedst og Ægteskabets dybeste Væsen mest fremmende er det, naar Forholdet ikke hviler paa juridisk Ret og Pligt, men paa den Kærlighed, som ejheller i Ægteskabet »søger sit Eget«, men véd, at det er »saligere at give end at tage«.

Lad os derfor tilsidst henvise til en kendt Text hos Paulus, der kan staa som Overskrift over det sande katholske Ægteskab: Kærlighedens Højsang i I Kor. 13,1—13.

X.

DE SYGES SALVELSES SAKRAMENTE.

Den sidste af Arvesyndens Følger, som møder os paa Jord, er D ø d e n, forudgaaet af Sygdommen til Døden, Dødsangsten og Dødskampen. Trods al vor Tro, bæver dog vor Sjæl foran det dybe Gab, bag hvilket Dommen er os vis, og vort stakkels Legeme vil saa nødig tilbage til Jorden, det er taget af. Vi føler, at vi er under en Dom — selvom den blev vendt til Naade. Og er det ikke lykkedes Sjælefjenden i vore lyse og stærke Dage at faa os revet af Guds Haand, saa gør han nu, hvor Mørket stiger om os, og vore Kræfter falder af, et sidste Angreb — uædlere end før.

Raadløs eller stoisk stirrer den hedenske Sjæl ind i »det store Ubekendte«; fortvivlet vrider Synderen sig for Dommen — men den Troende ser hen til sin Frelser, om han ikke har Hjælp i denne bitre Stund? Hvor er det ikke paa Forhaand at vente af h a m, der selv har drukket Dødens Kalk og svedt dens blodige Sved! Hans Kirke lærer os da, at han har haft Hjærte til ogsaa at tænke paa os, naar Alt svigter, og at han har givet den et Sakramente at række os, naar de visse Tegn forkynder, at vor Opløsning stunder til.

Det kaldes ofte »D e n s i d s t e S a l v e l s e« — ikke blot fordi det sker »paa det Sidste«, men fordi det er den sidste af alle de sakramentale Salvelser (Daab, Firmelse og Ordination). »D e S y g e s S a l v e l s e« passer bedre til Kirkens Betegnelse for den *(unctio infirmorum, oleum i.)*. Det kaldes ogsaa »Den hellige Olie« og af Grækerne »Bønnens Olie«.

Et skønt Symbol paa den har vi i Magdalenas Salvelse af Herren »forud til min Begravelse« (Mark. 14,3—9). Olien var i Oldtiden Lægemidlet, som gødes i Saar (»Den barmhjertige Samaritan«!), saa Symbolikken ligger klar: Lindring, Lægedom.

1. Indstiftelse.

Mark. 6,12 meddeler os, at Herren sendte Apostlene ud at forkynde og at uddrive onde Aander, »og de salvede mange Syge med Olie og helbredede dem«. Det var ham selv, der

paalagde dem det: »Han sendte dem ud at forkynde Guds Rige og helbrede Syge« (Luk. 9,2 — om samme Sendelse). Vi ser altsaa, at Herren har indstiftet en Salvelse til Middel i Sygdom.

Og vi faar et Billede af dens Administration i Apostel-tiden i Jakobs Brev 5,14—15: »Er Nogen iblandt Eder syg, da tilkalde han Kirkens Præster, og de skal bede over ham og salve ham med Olie i Herrens Navn; og Troens Bøn skal frelse den Syge, og Herren skal oprejse ham, og har han begaaet Synder, skal de tilgives ham«.*)

Der er ikke hær Tale om »K a r i s m a t a«, extraordinære Naadegaver til Helbredelse; Saadanne knyttedes ikke til en bestemt Stand (»Ældste«); her er Tale om en religiøs Ritus, udført af Præster, der, skønt de kaldtes »Ældste«, ofte var unge (I Tim. 4,12). Jakobs Nævnelse af Riten viser, at den ikke er noget Nyt, men har været i stadig Brug siden Indstiftelsen. At den er indstiftet af Herren, viser Jakobs Ord »i Herrens Navn« og det Faktum, at Riten medfører Syndsforladelse, som ene Kristus kan knytte til en Handling, udført af Mennesker. Det er ikke sikkert, at Indstiftelsen er sket med den Salvelse, der omtales i Mark. 6,12 — blot, at Kristus har indstiftet dette Sakramente. At Riten er et Sakramente, ses yderligere af Formel, Element og Naadevirkning.

Mellem den a p o s t o l i s k e Tid og ca. 325 har vi kun faa Spor af dette Sakramente i den kirkelige Litteratur; men Dels er denne saare ufuldstændigt bevaret, aldeles theologisk usystematisk, og ofte nedskrev man kun nødigt sakramentale Formler — og Dels var Sygdom en mindre fremtrædende kristen Dødsmaade i de Dage end Martyriet.

Dog finder vi i en græsk Liturgi fra II Aarh. en Omtale af Den hellige Olies Indvielse; fra omtrent samme Tid kan en

*) Jeg bemærker til de alm. protestantiske Oversættelser af Stedet, at »Menighedens Ældste« bør kaldes »Kirkens Præster«, fordi *ekklesia* nu en Gang hedder »Kirke« og *presbyteros* »*Præst*« i det daglige Liv. Ejheller staar der, at Bønnen skal »hjælpe« ham; *sosei* betyder »at frelse« (som »*soter*« betyder Frelser). Den paatalte Oversættelse er vel ikke total forkert, men en »Indlægning«.

Hentydning findes i Kilderne til det senere saakaldede »apokryfe Nikodemus-Evangelium«; paa Grænsen af II og III Aarh. tales der om Bodens Sakramente i Vendinger, som kan synes at indeslutte Salvelsen i det — men alle disse Vidnesbyrd er dunkle, svage og spredte. Klart træder Sakramentet frem, da Pave Innocens I († 417) i et Brev til Biskop Decentius af Gubbio omtaler baade Brugen af Sakramentet for de Syge — Biskoppens Indvielse af Olien — Præsternes Administration af Salvelsen — og Lægfolks Skik: at bevare Salven (Olien) til Brug for sig selv og sin Husstand. Præsterne skal administrere Salvelsen, fordi Bispen ikke kan naa rundt til alle Syge — den kan ikke tildeles de Bodfærdige (som ikke endnu er absolverede), fordi den er et Sakramente, og Sakramenter er Hine forment ....

Vi ser i dette Dokument, ved Siden af den sakramentale Salvelse ved Præsten, ogsaa en læg Salvelse med den samme Olie — en from Skik, der minder os om, at Datidens læge Kristne ofte salvede Syge med Olien fra hellige Lamper (Kirkelamper, Lamper over Martyr- og Helgengrave) — en Skik, der holder sig op i XI Aarh., da den endelig viger for den sakramentale Salvelse alene. Fra og med det VII Aarh. kan vi konstatere en almindelig Brug af Sakramentet, ligesom vi fra og med denne Tid har dets Ritus og Ritus for Indvielsen af Olien bevarede. Dette betyder ikke, at det ikke har været i stadig Brug fra Aposteltiden, tværtimod bekræfter de spredte Antydninger (og særlig da Olievielsens Ritus) fra II—III Aarh. det; det betyder blot, at vi af den sparsomme Omtale skal slutte til en sparsom Brug, der let lader sig forklare ud fra Oldkirkens Bodspraxis. Et yderligere Bevis for stadig Existens er, at Grækerne ogsaa har Sakramentet; hos dem finder vi det tydeligt og gentagende omtalt ca. 400.

Middelalderen igennem lovgiver Kirkemøder for Forvaltningen af Salvelsen, hvis Brug (med den ændrede Bodspraxis) stærkt indskærpes, men den vigende Middelalder ser det falde i forargelig Misbrug; de Rige betalte for det, og i Folket gik det i Glemme og af Brug, saa det paa Reformationstiden næsten var ukendt f. Ex. i Tyskland.

Luther forkastede det som Sakramente og erklærede

det for en blot »menneskelig Opfindelse«, og Calvin saa i Texten hos Jak. 5 (som i Mark. 6,13) en Gave til at helbrede omtalt. Mod dem hævdede Tridentiner-Konciliet saa Kirkens Lære, som ovenfor er gengivet.

2. **Formlen.**

Jakob nævner kun, at Salvelsen skal ske »under Bøn« — ikke hvilken Bøn. Formlen er altsaa hine Bønner, der, vexlende med Tid og Sted, ledsager Salvelsen. Den i vore Dage og Egne brugte Formel stammer fra 1439; den er holdt i Forbøns (ikke i Erklærings) Form, som ogsaa Østens Formler.

3. **Element.**

Jakob skildrer os Salvelsen, foretaget »med Olie«; Olie er altsaa Elementet. Fra Arilds Tid har der været fordret ren Olivenolie. Med denne salves den Syges Øjne, Øren, Næse, Mund, Hænder og Fødder (Salvelsen af Fødderne kan dog undlades); en tidligere Salvelse af Lænderne er bortfalden. Olien skal være indviet af Biskoppen (det sker Skærtorsdag), dog kan Paven delegere en almindelig Præst til at gøre det, ligesom Præster i Østen selv indvier Olie til Daab og Salvelse (men aldrig, som ejheller hos os, Krisam til Firmelse).

4. **Tjener.**

Mod Protestantismen, som med sin Oversættelse af *presbyteros* ved »Ældste« har villet paastaa, at det hær drejede sig om en Lægmands-Handling, hævder Kirken, at Tjeneren er Præsten alene. Naar Jakob siger »Præster«, er Meningen klart nok Eental; og naar man i gamle Dage tilkaldte flere Præster (som de gør det i Orienten), var dog een stedse anset for tilstrækkelig (som een er det i Nødsfald i Østen). Den rituelle Bøn er stadig holdt i Pluralis. Ordentligvis er det Sognepræsten, der forretter Tjenesten. Naar Lægfolk i Middelalderen salvede sig selv eller Andre, var dette et Sakramentalie, ikke et Sakramente. Man overlod dem aldrig den viede Krisam, kun indviet Olie (som Olien fra Kirkens Lamper) — og, ak, altfor ofte mod Betaling (og endda saa høj

en Betaling, at en Fattig ikke kunde overkomme den) — en Misbrug, det var drøjt at faa Bugt med i den katholske Reformationstid.

5. Modtager.

Jakobs Text taler om En, der er syg; Sakramentet kan altsaa kun modtages af Syge — endda kun af Syge, der har naaet Skelsaar og Alder, og som er døbte.

Sygdommen skal være saa farlig, at der er Mulighed for Døden; en farlig Luft- eller Søreise, Bortdragelse i Krig, vovelige og livsfarlige Experimenter og en naturlig Fødsels Nærhed er ikke »Sygdom«. I Rusland kender man, ved Olievielsen Skærtorsdag, ogsaa en Salvelse af Sunde mod Sjælens Sygdom: Synd, Sorg, Bekymring og Uvished om, naar Døden kommer. Ligeledes fordrer Østen ikke, at Sygdommen er »til Døden«, men forretter Tjenesten i Kirken, naar da den Syge kan føres did — ellers paa Sygelejet.

Da en Syndsforladelse meddeles, maa Modtageren være i saa moden en Alder, at der kan være Tale om Ansvar og Synd — hvorfor umyndige Børn og fødte Sindssyge ikke salves. Indtræder en ny Dødsfare (efter Helbredelse fra den første Sygdom), kan Salvelsen efter sit Væsen gentages.

Er den Syge bevidstløs, men har han, direkte eller indirekte, ytret Ønske om dette Sakramente, skal det meddeles ham; er man uklar over hans Ønske, kan det meddeles ham betingelsesvis.

I Grænsetiden mellem Oldkirke og Middelalder var det Skik at gentage Salvelsen syv Dage i Træk — nu sker det kun een Gang i hver dødelig Sygdom.

Salvelsen skal, hvor det er muligt, modtages i Naadens Stand — den meddeles dærfor efter Skriftemaalet, hvis den Syge formaar at aflægge et Saadant; i modsat Tilfælde tør man meddele den, hvor der er Tegn paa Anger (f. Ex. blot et udtalt Ønske om at blive berettet); kun offentlige

*) Nutidens vesterlandske Formel, se *Sakramentsbogen*, Side 51, og min Liturgi, Side 200 ff.

Syndere, der ikke har vist Tegn paa Bodfærdighed, er udelukkede fra det — dog vil man, om de er bevidstløse, give dem det betingelsesvis, fordi man ikke kan dømme, om der muligen er sket en Ændring i deres Sind i sidste Øjeblik og os uafvidende.

6. Naadevirkning.

Foruden den almindelige sakramentale Virkning: Forøgelse af den helliggørende Naade, meddeler Salvelsen Forladelse for al angret »tilgivelig Synd« og for al Dødssynd, den Syge ikke er i Stand til at skrifte, men som han angrer; yderligere meddeler den Legemet en Lindring, eventuelt Helbredelse (om dette er Guds Vilje).

Dette udtrykkes af Jakob med Ordene: »har han begaaet Synder, skal de forlades ham« — »Troens Bøn skal frelse den Syge« og »Herren skal oprejse ham«.

Tidligere Tider stillede i høj Grad den legemlige Oprejsning i Forgrunden; senere har man lært: mere at se paa Syndsforladelsen.

Det Normale er, at Synderen benytter Bodssakramentet til at opnaa Tilgivelse for Dødssynd; men lader dette sig ikke mere benytte (for stor Svaghed, Tab af Talens Brug), træder Salvelsen extraordinært til i Forbindelse med hans Anger. I det normale Tilfælde udsletter da Salvelsen de mindre Synder.

Med Syndernes Forladelse meddeler Salvelsen ogsaa en Eftergivelse af Syndestraf — i hvor høj en Grad véd vi ikke, det er ogsaa afhængigt af Synderens Disposition. Derfor meddeles der tillige den Døende en »fuldkommen Aflad i Dødsstunden«.

En Bivirkning er »Oprejsningen«, en Lettelse i Pinen, en Styrkelse af Legeme og Aand i Dødskampen. Af og til bliver Sakramentet (som Kirken lærer, og som tusindaarig Erfaring viser) Aarsag til Helbredelse; denne er da ikke at opfatte som mirakuløs, men som overnaturlig.

Hvordan man end vil se hærpaa, er De Syges Salvelse det Sakramente, der hjælper os til at »stride Troens gode Strid

og fuldkomme Løbet« indtil det Sidste, og som bevarer Daabens Naade, renser og forøger den, inden den skal »modtage Retfærdigheds Krone« — det Naademiddel, hvormed Herren hjælper os til at ende et Liv i Troen med en salig Død — Englen i vor Oliehave — den sidste Gave fra ham, der selv en Gang »bøjede sit Hoved og opgav Aanden« i sin Faders Hænder.*)

*

* *

At behandle et Æmne som Sakramenterne kort og principielt og uden Hensyn til Liturgi og Opbyggelighed kan synes koldt og altfor spekulativt — men det er nødvendigt, om vore Tanker ikke skal svømme ud i følelsesmæssig Uklarhed og fare vild.

Den Enkelte maa da selv føje de klare, nøgterne Idéer ind i det Billede af Lys og Varme, han har af Gud og hans Naade.**)

Saaledes falder Læren om Sakramenterne da ejheller i Stumper og Stykker som løsrevne Læresætninger og Handlinger, men kommer til at danne en levende og organisk Helhed med hele hans religiøse Bevidsthed.

Hvor mange Gange er ikke paa disse Sider Ordet *Liv* nævnt? Men L i v kan ikke defineres; dets Fænomener kan skildres, og dets Kaar og Love kan konstateres. Mere har disse Sider ejheller villet yde.

Til Slut vil de gærne — under et Billede fra Religionsundervisningen — forsøge at samle de løsrevne Læresætninger til et Helhedsbillede, en samlet Idé.

*

*) Om Berettelsen, se min *Liturgi*, Side 400 ff.
**) Se min *Katholsk Kristenliv*, Side 95 ff.

I NAADENS RIGE.

EN LIGNELSE.

En Mand kommer gaaende fra et Punkt i den fjærne Horizont, der hedder V u g g e n; for sig ser han Livets lange Vej mod et Punkt i den modsatte Horizont, der hedder G r a v e n.

Og Vejen er lang, Vejen er træls; snart gaar det gennem dybe Steder, snart fører den over bratte Højder med svimlende Dybder; den fører forbi Syndens lokkende Herberger; langs den lurer giftigt Kryb og sniger sig rovgridske Vilddyr.

Og der er kun denne ene Vej. Kun d e n fører til hin store Port, der ud mod Verden er begsort og gaadefuld, men som indadtil er beslaaet med det pure Guld og demantsat, og over hvilken staar det ene Ord: D ø d e n. Porten ind til de Levendes Land, til Slægtens tabte Barndomshjem, som vi nu atter kan naa, om vi vandrer den Livsens Vej.

Saa begynder han at gaa, som han skal gaa i syv Gange ti Støvets Aar....

Og om ham svæver Troens Engel og Naadens Engel, som skal lede og værne ham.

Troens Engel peger da for ham mod et højt Bjærg langt ude i Landskabet og viser ham et stort Kors paa Bjærgets Tinde. »Det er Golgatha«, siger Troens Engel til ham. »Derfra skriver det sig, at Vejen ej mere er spærret til Dit fjærne Hjem. Din Broder, Kristus, forlod Hjemmet for at bane Dig Vejen og for at hjælpe Dig til at vandre den. Se paa Korset, hvor det staar som en Vejviser for Dig. Og se, at fra dets Fod flyder Strømme, syv levende Væld, som skal læske Dig paa Din Færd! Nu staar Du ved det første Væld, og hver den, som drikker af dette Væld, faar Kristi Natur i sig; bøj Dig ned og drik!«

Og Vandreren bøjede sig og drak af det første Væld ved Vejen, og han stod op og fornam et nyt Liv strømme igennem sig.

Og han vandrede et Stykke frem.

Og han kom dertil, hvor Vejen stiger og bliver møjsom

at træde; dertil, hvor Slangen lurer i Græsset, og hvor Vilddyret snuser langs Gærdet, og hvor Larmen fra Syndens lystige Herberg klinger med Lyd af fyldte Bægre og med Hvin af fagre Kvinder....

Han havde ikke opdaget det før, før Naadens Engel havde holdt sin Haand for hans Øjne, naar de spejdede udenfor Vejen. Men nu s a a han det, nu hørte han det .... og Noget vaagnede i ham, som saa sagtelig drog ham bort fra den Livsens Vej.

Da bød Troens Engel ham og sagde: »O, Vandrer! Drik af det næste Væld, Du møder, og som rinder fra det store Kors paa Bjærgetind«!

Og Vandreren bøjede sig ned og drak — og han rejste sig og knugede sin Stav og fik Mod til hverken at lade sig skræmme af Kryb og Vilddyr eller lokke af Syndens Klange og af deres Genklange i hans egen Sjæl. Og han vandrede paany et Stykke frem....

Da pegede Troens Engel paa hans Fødder og paa hans Kjortel — og se, de var støvede af Vejens Smuds, saarede af dens Sten, og hans Kjortel var forreven. Og Troens Engel sagde til ham: »To Dig i det næste Væld, Du møder«!

Og han fandt en Flod, som sprang fra Golgatha, og han tvættede sine Fødder for deres Smuds og Støv, og han badede sine Saar, og de lægtes. Og Naadens Engel svævede ham nær.

Atter vandrede han et Stykke Vej.

Og, alt som han vandrede, begyndte han at hungre. Men Troens Engel viste ham et Kildevæld, der randt fra Korset til hans Vej, og bød ham at drikke.

Og han drak, og hans Sjæl mættedes og læskedes, og hans Kræfter tog til, og han vandrede paany med Guds Engle....

Men Vejen var lang og var ensom, og han fandt, at det var ikke godt at vandre alene. Og der mødte ham en dejlig Kvinde paa den samme Vej, og hun hilste hende og bad, om de ikke skulde vandre sammen. Da fløj Troens Engel dem nær og sagde til dem: »Det er Eder ikke tilladt at

vandre Vejen tilsammen, før I tilsammen har øst af det Væld, I møder et Stykke fremme«!

Og da de kom til Floden, bøjede han sig og øste Vand i sit Bæger og gav Kvinden, og Kvinden øste og gav ham. Og nu vandrede de i Eendrægtighed tilsammen, og Naadens Engel svævede over dem....

Men fremme ved Vejen saa de en saare blank og straalende Flod komme strømmende ned fra Korset, og de spurgte Troens Engel, om de ogsaa skulde drikke af den Flod.

Men Englen sagde til dem: »Nej, thi den, som drikker af dette Væld, maa vandre ensom og øse til de Vejfarende af Floderne ved Vejen!

Og de gik forbi og drak ikke af det Væld.

Og saa vandrede de saaledes Dagen lang....

Og de mødte Mange, som var paa den samme Vej, og som havde drukket af de samme Væld, og de hilste dem som Brødre og Søstre og ønskede dem et glædeligt Gensyn bag Porten hist fremme.

Men de s a a ogsaa Folk, som havde troet at skyde Genvej til Maalet, og som forsøgte at træde sig en egen Sti over Marker, gennem Tjørnekrat og paa det øde Land. Og de saa, hvor disse Stier var spegede og hvor de, der traadte dem, forkom, fordi kun det første Væld og det Væld, hvoraf Mand og Kvinde skal øse til hinanden, randt helt ud i Ødemark og Tornekrat. Og Mange forkom blandt Vilddyr og blev den gamle Slanges Bytte. Og Alle, der forlod Vejen, gik det ikke bedre, om ikke Naadens Engel ledte dem tilbage til Tvættelsens Flod.

Og, alt som de vandrede, begyndte det at aftne, og Mørket faldt, og Trætheden kom — men endnu var der et Stykke tilbage til Maalet og Porten. Et Stykke Vej, der gik igennem Taager og Aftenskygger, og hvor de værste Vilddyr lurede, da Kræfterne tog af....

Da fløj Troens Engel dem nær og løftede deres Blik mod det fjærne Kors, og de s a a — og se, en sidste Flod, bleg som Aftenvandet og som et Øje, der slukkes, randt til deres Fod.

Og de drak paa Englens Bud, og Vandet, der raktes dem,

blev som Olie paa sluknende Væge — de fik Kraft til at stride sig frem til Vejsende....

Men da de udslidt sank ned for den mørke Port med det ene stygge Ord skrevet over — da fløj Troens og Naadens Engle til, og med vældige Hænder greb de i Portfløjens Ring, og de store Fløje, sorte af Mørke udadtil, men indvendig beslaaet med Guld og demantsatte, aabnede sig....

Og ud vældede Lyset, ud tonede Sangen — og ud kom en Skare af hvide Engle, en Procession af hellige Jomfruer i Gyldenstyk og Perlekrone — og ud drog en Skare af Blodvidner i røde Hagler og af Bekendere i hvide Albaer med gylden Stola....

Og de rakte ud deres Hænder og drog ind de to Gamle. Og saa foryngedes de i Lysvæld bagved Lysvæld fra Guldtronen inderst inde. Og de kastede sig ned, og de lo og de græd; og saa drak de derinde af Livsens det evige Væld. Og Livets Abild raktes dem, og de svævede og steg gennem Zoner af Lys, gennem Sfærer af Guld, til Harpeslæt og Lovsangskvad — druknede i Lykke, i Tak og i Salighed — dybere, dybere ind.

AF SAMME FORFATTER UDKOM:

LYRIK.

Bag Kogje og Klausur. 1918.

RELIGIØS DIGTNING.

Jomfru Mariæ Rosenkrans. 1918. II. Udg., illustr., 1918.
Legende. Tre Mysterier. 1921.
Vor Herres Jesu Kristi Korsvej. Illustr. 1925.

ROMAN.

Trængselsaar. 1921.

REJSESKILDRING.

Det rene Væld. 1926.

KIRKELIGE SKRIFTER.

Katholicisme. 1924.
Katholsk Kristenliv. 1924.
Petrus, Paven og Rom. 1926.
Jomfru Maria. 1927.
Sakramenterne. 1934.

KIRKELIGE SMAASKRIFTER.

Bønnebog for Spejdere. — Højmessen. — Vejledning til Højmessen. — Munkeordnerne og Ordenslivets Udvikling. — Den apostoliske Succession. — Østerlands Kirker. — To liturgiske Messeandagter. — De romerske Katakomber. — Bøn og Gærning. — Som Fædrene bad — (Jan. 1935).

THEOLOGI.

Liturgi. En Haandbog. Illustr. 1928.
Benedikt af Nurcias Munkeregel. 1929.
Vesterledens Munkevæsen, I. 1931.

UDGIVET.

Paludan Müller. Benedikt fra Nursia og hans Amme. 1929.
Chresten Skikkild. Illustr. 1934.

PAULUS-KREDSENS SKRIFTER

III SERIE

Jan.—Maj 1935.

Januar: PETER SCHINDLER: Som Fædrene bad — Bønnebog med oldkirkelige Texter fra I—VI Aarhundrede. 84 Sider — hæftet i Papbind med Shirtingsryg.

Februar: HOLGER HAFSTRØM: Hvordan de blev Katholikker —. En Snes Interviews med Konvertitter.

Marts: Abbed WÖHRMÜLLER, O. S. B.: En liden Bog om den gode Vilje. En fin og dyb Opbyggelsesbog i moderne Sprog.

April: Dr. PETER ANDREASEN: Syndefald og Syndflod. En Fortsættelse af Forf.s Serie om Det gamle Testamente.

Maj: DOM CHAUTARD, Trappist: Sjælen i Menighedsarbejdet. Den berømte franske Bog om Arbejdets religiøse Basis.

IV SERIE

Efteraaret 1935.

Pater LUTZ, O. P.: Sand og falsk Mystik (vor Oplevelse af det Overnaturlige — 100 Sider).

Dr. PETER ANDREASEN: Patriarker og Pyramider (Fortsættelse).

RITUALBOG (Nye Oversættelser og nye Texter).

Pater JARRETT, O. P.: Den levende Guds Tempel (en Bog om Helligaandens Virke i Sjælen).

PRISER

For Subskribenter: Pr. Serie: 3 Kr. (Udlandet: 4 Kr.), som opkræves halvaarligt af Postvæsnet.

I Bogladen: Enkelte Skrifter à 0,85 og opefter..

SUBSKRIPTION

tegnes hos Formanden:

PASTOR KNUD BALLIN
Kongevej 27
SØNDERBORG —
samt paa alle Landets Posthuse.

NB! Priserne er de samme som hidtil. Efter talrige Opfordringer skal Subskriptions-Tegningen ikke fornyes, men løber videre, saafremt Afbestilling ikke indsendes til Formanden inden 1ste Januar 1935.

A. Rosenberga Bogtrykkeri. — Østergade 26.